

Sociaal-economische trends

***Statistisch kwartaalblad over arbeidsmarkt,
sociale zekerheid en inkomen***

2004, aflevering 1

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
—	= nihil
—	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2003–2004	= 2003 tot en met 2004
2003/2004	= het gemiddelde over de jaren 2003 tot en met 2004
2003/'04	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2003 en eindigend in 2004
1993/'94–2003/'04	= boekjaar enzovoort, 1993/'94 tot en met 2003/'04

In geval van afronding kan het voorkomen dat de som van de aantallen afwijkt van het totaal. Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Vooraf

Dit is de eerste aflevering van *Sociaal-economische trends*, een nieuwe kwartaalpublicatie over arbeidsmarkt, sociale zekerheid en inkomen. Deze publicatie vervangt met ingang van 2004 de *Sociaal-economische maandstatistiek*. De overgang van maand- naar kwartaalpublicatie hangt samen met de nieuwe publicatiemediën die het CBS de afgelopen jaren heeft ontwikkeld. Voor actuele en gedetailleerde cijfers en korte artikelen is de website van het CBS – www.cbs.nl – het meest geschikt. *StatLine*, als elektronische databank een belangrijk onderdeel van de website, bevat alle actuele cijfers en is gratis te raadplegen. Papier-

ren publicaties zijn vooral geschikt voor het opnemen van uitgebreidere informatieve artikelen.

Het CBS verricht veel onderzoek naar ontwikkelingen en achtergronden op sociaal-economisch terrein. Voor verslaglegging over dit onderzoek zal de kwartaalpublicatie *Sociaal-economische trends* voortaan onze belangrijkste publicatie zijn.

Hoofdredacteur Sociaal-economische trends
Hans Hesemans

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair Bedrijf

Omslagontwerp

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel.: 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek
Voorburg/Heerlen, 2004.
Bronvermelding is verplicht.
Verveelvoudiging voor eigen gebruik
of intern gebruik is toegestaan.

Prijzen incl. administratie- en
verzendkosten.
Abonnementsprijs: € 46,50
Prijs per los nummer: € 12,80
Kengetal: V-4
ISSN 1573-2215
CBS-productnummer: 0375704010

Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

Vooraf	3
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/3	7
Sociaal-economische kerncijfers	10
Artikelen	
Jaren van laagconjunctuur sterk voelbaar op de arbeidsmarkt in 2003	11
Seizoenpatronen op de arbeidsmarkt	15
Aantal moeilijk vervulbare vacatures fors gedaald	17
Werktijden van de werkzame beroepsbevolking	20
Arbeidsgehandicapten in Nederland	27
Incidentele loonontwikkeling van jaarlonen	32
Economie en techniek meest lonende studies	38
Webmagazine	
Groei werkloosheid bij allochtonen iets sterker	47
Drie miljoen mensen kunnen of willen niet werken	49
CAO-loonstijging in 2003 boven inflatie	51
Forse daling ziekteverzuim in bedrijfsleven	53
Relatief veel bijstand in de vier grote steden	55
Begrippen	56
Eerder verschenen artikelen	58
Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website	61
Publicaties	64

Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/3

Hans Langenberg

Het aantal banen is in het derde kwartaal van 2003 verder afgenomen. In totaal waren er 45 duizend banen minder dan een jaar eerder. Het banenverlies beperkte zich tot het bedrijfsleven; in de zorgsector en bij de overheid was nog wel sprake van groei. Het aantal werklozen is in een jaar tijd met 81 duizend gestegen. De cao-lonen ontwikkelden zich steeds gematigder. Ten opzichte van een jaar eerder stegen de lonen met 2,6 procent.

1. Werkgelegenheid

In het derde kwartaal van 2003 waren er gemiddeld 7 493 duizend banen van werknemers. Dit zijn er 45 duizend minder dan een jaar eerder. Het is het tweede achtereenvolgende kwartaal dat het aantal banen is gedaald. In het tweede kwartaal bedroeg de afname 22 duizend.

Het banenverlies beperkt zich vooralsnog tot het bedrijfsleven. In het bedrijfsleven, hier gedefinieerd als het totaal minus overheid, zorg en overige dienstverlening, waren in het derde kwartaal 128 duizend banen minder dan het jaar ervoor. Bij de overheid en in de zorgsector is het aantal banen nog altijd stijgende. De zorgsector (inclusief overige dienstverlening) telde in het derde kwartaal 62 duizend banen meer dan een jaar eerder. De stijging is vergelijkbaar met voorafgaande stijgingen. De toename van het aantal banen bij de overheid (inclusief onderwijs) bedroeg 21 duizend. In deze sector vlakt de groei enigszins af.

Het aantal banen in het bedrijfsleven neemt af sinds het tweede kwartaal van 2002. Vanaf dit kwartaal is het banenverlies op jaarbasis alsmatig opgelopen. De grootste da-

lingen vonden in het derde kwartaal plaats in de financiële en zakelijke dienstverlening (-40 duizend) en in de industrie (-31 duizend). Deze verliezen zijn vergelijkbaar met die in het tweede kwartaal van 2003. Ook in de handel, horeca en reparatie daalde het aantal banen met 23 duizend fors. Hier loopt het banenverlies op. Relatief het grootst is het banenverlies in de bouw (-19 duizend, oftewel 4,5 procent).

Omgerekend naar arbeidsjaren bedraagt het banenverlies in het derde kwartaal 66 duizend. Dat dit verlies groter is dan het verlies in aantallen banen komt doordat de banen die erbij komen, met name bij de overheid en de zorg, gemiddeld kortere werkweken kennen dan de banen die verdwijnen. De werkgelegenheid in het derde kwartaal van 2003 komt overeen met 5,7 miljoen arbeidsjaren.

2. Vacatures

Aan het eind van het derde kwartaal van 2003 stonden er 81 duizend vacatures open. Dit waren er 34 duizend minder dan een jaar eerder. Gecorrigeerd voor seizoeninvloeden bedroeg de daling ten opzichte van het tweede kwartaal 22 duizend. Deze afname is sterker dan in de voorafgaande kwartalen.

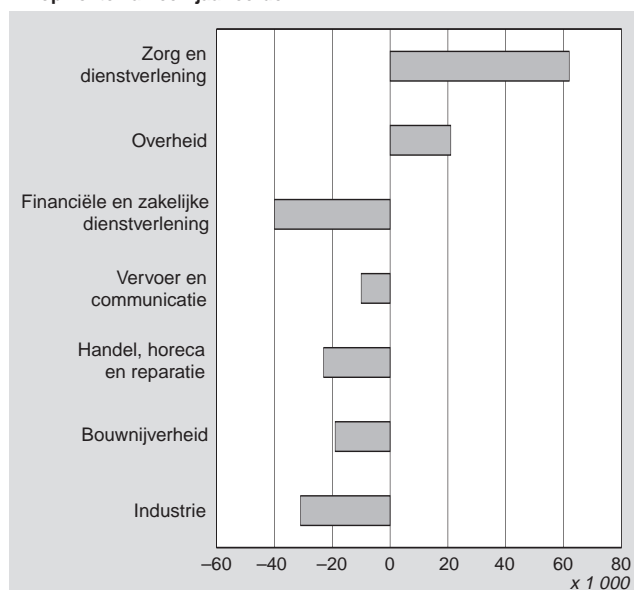
Voorals in de handel en in de zakelijke dienstverlening is het aantal openstaande vacatures fors afgenomen. In beide bedrijfstakken waren er 7 duizend vacatures minder dan een jaar eerder, hetgeen voor beide neerkomt op een daling van ongeveer 30 procent. In zowel de industrie als de bouwnijverheid is het aantal vacatures met 3 duizend gedaald. De afname was in deze bedrijfstakken wel lager dan in voorafgaande kwartalen. Relatief de sterkste daling vond plaats in de horeca. Het aantal vacatures is hier meer dan gehalveerd.

In het derde kwartaal van 2003 ontstonden 142 duizend vacatures. Dit waren er 18 duizend minder dan in het derde kwartaal van 2002. Er werden 185 duizend vacatures vervuld. Het verschil tussen het aantal ontstane en vervulde vacatures geeft de daling van het aantal openstaande vacatures in het derde kwartaal *zonder seizoencorrectie*. In het derde kwartaal valt het aantal openstaande vacatures meestal sterk terug.

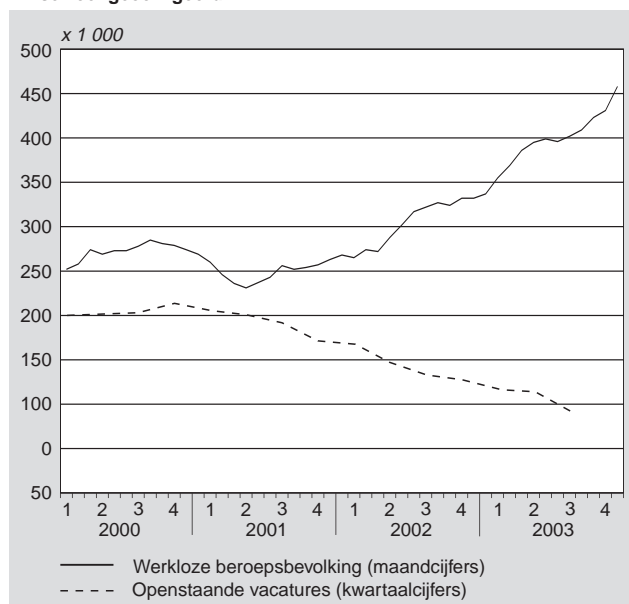
3. Werkloosheid

Terwijl het aantal banen vanaf het tweede kwartaal afneemt, neemt door de groei van de bevolking (ook van 15-64 jarigen) de behoefte aan banen nog altijd toe. In het derde kwartaal van 2003 telde de beroepsbevolking bijna 50 duizend personen meer dan een jaar eerder. Het banenverlies leidde tot een daling van de werkzame beroepsbevolking met 34 duizend (op jaarbasis). Gecombineerd

1. Mutatie aantal banen van werknemers: derde kwartaal 2003 ten opzichte van een jaar eerder

2. Werkloze beroepsbevolking en aantal openstaande vacatures, seizoengecorrigeerd

met de toename van de beroepsbevolking leidde dit tot een stijging van de werkloze beroepsbevolking met 81 duizend. Het aantal werklozen in het derde kwartaal bedroeg gemiddeld 402 duizend. Dit komt overeen met 5,3 procent van de beroepsbevolking.

Gecorrigeerd voor seizoeninvloeden is het aantal werklozen in het derde kwartaal met 7 duizend gestegen ten opzichte van het kwartaal ervoor. De stijging was kleiner dan

in voorafgaande kwartalen. Uit cijfers over meer recente perioden blijkt dat de afremming slechts tijdelijk is geweest: de toename in het vierde kwartaal was veel groter. De werkloze beroepsbevolking loopt op vanaf het derde kwartaal van 2001.

In het derde kwartaal van 2003 werden er gemiddeld 259 duizend WW-uitkeringen verstrekt. Dit waren er 77 duizend meer dan in dezelfde periode een jaar eerder. Na seizoen-correctie kwam de de stijging ten opzichte van het kwartaal ervoor uit op 22 duizend. Dit is een kleinere stijging dan in het tweede kwartaal, maar in het licht van eerdere stijgingen nog altijd fors. Het aantal WW-uitkeringen stijgt vanaf het eerste kwartaal van 2002. Sinds begin 2002 is de instroom in de WW fors toegenomen. In het derde kwartaal van 2003 telde de WW 90 duizend nieuwkomers. Overigens neemt de uitstroom uit de WW ook toe. In het derde kwartaal van 2003 verlieten 78 duizend mensen de WW. Iets meer dan de helft hiervan stroomde uit wegens werkherhervatting. Het verschil tussen de in- en uitstroom geeft de stijging van het aantal WW-uitkeringen in het derde kwartaal *zonder seizoencorrectie*.

4. Loonontwikkeling

De cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen zijn in het derde kwartaal van 2003 met 2,6 procent gestegen ten opzichte van een jaar eerder. Uit de ontwikkeling van de cao-lonen blijkt duidelijk het effect van loonmatiging. In het tweede kwartaal stegen de cao-lonen nog met 3,0 procent, in het eerste met 3,4 procent. De consumenten-

Staat 1
Kerncijfers arbeidsmarkt

	2003		2001		2002		2003				
	3e kw	4e kw	4e kw	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw
Niveau	Verandering t.o.v. een jaar eerder										
	<i>x 1 000</i>										
Banen van werknemers	7 493	7 438	139	93	67	49	23	10	-22	-45	-75
Arbeidsvolume van werknemers	5 721	5 675	91	59	24	9	-9	-31	-51	-66	-85
Openstaande vacatures ¹⁾	81		-40	-38	-56	-56	-43	-54	-37	-34	-85
Ontstane vacatures	142		-60	-57	-73	-49	-32	-36	-25	-18	
Vervulde vacatures	185		-33	-59	-54	-49	-44	-25	-43	-22	
Bevolking 15-64 jaar	10 925	10 936	73	71	70	68	65	61	55	49	48
w.v. beroepsbevolking	7 565	7 500	100	93	131	111	119	130	112	47	48
w.v. werkzaam	7 162	7 084	121	88	74	45	44	40	4	-34	-33
werkloos	402	416	-22	5	57	65	75	89	107	81	81
WW-uitkeringen	259		-23	-14	1	15	31	51	66	77	
Instroom in de WW	90		-2	10	22	21	24	28	20	23	
Uitstroom uit de WW	78		-2	-3	9	11	7	9	10	12	
	Na verwijdering van seizoeninvloeden										
	Niveau										
	Verandering t.o.v. een kwartaal eerder										
	<i>x 1 000</i>										
Openstaande vacatures ¹⁾	92		-20	-4	-21	-14	-6	-12	-2	-22	
Bevolking 15-64 jaar	10 925	10 936	18	18	16	16	15	14	10	10	11
w.v. beroepsbevolking	7 504	7 521	11	8	40	51	20	19	21	-13	17
w.v. werkzaam	7 102	7 089	10	1	17	18	9	-4	-19	-20	-13
werkloos	402	431	1	8	23	34	10	23	40	7	29
WW-uitkeringen	267		-4	1	11	8	12	18	27	22	

¹⁾ Aan het eind van het kwartaal.

tenprijzen waren in het derde kwartaal gemiddeld 2,1 procent hoger dan een jaar eerder.

5. Conjunctuur

De arbeidsmarkt reageert met enige vertraging op de economische ontwikkeling. De toestand van de arbeidsmarkt in het derde kwartaal moet dan ook gezien worden als reactie op de economische ontwikkeling in de periode die eraan voorafging. Deze was bijzonder slecht: gecorrigeerd voor seizoeneffecten kromp de economie vanaf het vierde kwartaal van 2002 tot en met het tweede kwartaal van 2003. In het derde kwartaal kwam de economische groei op 0,0 procent uit. Er lijkt sprake te zijn van een kleine kentering: volgens een eerste raming groeide de economie in het vierde kwartaal van 2003 met 0,3 procent. Normaal gesproken is dit overigens nog een te lage groei om de werkloosheid te laten dalen.

De consumptieve bestedingen van huishoudens zijn in het derde kwartaal van 2003 met 0,4 procent gedaald ten opzichte van het overeenkomstige kwartaal een jaar eerder. De investeringen in vaste activa zijn in dezelfde periode met 3,5 procent afgenomen, de uitvoer van goederen en diensten is met 1,0 procent afgenomen.

6. Verschillen tussen mannen en vrouwen

Er zijn in het derde kwartaal van 2003 meer werkloze mannen bijgekomen dan werkloze vrouwen. Dit komt niet alleen omdat er meer mannen tot de beroepsbevolking horen, maar ook omdat veel vrouwen nog banen vinden bij de overheid en in de zorg. In het derde kwartaal was er ten opzichte van een jaar eerder een toename van 48 duizend werkloze mannen en 33 duizend werkloze vrouwen. Het aantal door mannen bezette banen is in die periode met 61 duizend gedaald, het aantal door vrouwen bezette banen is met 16 duizend gestegen. De werkloosheid onder mannen bedroeg gemiddeld 4,7 procent, die onder vrouwen 6,2 procent.

Staat 2
Kerncijfers arbeidsmarkt (vervolg)

	2001		2002			2003			
	4e kw	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw	1e kw	2e kw	3e kw	4e kw
	%								
Ontwikkeling cao-lonen per maand ¹⁾²⁾	4,5	4,3	3,7	3,4	3,4	3,3	3,0	2,6	2,4
Consumentenprijsindex	4,0	3,8	3,4	3,2	2,8	2,4	2,0	2,1	1,9
Werkloosheid	3,3	3,9	3,9	4,3	4,2	5,0	5,3	5,3	5,7
Werkloosheid ³⁾	3,5	3,6	3,9	4,3	4,4	4,7	5,3	5,4	5,5
Ziekteverzuim bij particuliere bedrijven	5,5	5,9	5,4	5,0	5,5	5,3	4,7	4,1	

¹⁾ Inclusief bijzondere beloningen.

²⁾ Ontwikkeling ten opzichte van het overeenkomstige kwartaal een jaar eerder.

³⁾ Na verwijdering van seizoeneffecten.

Sociaal-economische kerncijfers

	Basis c.q. eenheid	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1. Werkgelegenheid							
Werkzame personen	x 1 000	7 743	7 946	8 124	8 274*	8 349*	.
Werknemers	x 1 000	6 559	6 798	6 969	7 123*	7 190*	.
Zelfstandigen	x 1 000	1 184	1 148	1 155	1 151*	1 159*	.
Banen van werknemers	x 1 000	6 881	7 113	7 285	7 451*	7 509*	7 476*
Landbouw en visserij	x 1 000	114	120	118	121*	122*	120*
Industrie en bouwnijverheid	x 1 000	1 483	1 509	1 528	1 539*	1 515*	1 465*
Commerciële dienstverlening	x 1 000	3 195	3 356	3 470	3 541*	3 531*	3 465*
Niet-commerciële dienstverlening	x 1 000	2 088	2 127	2 169	2 250*	2 341*	2 426*
Mannen	x 1 000	3 958	4 056	4 121	4 176*	4 179*	4 122*
Vrouwen	x 1 000	2 922	3 056	3 164	3 275*	3 330*	3 354*
Vacatures	x 1 000	135	172	203	197	149	.
Landbouw en visserij	x 1 000	2	3	3	3	3	.
Industrie en bouwnijverheid	x 1 000	28	37	47	41	28	.
Commerciële dienstverlening	x 1 000	74	94	110	106	76	.
Niet-commerciële dienstverlening	x 1 000	31	37	42	47	42	.
2. Beroepsbevolking en werkloosheid							
Beroepsbevolking	x 1 000	6 941	7 069	7 187	7 314	7 427*	7 510*
Mannen	x 1 000	4 190	4 233	4 275	4 317	4 358*	4 368*
Vrouwen	x 1 000	2 751	2 836	2 912	2 997	3 069*	3 142*
Werkzame beroepsbevolking	x 1 000	6 587	6 768	6 917	7 062	7 125*	7 114*
Mannen	x 1 000	4 036	4 105	4 161	4 209	4 211*	4 162*
Vrouwen	x 1 000	2 551	2 663	2 755	2 853	2 914*	2 952*
Werkloze beroepsbevolking	x 1 000	354	301	270	252	302*	396*
Mannen	x 1 000	153	128	114	109	147*	206*
Vrouwen	x 1 000	201	173	157	143	155*	190*
Werkloze beroepsbevolking	%	5,1	4,3	3,8	3,4	4,1*	5,3*
Mannen	%	3,7	3,0	2,7	2,5	3,4*	4,7*
Vrouwen	%	7,3	6,1	5,4	4,8	5,0*	6,1*
3. Sociale zekerheid							
WW-uitkeringen	x 1 000	287	223	189	166	204	.
Algemene bijstandswet, periodiek	x 1 000	397	363	335	322	320	.
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen	x 1 000	907	926	957	981	993	.
WAO-uitkeringen	x 1 000	729	746	772	794	802	.
Wajong-uitkeringen	x 1 000	119	124	127	130	134	.
WAZ-uitkeringen	x 1 000	59	57	58	57	57	.
Ziekteverzuim particuliere bedrijven	%	5,0	5,4	5,5	5,4	5,4	.
4. Loon en loonkosten							
Verdiende lonen per maand van voltijdwerknemers	euro	2 250	2 323	2 398	2 561	2 666	.
Landbouw en visserij	euro	1 874	1 868	1 959	2 073	2 091	.
Industrie en bouwnijverheid	euro	2 148	2 230	2 287	2 451	2 549	.
Commerciële dienstverlening	euro	2 254	2 330	2 403	2 556	2 663	.
Niet-commerciële dienstverlening	euro	2 405	2 468	2 566	2 741	2 847	.
Cao-lonen per uur (incl. bijzondere beloningen)	2000=100	93,7	96,8	100,0	104,4	108,2	111,3*
Particuliere bedrijven	2000=100	94,0	96,8	100,0	104,2	107,8	110,7*
Gesubsidieerde sector	2000=100	93,0	96,6	100,0	105,2	109,6	112,8*
Overheid	2000=100	93,4	97,0	100,0	104,4	109,0	112,5*
5. Inkomen, consumptie en vermogen							
Besteedbaar inkomen per huishouden	1 000 euro	22,7	23,5	24,8	.	.	.
Eenpersoonshuishouden	1 000 euro	13,4	13,9	14,8	.	.	.
Meerpersoonshuishouden zonder kinderen	1 000 euro	27,8	28,7	30,3	.	.	.
Meerpersoonshuishouden met kinderen	1 000 euro	27,2	28,4	29,9	.	.	.
Dynamische koopkrachtverandering van personen	%	2,8	1,2	2,0	.	.	.
Bestedingen per huishouden	1 000 euro	22,2	23,2	24,7	.	.	.
Consumptie (volumemutatie per persoon)	%	3,9	4,0*	2,8*	0,4*	0,3*	-1,6*
Vermogen per huishouden	1 000 euro	84	93	108	113*	.	.
Consumentenprijsindex (alle huishoudens)	2000=100			100,0	104,2	107,6	109,9

Artikelen

Jaren van laagconjunctuur sterk voelbaar op de arbeidsmarkt in 2003

Remko Hijman en Hans Langenberg¹⁾

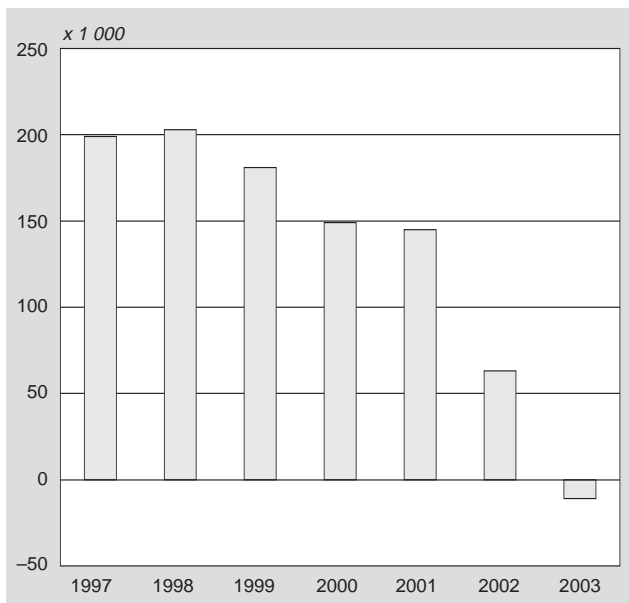
De aanhoudend matige economische ontwikkeling heeft in 2003 een grote negatieve invloed gehad op de arbeidsmarkt. Na acht opeenvolgende jaren van groei daalde de omvang van de werkgelegenheid. De werkloosheid steeg over de hele linie, bij zowel mannen als vrouwen, en in alle leeftijdsgroepen. De arbeidsdeelname van vrouwen en ouderen is nog wel toegenomen, maar minder snel dan in de afgelopen jaren het geval was. De reactie van de arbeidsmarkt op de economische ontwikkeling is in lijn met die in de voorbije decennia. Waar de economische groei in de jaren 1980–2003 onder het lange-termijngemiddelde bleef steeg de werkloosheid, en andersom. Ook tussen werkloosheid en het aantal vacatures bestaat een sterk verband.

1. Arbeidsmarkt in 2003 in mineur

1.1 Daling werkgelegenheid na langdurige groei

In 2003 is een einde gekomen aan een lange periode van groei van de werkgelegenheid. Nadat in 2002 al een sterke afname van deze groei was te zien, is de werkzame beroepsbevolking in 2003 met 11 duizend geslonken tot 7 114 duizend. Dit is de eerste daling sinds 1994.

1. Jaarmutatatie werkzame beroepsbevolking

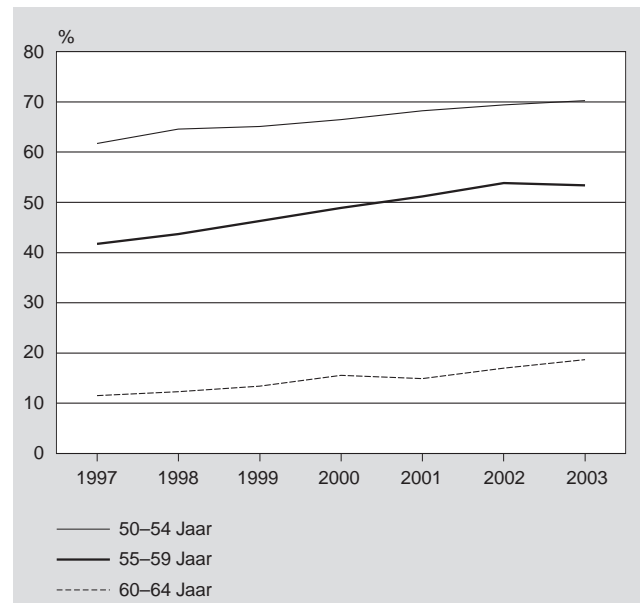
Met name mannen hebben te lijden van de afgenomen werkgelegenheid. De mannelijke werkzame beroepsbevolking daalde in 2003 met 48 duizend ten opzichte van een jaar eerder, terwijl het aantal werkzame vrouwen nog met 37 duizend steeg. De stijging van het aantal werkzame vrouwen hing samen met de voortdurende stijging van de werkgelegenheid bij het onderwijs en in de zorg – bedrijfstakken waarin relatief veel vrouwen werkzaam zijn.

1.2 Geringere toename arbeidsdeelname van vrouwen en 50-plussers

Waar de arbeidsdeelname van mannen met 1,2 procentpunt daalde naar 75,3 procent, is die van vrouwen in 2003 verder toegenomen tot 54,7 procent. Wel is de snelheid waarmee dit gebeurt sterk afgevlakt. Tussen 1995 en 2002 steeg de arbeidsdeelname van vrouwen gemiddeld met ruim 1,5 procentpunt per jaar. Tussen 2002 en 2003 bedroeg de toename nog maar 0,4 procentpunt.

Ook onder 50-plussers is de arbeidsdeelname nog verder gestegen. In 2003 had 50,5 procent van de 50–64 jarigen een baan van 12 uur of meer per week. Onder 60–64 jarigen was er nog een sterke toename van 1,7 procentpunt ten opzichte van 2002. Bij de 50–54 jarigen was een lichte stijging te zien, bij de 55–59 jarigen bleef de arbeidsdeelname ongeveer gelijk.

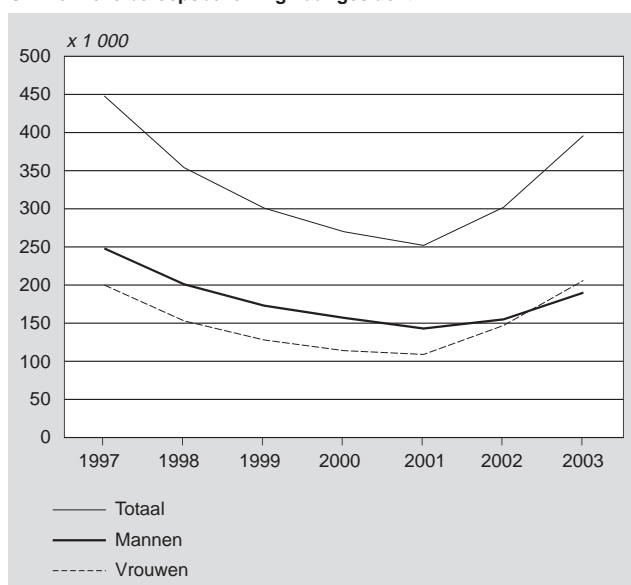
2. Arbeidsdeelname ouderen

1.3 Werkloosheid in 2003 sterk gestegen

In 2003 telde Nederland gemiddeld 396 duizend werklozen. Dit is 5,3 procent van de beroepsbevolking. De werkloosheid is vooral onder mannen sterk gestegen. Voor het eerst sinds 1986 zijn er meer werkloze mannen dan vrouwen. De vrouwelijke beroepsbevolking is echter kleiner van omvang dan het mannelijke deel. Daardoor is de werkloosheid onder vrouwen procentueel nog steeds hoger dan die onder mannen. In 2003 waren 206 duizend mannen werkloos; dit is 4,7 procent van de mannelijke beroepsbevolking. Met 190 duizend vrouwelijke werklozen was 6,1 procent van de vrouwelijke beroepsbevolking werkloos.

3. Werkloze beroepsbevolking naar geslacht

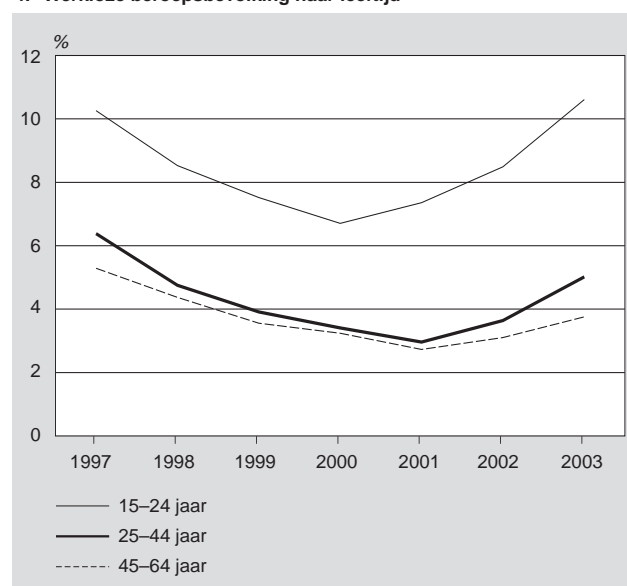
1.4 Eén op de tien jongeren werkloos

De werkloosheid is in 2003 gestegen in alle leeftijdsklassen. In procentpunten was de stijging het grootst onder de jeugdige beroepsbevolking (15–24 jaar). Van deze groep was in 2003 gemiddeld 10,6 procent werkloos. In 2002 was dit nog 8,5 procent. Overigens hebben deze hoge percentages uitsluitend betrekking op de beroepsbevolking. Circa de helft van alle jongeren, met name scholieren en studenten, behoort niet tot de beroepsbevolking. Het aantal jeugdige werklozen groeide met 19 duizend. De jeugdige werkzame beroepsbevolking nam met 29 duizend af. De totale beroepsbevolking, het arbeidsaanbod, nam onder jongeren dus af met 10 duizend personen, terwijl door demografische effecten de totale groep jongeren met 15 duizend toenam. Het lijkt er op dat meer jongeren de stap van studie naar de arbeidsmarkt hebben uitgesteld als gevolg van de verslechterde situatie op de arbeidsmarkt.

De omvang van de jeugdwerkloosheid varieerde sterk gedurende 2003. Korte-termijnontwikkelingen op de arbeidsmarkt en in de economie hebben sneller gevolgen voor de arbeidspositie van jongeren dan die van de ouderen. In tijden van laagconjunctuur wordt dit zichtbaar doordat werkzame jongeren dan relatief snel werkloos raken, terwijl werkloze jongeren relatief makkelijk uit de beroepsbevol-

king treden, bijvoorbeeld door het oppakken van een studie. Ook hebben seizoeneffecten een grote invloed op het verloop van de jeugdwerkloosheid (zie Denneman en Langenberg, Seizoenpatronen op de arbeidsmarkt).

4. Werkloze beroepsbevolking naar leeftijd

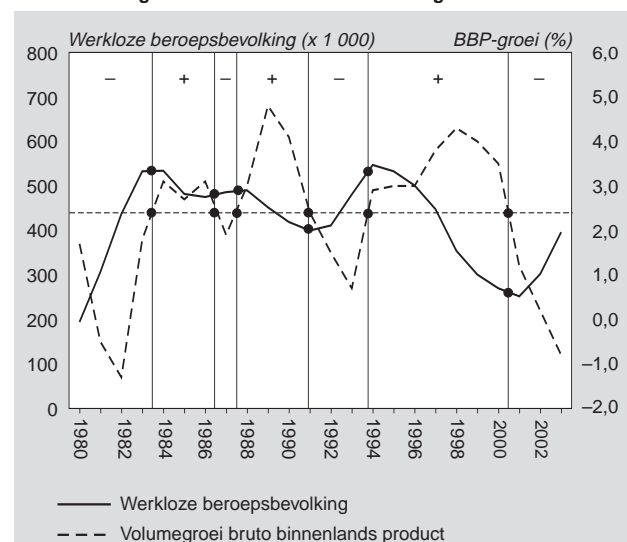

2. Lange-termijnontwikkelingen in de werkloosheid

2.1 Samenhang werkloosheid met economische groei

Er bestaat een sterk verband tussen werkloosheid en economische groei. Dit is het gevolg van de sterke conjuncturele component van de werkloosheid. In tijden van hoogconjunctuur is er een grote vraag naar personeel en daalt de werkloosheid. In tijden van laagconjunctuur daalt de behoefte aan personeel en stijgt de werkloosheid. Deze relatie is goed zichtbaar in figuur 5, waar voor de jaren 1980–2003 de perioden van bovengemiddelde economische groei zijn aangegeven met een plusteken en die van

5. Samenhang werkloosheid en economische groei

benedengemiddelde economische groei met een minteken. Ook de gemiddelde economische groei over deze hele tijdspanne (2,3 procent) is aangegeven in de figuur.

Sinds 1980 zijn er vier periodes geweest met een zwakke economische ontwikkeling. De eerste was helemaal aan het begin en duurde tot 1983. Hierna herstelde de economie zich, al was er nog een lichte terugval in 1987. Periodes met zwakke economische groei waren er vervolgens in 1992–1993 en vanaf 2001 tot ten minste 2003. In alle periodes kwam de economische groei niet boven het lange-termijngemiddelde uit en steeg de werkloosheid. In de tussenliggende periodes steeg de economische groei boven het lange-termijngemiddelde uit, en daalde de werkloosheid.

Opdeling van werkloosheid in drie soorten

Werkloosheid kan worden opgedeeld in drie soorten. *Frictiewerkloosheid* is het onvermijdelijke gevolg van het dynamische karakter van de arbeidsmarkt. Er is altijd een stroom mensen van en naar betaald werk en het kost nu eenmaal tijd voor werklozen en werkgevers om elkaar te vinden. Bij *structurele werkloosheid* gaat het om structurele aansluitingsproblemen tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld wat betreft opleiding, vaardigheden, plaats of verschil tussen gewenst en geboden loon. Een hoge structurele werkloosheid openbaart zich in een hoge langdurige werkloosheid van bepaalde groepen. Bij *conjuncturele werkloosheid* gaat het om werkloosheid die samenhangt met de toestand van de economie.

In het verleden is wel eens ongerustheid ontstaan over zogeheten ‘baanloze groei’. Het verband tussen economische groei en werkloosheid is in de jaren 1980–2003 echter heel sterk geweest. Wel reageert de arbeidsmarkt met enige vertraging op economische ontwikkelingen. Het hoogtepunt in de werkloosheid valt dan ook niet *precies* samen met het dieptepunt in de economische groei. Een *dieptepunt* in de economische ontwikkeling valt vrijwel altijd samen met een *maximum in de toename* van de werkloosheid. De werkloosheid stijgt hierna nog enige tijd door, totdat de economie voldoende is hersteld. In de periode 1980–2003 was dit steeds totdat de economische groei uitkwam boven het lange-termijngemiddelde van 2,3 procent. *Hoogtepunten* in de economische groei vallen vrijwel samen met periodes van *maximale afname* van de werkloosheid. De werkloosheid stopt met dalen op het moment dat de economische groei gezakt is tot onder het lange-termijngemiddelde.

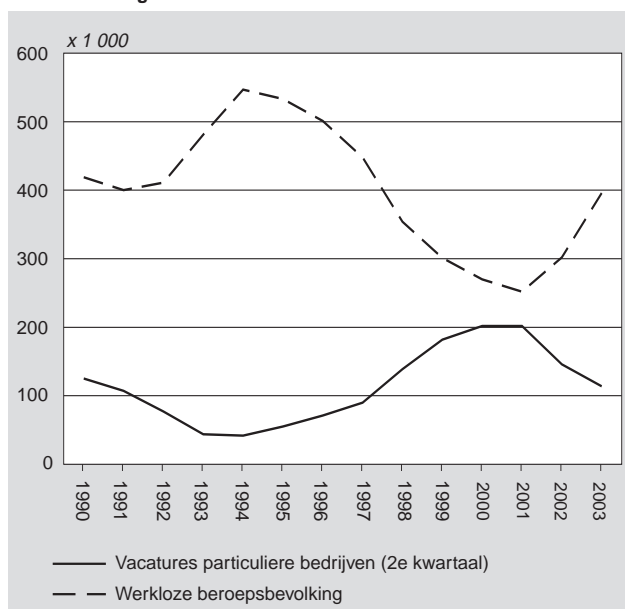
Er is een zekere minimale groei van de economie nodig om de werkloosheid niet te laten oplopen. Het aanbod op de arbeidsmarkt groeit namelijk door de bevolkingsaanwas en een oplopende arbeidsparticipatie. Bovendien zorgen technologische ontwikkelingen, zoals het verdergaande automatiseringsproces, voor een daling van het aantal arbeidskrachten dat nodig is om een gegeven productieniveau te halen.

2.2 Samenhang werkloosheid en vacatures

Het verband tussen economische groei en conjuncturele werkloosheid kan worden verklaard uit de behoefte aan personeel. Het ligt voor de hand dat er tevens een sterk verband bestaat tussen de hoogte van de werkloosheid en de onvervulde vraag naar personeel, ofwel het aantal openstaande vacatures. Dit wordt geïllustreerd in figuur 6: een stijgende werkloosheid valt vrijwel altijd samen met een daling van het aantal vacatures.

In het begin van de reeks (vanaf 1990) daalde het aantal vacatures bij particuliere bedrijven. Deze daling correspondeert met de voorlaatste periode van laagconjunctuur. Tussen 1994 en 2001 groeide het aantal openstaande vacatures onophoudelijk, van 42 naar 202 duizend. Daarna telde de overheid en het onderwijs in 2001 ook nog ruim 16 duizend vacatures²⁾. Tegenover de in totaal 218 duizend openstaande vacatures stonden in 2001 nog maar 252 duizend werklozen. Hierna daalde het aantal vacatures en steeg de werkloosheid.

6. Samenhang werkloosheid en vacatures

2.3 Frictie- en structurele werkloosheid

Werkloosheid kan worden verdeeld in drie soorten: frictiewerkloosheid, structurele werkloosheid en conjuncturele werkloosheid (zie kader). Hoewel de hoogte van de werkloosheid niet volledig is op te delen in deze drie componenten, biedt de historische reeks wel aanknopingspunten om er iets over te zeggen.

Zo zal bij een laag niveau van de conjuncturele werkloosheid, de totale werkloosheid nooit tot nul dalen. De werkloosheid blijft steken op een zekere bodemwaarde, die ten minste gelijk is aan de som van de frictiewerkloosheid en de structurele werkloosheid. De frictiewerkloosheid hoeft niet constant te zijn, maar zal in de tijd maar matig variëren. Zij kan bijvoorbeeld veranderen als er institutionele veranderingen zijn rond het in dienst nemen van personeel, of als het zoekgedrag of de zoektechniek van werkgever en werknemer wijzigt. Een technische ontwikkeling die de zoektijd

(en dus de frictiewerkloosheid) mogelijkwerwijs omlaag heeft gebracht is het gebruik van internet en e-mail.

Structurele werkloosheid kan bijvoorbeeld ontstaan door een te laag opleidingsniveau van een te groot gedeelte van de bevolking. De vraag naar hoger opgeleiden is het laatste decennium duidelijk toegenomen in vergelijking met die naar lager opgeleiden. Dit hangt samen met de (verdere) ontwikkeling van de kenniseconomie.

Wanneer we de twee laatste perioden van hoogconjunctuur vergelijken, dan valt op dat in de laatste (1994–2000) de werkloosheid tot een veel lager niveau zakte dan in de eerste (1988–1991). Hieruit kan men afleiden dat de som van structurele werkloosheid en frictiewerkloosheid aan het eind van de tweede periode veel lager lag dan aan het eind van de eerste periode. Een voorbeeld van beleid dat voor een verlaging van de structurele werkloosheid heeft gezorgd is de invoering van de diverse programma's van gesubsidieerde arbeid vanaf de tweede helft van de jaren '90. Bovendien is het verschil tussen besteedbaar inkomen bij werken respectievelijk niet-werken groter geworden.

Technische toelichting

De *potentiële beroepsbevolking* bestaat uit de in Nederland wonende mensen, minus de institutionele bevolking (personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen).

Binnen de potentiële beroepsbevolking worden drie *arbeidsposities* onderscheiden: de werkloze en de werkzame beroepsbevolking (tezamen de beroepsbevolking) en de niet-beroepsbevolking.

De *werkzame beroepsbevolking* bestaat uit mensen die in Nederland wonen en werk hebben van twaalf uur of meer per week.

De *werkloze beroepsbevolking* bestaat uit in Nederland wonende mensen zonder werk (of met werk voor minder dan twaalf uur per week), die actief zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week en daarvoor beschikbaar zijn. In dit artikel worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

De *arbeidsdeelname* of *netto arbeidsparticipatie* is het aandeel van de potentiële beroepsbevolking dat tot de werkzame beroepsbevolking behoort.

Werkloosheid wordt uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking.

Economische groei is in deze tekst gedefinieerd als de volumemutatie in het bruto binnenlands product ten opzichte van het jaar ervoor.

Literatuur

Ehrenberg, Ronald G., en Robert S. Smith (2003), *Modern Labour Economics*, Pearson Education Inc., 8e druk (internationale uitgave).

Corpelijn, A.W.F. (2002), *Werkgelegenheid en arbeidsmarkt*, CBS, Sociaal-economische maandstatistiek 2002/9.

Noten in de tekst

¹⁾ Aan dit artikel is meegewerkt door Arthur Denneman en Sabine Lucassen.

²⁾ Vacatures bij de overheid en in het onderwijs zijn pas volledig gemeten vanaf 1997.

Seizoenpatronen op de arbeidsmarkt

Arthur Denneman en Hans Langenberg ¹⁾

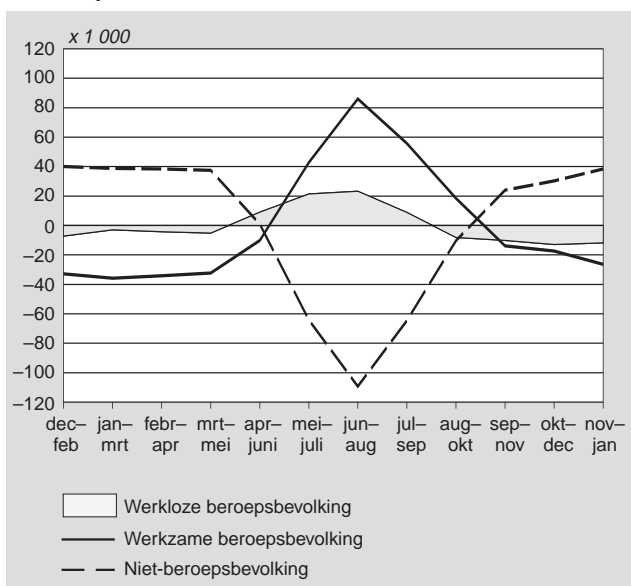
Sinds begin 2003 publiceert het CBS een reeks geïntegreerde maandcijfers over de werkzame en werkloze beroepsbevolking vanaf 2000. In deze cijfers zijn duidelijke seizoenpatronen zichtbaar: in de zomer is er een groter aanbod van jongeren op de arbeidsmarkt en in de winter is er minder vraag naar arbeid. Deze twee seizoeneffecten leiden tot een hoger aantal werklozen in zowel de zomer als de winter.

1. 's Zomers meer jongeren actief op de arbeidsmarkt

Veel jongeren (15–24 jaar) worden in de zomer actief op de arbeidsmarkt. Dit betekent dat het aantal jongeren dat deel uitmaakt van de niet-beroepsbevolking 's zomers kleiner wordt, ten gunste van het aantal jongeren in de beroepsbevolking. Niet iedere jongere die in de zomer een baan van 12 uur of meer per week wil hebben, zal deze ook vinden. Hierdoor is er bij de jongeren een zomerpiek zichtbaar in zowel de werkzame als de werkloze beroepsbevolking.

Het seizoenpatroon in de werkloosheid- en werkgelegenheidscijfers wordt bepaald door de seizoengecorrigeerde maandreeks van de werkelijke maandreeks af te trekken. De jeugdwerkloosheid vertoont een piek in de zomerperiode (juni–augustus) van ongeveer 25 duizend personen. De piek in de werkgelegenheid onder jongeren bedraagt in de zomer circa 85 duizend personen, en is dus veel hoger.

1. Seizoenpatronen arbeidspositie, 2000–2003: jongeren van 15–24 jaar

Er zijn twee oorzaken voor het hogere aantal jonge werklozen in de zomermaanden. Ten eerste zal een deel van de 15–24 jarigen als schoolverlater op zoek gaan naar blijvend werk. Ten tweede zal een deel van de jongeren vakantiewerk gaan zoeken. Het gaat dan om een tijdelijke baan voor de periode tussen twee opleidingsjaren of tussen het afronden van de ene opleiding en het starten van de volgende.

De zomerpiek in de werkloze jongere beroepsbevolking is niet zichtbaar in de maandcijfers van het Centrum voor Werk en Inkomen (de voormalige arbeidsbureaus) over het aantal niet-werkende werkzoekenden van 15–24 jaar. De jongeren die nog op zoek zijn naar een vakantiebaan schrijven zich meestal *niet* in bij het CWI, omdat ze toch geen uitkering krijgen. Ook de toestroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt leidt niet tot een zomerpiek in de maandcijfers van het CWI.

De jeugdige vakantiewerkers vinden hun plek vooral binnen de zorg (voornamelijk vrouwen), de detailhandel, de horeca en in iets mindere mate de landbouw. De hoogte van de hieraan verwante werkgelegenheidspiek in de zomer hangt samen met het tijdelijk arbeidsaanbod vanuit de niet-beroepsbevolking van 15–24 jaar (gemiddeld over 2000–2003: een dal van ongeveer 110 duizend personen in de zomer). Dit arbeidsaanbod bestaat voornamelijk uit uitzend-, oproep- en invalkrachten, en vakantiewerkers zonder vast dienstverband. Cijfers over de afzonderlijke jaren suggereren dat de omvang van dit arbeidsaanbod zich aanpast aan de jaarlijks wisselende vraag naar vakantiewerk. Bij de jongeren functioneert de niet-beroepsbevolking dus als een goedgevulde bron van potentiële arbeidskrachten, die vooral in de zomer flexibel inzetbaar zijn voor werk van 12 uur of meer per week.

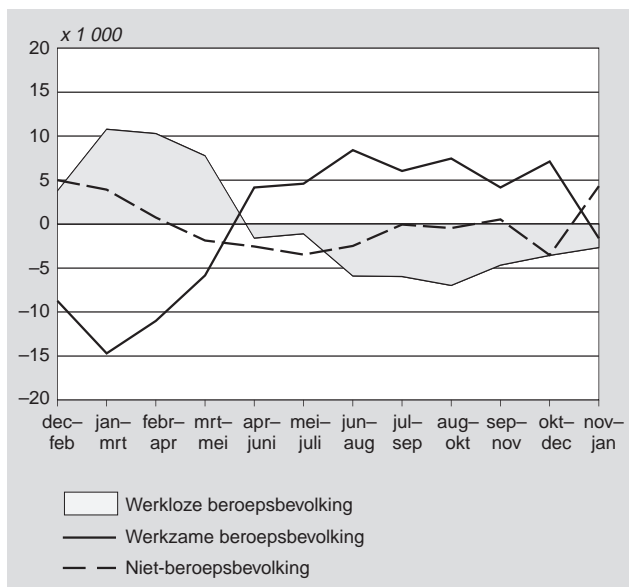
2. 's Winters minder werk

In de maanden januari–maart is er een terugloop in de vraag naar arbeid. De werkzame beroepsbevolking van 25–64 jaar vertoont in de winterperiode een dal van circa 20 duizend personen. De slachtoffers van dit werkgelegenheidsdal laten zich over het algemeen registreren als niet-werkende werkzoekenden bij het CWI. De werkloosheidspiek in de winter is dus zichtbaar in zowel de CWI-cijfers over de niet-werkende werkzoekenden van 25–64 jaar als in het CBS-cijfer over de 25–64 jarigen in de werkloze beroepsbevolking. In beide gevallen is de grootte van de piek iets lager dan 20 duizend personen.

De samenhang tussen het werkgelegenheidsdal en de werkloosheidspiek in de winter is het duidelijkst te zien bij mannen van 25–44 jaar. Ruim negentig procent van deze

mannen maakt deel uit van de werkzame beroepsbevolking. Hiervan heeft ruim tachtig procent een vast dienstverband. Diegenen die door het werkgelegenheidsdal hun baan verliezen (bijvoorbeeld in de bouwnijverheid), worden voor het grootste deel tijdelijk werkloos. Bij de aantrekken- de werkgelegenheid in het voorjaar slagen de meesten er weer in om werk van 12 uur of meer per week te vinden.

2. Seizoenpatronen arbeidspositie, 2000–2003: mannen van 25–44 jaar

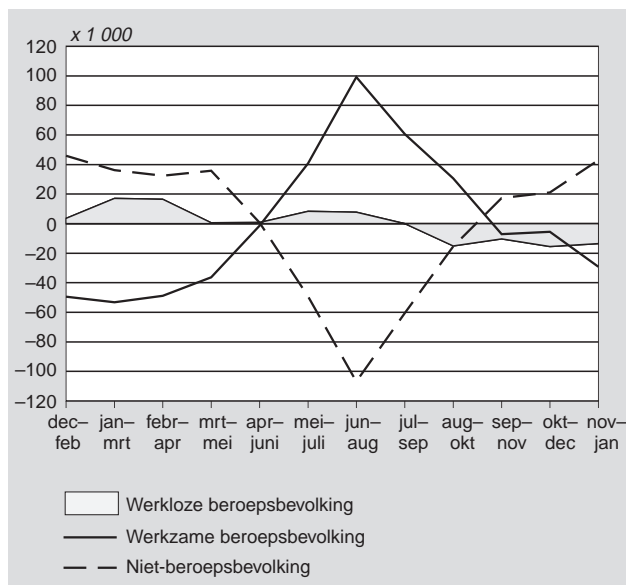
Van de groep mannen van 25–44 jaar behoort slechts zes procent tot de niet-beroepsbevolking. Deze personen zijn arbeidsongeschikt, hebben studieverplichtingen of hebben een andere reden waarom ze niet participeren op de arbeidsmarkt. De mannelijke niet-beroepsbevolking van 25–44 jaar is een vrij marginale bron van potentiële arbeidskrachten.

3. Hogere werkloosheid in zomer en winter

Het totaal aantal personen in de werkloze beroepsbevolking vertoont een piek in zowel de winter als de zomer. De piek in de winter valt samen met een tijdelijk kleinere vraag naar arbeidskrachten, waarbij het aanbod vanuit de niet-beroepsbevolking niet noemenswaardig verandert. De piek in de zomer valt samen met een tijdelijk groter aanbod van arbeidskrachten vanuit de niet-beroepsbevolking. De grootte van dit aanbod lijkt zich aan te passen aan de vraag naar vakantiewerkers.

Gemiddeld over de periode 2000–2003 is de werkloosheidspiek in de winter hoger dan in de zomer. Cijfers over de afzonderlijke jaren geven echter aan dat dit niet elk jaar zo is. Dit kan verband houden met bijvoorbeeld de conjunctuur of de jaarlijks wisselende weersomstandigheden. Over de grootte van dit soort invloeden valt echter nog weinig te zeggen, omdat de maandreeks met beroepsbevolkingcijfers hiervoor te kort is (bestrijkt nu vier volle jaren).

3. Seizoenpatronen arbeidspositie, 2000–2003: volledige potentiële beroepsbevolking (15–64 jaar)

Toelichting

De *potentiële beroepsbevolking* bestaat uit de in Nederland wonende mensen, minus de institutionele bevolking (personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen).

Binnen de potentiële beroepsbevolking worden drie *arbeidsposities* onderscheiden: de werkloze en de werkzame beroepsbevolking (tezamen de beroepsbevolking) en de niet-beroepsbevolking.

De *werkzame beroepsbevolking* bestaat uit mensen die in Nederland wonen en werk hebben van twaalf uur of meer per week.

De *werkloze beroepsbevolking* bestaat uit in Nederland wonende mensen zonder werk (of met werk voor minder dan twaalf uur per week), die actief zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week en daarvoor beschikbaar zijn. In dit artikel worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Het verschil tussen de beroepsbevolking en de (per definitie grotere) potentiële beroepsbevolking wordt de *niet-beroepsbevolking* genoemd.

Literatuur

Robin Milot, Maandelijkse geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode, SEM 2003-7, CBS.

Sylvia de Vries, Sabine Lucassen, Johan van der Valk (CBS) en Anske Bouman (CWI), Staan werklozen ingeschreven als niet-werkende zoekenden?, SEM 2003-10, CBS.

Noten in de tekst

¹⁾ Aan dit artikel is meegewerkt door Remko Hijman, Jos Kickken en Sabine Lucassen.

Aantal moeilijk vervulbare vacatures fors gedaald

Jeremy Weidum

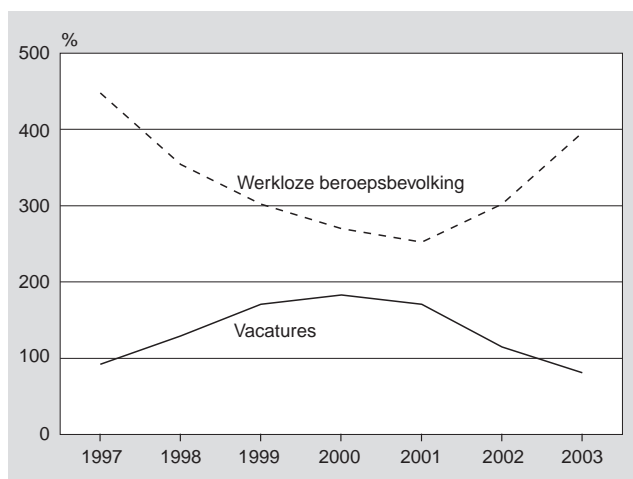
Het aantal moeilijk vervulbare vacatures is tussen 2000 en 2003 sterker afgenomen dan het totaal aantal vacatures. De daling was vooral te zien in de handel en zakelijke dienstverlening. Ook het aantal vacatures voor schoolverlaters is sterker gedaald dan het totaal aantal vacatures. In Noord-Holland was de daling van het aantal openstaande vacatures het grootst.

1. Aantal vacatures meer dan gehalveerd

De matige economische ontwikkeling van de laatste jaren heeft zijn weerslag gehad op de arbeidsmarkt¹⁾. Zo is in de periode 2000–2003 het aantal openstaande vacatures aan het einde van het derde kwartaal meer dan gehalveerd. Eind september 2000 stonden 183 duizend vacatures open, drie jaar later nog maar 81 duizend. Hiermee is het aantal vacatures uitgekomen op het laagste niveau in de periode 1997–2003.

De daling van het aantal vacatures is in lijn met de ontwikkeling van het aantal banen en de werkloosheid. De daling van het aantal vacatures ging gepaard met een oplopende werkloosheid. Tussen 2001 en 2003 is de werkloze beroepsbevolking met 150 duizend toegenomen. Ook de ontwikkeling van het aantal banen wijst op een verslechterende arbeidsmarkt. Zo nam begin 2000 de groei van het aantal banen af en sloeg halverwege 2003 zelfs om in een banenverlies.

1. Ontwikkeling van het aantal vacatures¹⁾ en de werkloze beroepsbevolking²⁾

¹⁾ Aantal vacatures op 30 september.

²⁾ Werkloze beroepsbevolking in jaargemiddelden.

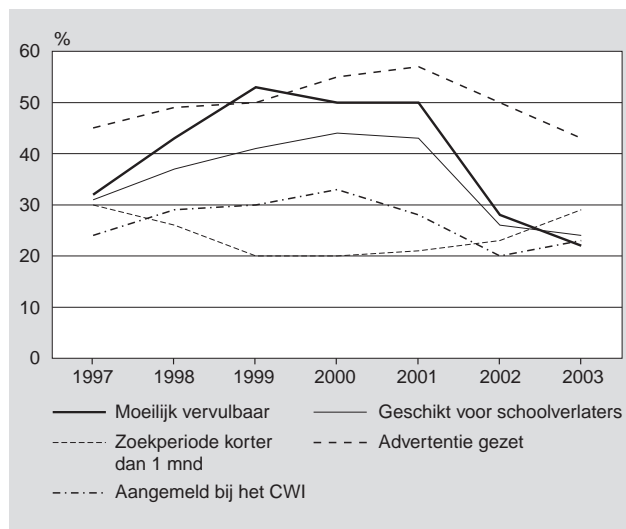
Bron: CBS, Structuurenquête vacatures en Enquête beroepsbevolking.

2. Aandeel moeilijk vervulbare vacatures sterk gedaald

Een deel van de vacatures wordt door werkgevers als moeilijk vervulbaar beschouwd. Het aandeel moeilijk vervulbare vacatures is in de periode 2000–2003 fors afgenomen. In 2000 was nog de helft van het aantal openstaande vacatures moeilijk vervulbaar, drie jaar later nog maar één op de vijf. In absolute aantallen hield dit een daling in van 91 naar 18 duizend moeilijk vervulbare vacatures.

Tussen eind september 2001 en eind september 2002 was de afname van het aantal moeilijk vervulbare vacatures het grootst. In dat jaar is het aantal moeilijk vervulbare vacatures geslonken van 85 duizend tot 32 duizend, een daling van meer dan 60 procent. Ook tussen 2002 en 2003 was relatief gezien sprake van een forse daling. Het aantal moeilijk vervulbare vacatures is toen bijna gehalveerd.

2. Aandelen soorten vacatures t.o.v. het totaal aantal vacatures¹⁾

¹⁾ Peildatum 30 september.

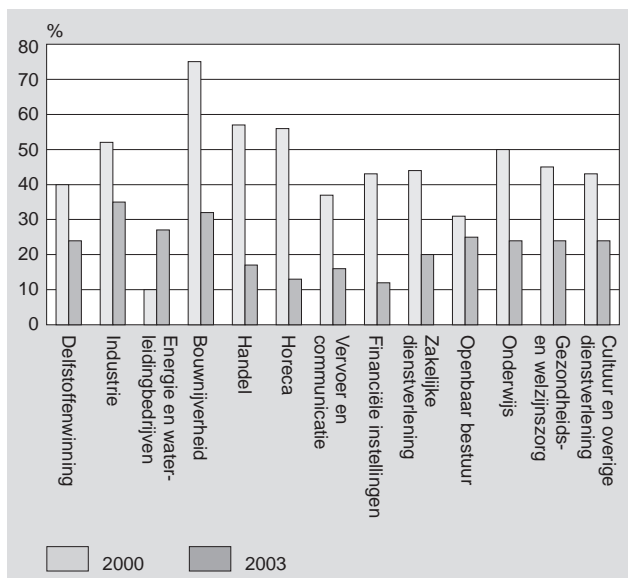
Bron: CBS, Structuurenquête vacatures.

3. Grootste daling in handel en zakelijke dienstverlening

De daling van het aantal moeilijk vervulbare vacatures was het grootst in de handel en de zakelijke dienstverlening. In beide bedrijfstakken waren er in 2003 ongeveer 15 duizend moeilijk vervulbare vacatures minder dan in 2000. Hierdoor telde de handel eind september 2003 ruim 2 duizend van deze vacatures. Voor de handel betekende dit

dat het aandeel moeilijk vervulbare vacatures ten opzichte van het totaal aantal vacatures was afgenomen van 57 procent tot 17 procent. In de zakelijke dienstverlening verschoof het aandeel moeilijk vervulbare vacatures van 44 naar 20 procent. In 2003 telde deze bedrijfstak 3 duizend van dergelijke vacatures.

3. Aandeel moeilijk vervulbare vacatures naar bedrijfstak

Bron: CBS, Structuurenquête vacatures.

In vrijwel alle bedrijfstakken is het aandeel moeilijk vervulbare vacatures tussen 2000 en 2003 omlaag gegaan. In 2003 was het laagste aandeel van de moeilijk vervulbare vacatures te vinden in de horeca en de financiële instellingen. De horeca kwam uit op een aandeel van 13 procent, de financiële instellingen op 12 procent.

4. Veel minder vacatures voor schoolverlaters

Ook het aantal vacatures dat volgens werkgevers geschikt is voor schoolverlaters, is in de periode 2000–2003 relatief sterker afgenomen dan het totaal aantal vacatures. Eind september 2000 waren er 81 duizend vacatures geschikt voor schoolverlaters. Dit aantal komt overeen met iets minder dan de helft van het totaal aantal vacatures. Eind september 2003 waren er nog maar 19 duizend vacatures, ofwel een op de vier, voor schoolverlaters geschikt.

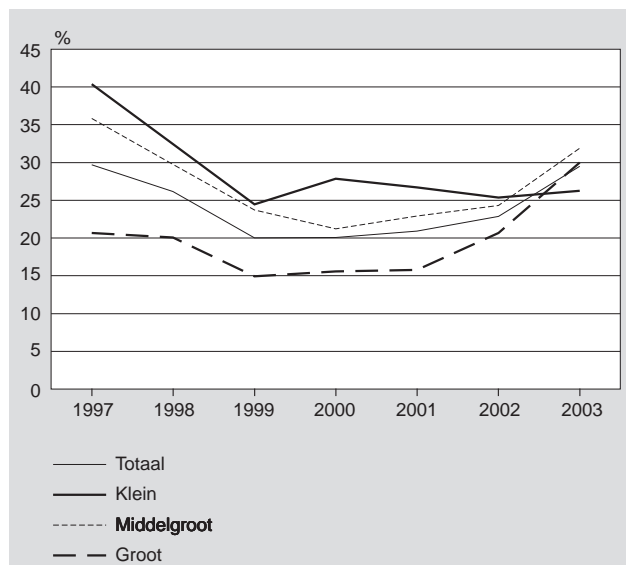
5. Kortere zoektijd voor vacatures

Terwijl de aandelen moeilijk vervulbare vacatures en vacatures voor schoolverlaters zijn gedaald, is het aandeel vacatures met een korte zoekperiode toegenomen. Eind september 2000 werd voor twee op de tien vacatures minder dan een maand gezocht, eind september 2003 was dit aandeel gestegen tot drie op de tien.

De stijging van het aandeel vacatures met een zoekperiode van minder dan een maand kan geheel toegeschreven worden aan de ontwikkeling bij de middelgrote en grote bedrijven. Bij de middelgrote bedrijven is het aandeel van

deze vacatures tussen 2000 en 2003 toegenomen van 21 tot 32 procent, bij de grote bedrijven van 16 tot 30 procent. De ontwikkeling bij de kleine bedrijven wijkt hier duidelijk van af. Daar is het aandeel vacatures waarvoor minder dan een maand wordt gezocht tussen 2000 en 2003 iets afgenomen, van 28 naar 26 procent.

4. Aandeel vacatures met een zoekperiode van minder dan 1 maand naar bedrijfsgrootte

Bron: CBS, Structuurenquête vacatures.

6. Veranderd zoekgedrag werkgevers

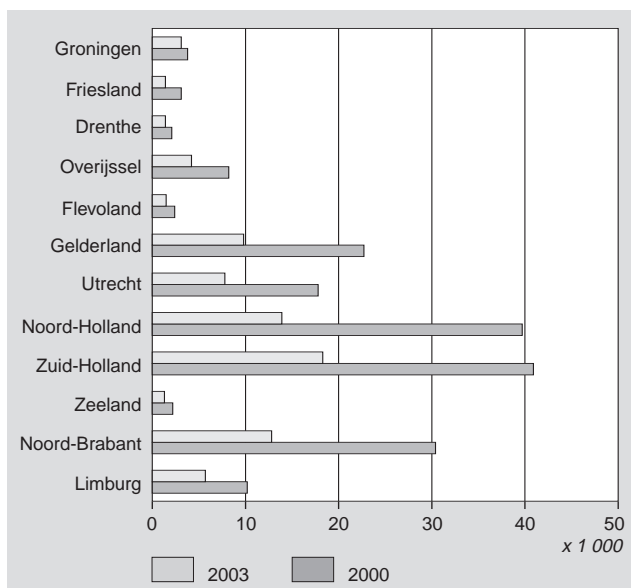
In de periode dat het aantal vacatures is gedaald, vond een verandering plaats in het zoekgedrag van werkgevers. Zo is het aandeel vacatures waarvoor een advertentie werd geplaatst afgenomen. In 2000 werd voor 101 duizend vacatures (55 procent van de vacatures) een advertentie geplaatst. Drie jaar later was dit nog maar voor 35 duizend vacatures (43 procent van de vacatures) het geval. Het veranderde zoekgedrag is ook zichtbaar in het aandeel vacatures dat bij het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI) is gemeld. Eind september 2000 werden drie op de tien vacatures aan het CWI doorgegeven, eind september 2003 was dit afgenomen tot twee op de tien. Het veranderde zoekgedrag kan erop duiden dat werkgevers in tijden van een afnemend aantal vacatures en oplopend aantal werkzoekenden, makkelijker geschikte kandidaten denken te kunnen vinden.

7. Aantal vacatures sterkst gedaald in Noord-Holland

Zuid-Holland en Noord-Holland zijn de provincies met de meeste inwoners. Deze provincies bieden, uitgedrukt in aantallen banen, ook de meeste werkgelegenheid. Het is daarom niet opvallend dat in Zuid-Holland en Noord-Holland het aantal vacatures tussen 2000 en 2003 in absolute aantallen sterker is gedaald dan in andere provincies. Het sterkst was de daling in Noord-Holland.

Eind september 2003 telde deze provincie 14 duizend vacatures. Dat zijn er 26 duizend minder dan eind september 2000. Deze daling was ook relatief gezien groter dan in de

5. Aantal vacatures naar provincie

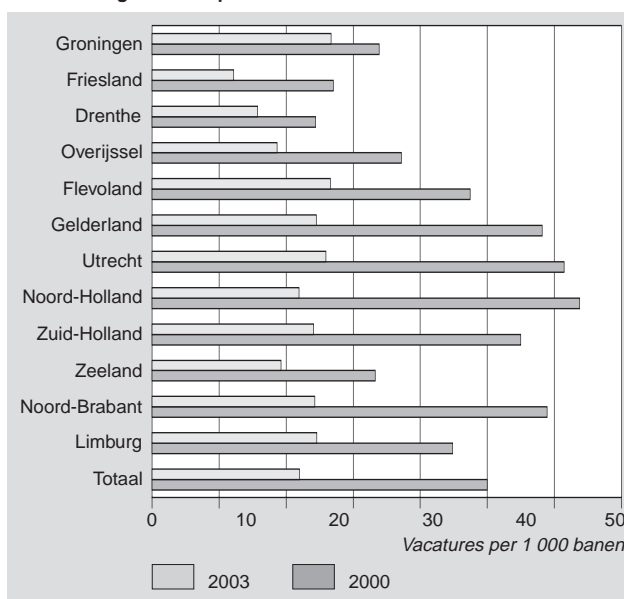
Bron: CBS, Structuurenquête vacatures.

andere provincies. Hierdoor veranderde het aandeel van het aantal vacatures in Noord-Holland ten opzicht van het totaal aantal vacatures. Eind september 2000 was 22 procent van het totaal vacatures te vinden in Noord-Holland. In de periode daarna is dit aandeel afgenomen tot 17 procent eind september 2003. In Zuid-Holland is dezelfde periode het aantal vacatures met 23 duizend verminderd. Het aandeel van deze provincie in het totaal aantal vacatures is, ondanks kleine schommelingen in 2001 en 2002, iets toegenomen. Eind september 2000 was dit aandeel 22 procent, eind september 2003 één procentpunt hoger. Opvallend is de ontwikkeling van het aantal vacatures in de provincie Groningen. In 2003 werd in deze provincie ongeveer 20 procent minder vacatures gemeten dan in 2000. Doordat deze daling geringer was dan die in de andere provincies, nam het aandeel van Groningen in het totaal aantal vacatures toe. In 2000 was 2 procent van alle vacatures in Groningen te vinden, in 2003 gold dit voor 4 procent.

8. Vacaturegraad in Friesland het laagst

De vacaturegraad is het aantal openstaande vacatures per duizend banen. Het is een maat voor de spanning op de arbeidsmarkt. Tussen eind september 2000 en eind september 2003 is de vacaturegraad meer dan gehalveerd. Hierdoor stonden eind september 2003 nog maar 11 vacatures per duizend banen open. Drie jaar eerder waren dat er nog 25. In alle provincies is de spanning afgenomen, het sterkst in Noord-Holland. Daar was er een daling met tweederde. Eind september 2000 telde deze provincie nog 32 vacatures per duizend banen. Dit was de hoogste vacaturegraad van alle provincies. Drie jaar later was dit aantal teruggelopen tot 11. Eind september 2003 was de hoogste vacaturegraad te vinden in Groningen, Flevoland en Utrecht. In al deze provincies waren er toen 13 vacatures per duizend banen. In Friesland was de vacaturegraad met 6 vacatures per duizend banen het laagst.

6. Vacaturegraad naar provincie¹⁾

¹⁾ Bij de berekening van de vacaturegraden voor de provincies is het aantal banen op 31 december gebruikt. Voor 2003 is gebruik gemaakt van het aantal banen op 31 december 2002.

Bron: CBS, Structuurenquête vacatures en Enquête werkgelegenheid en lonen.

Technische toelichting

Openstaande vacatures

Openstaande vacatures zijn arbeidsplaatsen waarvoor, binnen of buiten het bedrijf of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden.

Bedrijfsgrootte

Kleine bedrijven zijn bedrijven met minder dan 10 werknemers. Bedrijven met 10 tot 100 werknemers worden gerekend tot de middelgrote bedrijven. Bedrijven met 100 of meer werknemers worden grote bedrijven genoemd.

Vacature-enquête

Elk kwartaal wordt een vacature-enquête gehouden bij ongeveer 30 duizend bedrijven en instellingen. Bij dit onderzoek worden vragen gesteld over het aantal openstaande, ontstane en vervulde vacatures. Hierbij komt informatie beschikbaar over de verdeling van vacatures naar economische activiteit en bedrijfsgrootte. Elk derde kwartaal wordt de vragenlijst uitgebreid met vragen over kenmerken van opstaande vacatures. Het betreft kenmerken zoals het moeilijk vervulbaar zijn, regio, beroep en gewenst opleidingsniveau.

Noot in de tekst

¹⁾ Zie ook het artikel 'Jaren van laagconjunctuur sterk voelbaar op de arbeidsmarkt in 2003' in deze publicatie.

Werktijden van de werkzame beroepsbevolking

Ingrid Beckers

Ruim de helft van de werkzame beroepsbevolking werkte in 2002 op onregelmatige tijden. Werken in de avonduren en op zaterdag komt het meeste voor. Daarna volgen respectievelijk het werken op zondag en 's nachts. In de periode 2000–2002 is hierin weinig veranderd. Er zijn meer mannen dan vrouwen die op onregelmatige tijden werken. Daarnaast werken jongeren vaker op onregelmatige tijden dan mensen in andere leeftijdscategorieën.

In 2002 werkten negen van de tien zelfstandigen wel eens op onregelmatige tijden. Vooral op zaterdag en in de avonduren wordt door hen veel gewerkt. De bedrijfstak waar het meest op onregelmatige tijden wordt gewerkt is de horeca. Negen op de tien werknemers in de horeca werken wel eens op onregelmatige tijden. Daarnaast wordt veel op onregelmatige tijden gewerkt in de landbouw, de cultuur en overige dienstverlening, vervoer en communicatie en in de handel.

1. Inleiding

In dit artikel worden gegevens gepresenteerd over de werktijden van de werkzame beroepsbevolking. In de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS wordt aan mensen gevraagd of ze wel eens op onregelmatige tijden werken. Ook wordt gevraagd naar het werken in ploegendienst. Personen die op werkdagen, overdag werken worden tot de personen met regelmatige werktijden gerekend. Personen die wel eens 's avonds, 's nachts of in het weekend werken worden tot de personen met onregelmatige werktijden gerekend.

Met ingang van oktober 1999 zijn de vragen in de EBB naar de werktijden verbeterd. In paragraaf 2 wordt de nieuwe vraagstelling over werktijden beschreven en wordt de trendbreuk die hiervan het gevolg is uitgelegd. In paragraaf 3 wordt de nieuwe tijdreeks vanaf 2000 gepresenteerd.

2. Nieuwe tijdreeks regelmatige en onregelmatige werktijden

2.1 Verbeterde vraagstelling vanaf oktober 1999

Met ingang van oktober 1999 zijn de vragen in de EBB naar werktijden veranderd. De vraagstelling is onder meer verbeterd om meer zicht te krijgen op het voorkomen van verschillende vormen van onregelmatige werktijden. Aan respondenten wordt gevraagd of zij 's avonds, 's nachts, op zaterdag of op zondag werken. Op elk van deze vragen kan de respondent bevestigend antwoorden. Aan werknemers die aangeven wel eens 's avonds en/of 's nachts te werken, wordt gevraagd of zij in ploegendienst werken. Wanneer een respondent hierop bevestigend antwoordt, wordt gevraagd in hoeveel ploegen hij of zij werkt.

2.2 Trendbreuk in cijferreeks

Bij de analyse van de nieuwe vraagstelling bleek dat de tijdreeks van de onderverdeling naar regelmatig en onregelmatig werk niet zonder meer gecontinueerd kon worden. In de vragenlijst t/m oktober 1999 konden respondenten alleen 'ja' of 'nee' antwoorden op de vragen naar avond- en nachtwerk. In de nieuwe vraagstelling daarentegen is de antwoordcategorie 'ja, soms' toegevoegd. Gebleken is dat een deel van de respondenten die in de nieuwe vragenlijst 'ja, soms' antwoorden met de oude vragenlijst 'ja' geantwoord zou hebben en een deel zou 'nee' geantwoord hebben. Het is daardoor niet mogelijk om respondenten die 'soms' avondwerk en/of 'soms' nachtwerk verrichten eenduidig toe te delen. Alleen als dat wel zou kunnen, zouden tijdreeksen voortgezet kunnen worden. In de gegevens vanaf 2000, worden de personen die 'ja, regelmatig' en de personen die 'ja, soms' antwoorden op de vragen naar onregelmatige werktijden samengevoegd. Zo ontstaat er een totaalbeeld van alle mensen die wel eens op onregelmati-

Staat 1
Werkzame beroepsbevolking 15–64 jaar, regelmatige en onregelmatige werktijden, 1992–2002

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	x 1 000										
Totaal ¹⁾	5 885	5 925	5 920	6 063	6 187	6 400	6 609	.	6 917	7 062	7 125
	%										
Regelmatige werktijden	52	54	53	52	51	51	50	.	43	45	45
Onregelmatige werktijden	48	46	47	48	49	49	50	.	57	55	55

¹⁾ Totaal = inclusief onbekenden.

ge tijden werken. In tabel 1 wordt de oude tijdreeks naast de nieuwe tijdreeks gepresenteerd. Er is een trendbreuk te zien tussen de gegevens tot en met 1998 en de gegevens vanaf 2000.

Gegevens over 1999 zijn door de invoering van de nieuwe vragen niet te maken, doordat de vraagstelling in 1999 lopende het jaar is gewijzigd. Gegevens op basis van de oude en de nieuwe vraagstelling zijn – als gevolg van de trendbreuk – niet te combineren tot één cijfer over onregelmatige werktijden.

2.3 Beter beeld verschillende typen onregelmatige werktijden

Voorheen werden respondenten steeds maar in één categorie van de onregelmatige werktijden ingedeeld. Personen die zowel nacht- als avondwerk verrichten, werden bij nachtwerk ingedeeld. In de cijfers over het avondwerk werden ze niet opgenomen. Vanaf 2000 worden deze personen in beide categorieën ingedeeld. Hierdoor ontstaat een beter beeld van het totale aantal personen dat op bepaalde tijden werkt. Omdat personen meer dan één keer ingedeeld kunnen worden, betekent dit dat de som van de percentages boven de 100 procent uit kan komen. Ook betekent dit dat er een trendbreuk is ontstaan in de tijdreeks; de gegevens over de verschillende typen onregelmatige werktijden van vóór en na 2000 zijn niet vergelijkbaar. Met ingang van 2000 is daarom een nieuwe tijdreeks naar verschillende typen onregelmatige werktijden gestart.

3. Regelmatige en onregelmatige werktijden

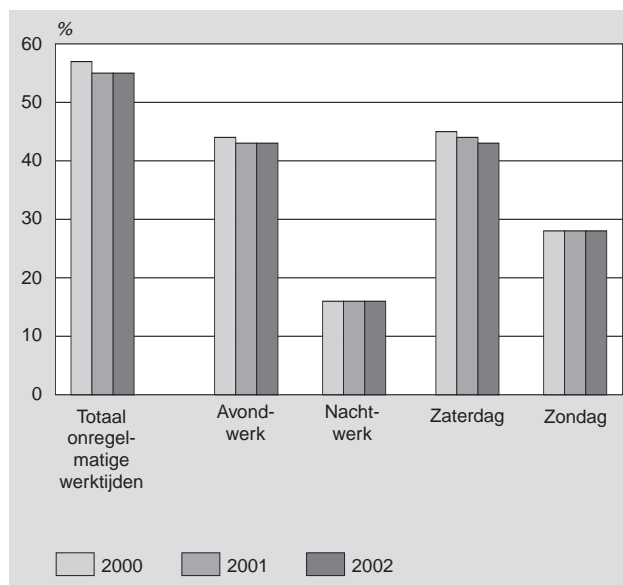
3.1 Ruim de helft werkzame beroepsbevolking werkt op onregelmatige tijden

In 2002 werkte 45 procent van de werkzame beroepsbevolking op regelmatige tijden. In 2000 was dit cijfer met 43 procent iets lager. Dit betekent dus dat ruim de helft van de werkzame beroepsbevolking op onregelmatige tijden werkt. Werken in de avonduren en op zaterdag komt het meeste voor. Ruim vier van de tien werkenden werken 's avonds. Een even groot deel van de werkenden werkt wel eens op zaterdag. Bijna 30 procent werkt wel eens op zondag en 16 procent werkt 's nachts. In de periode 2000–2002 is hier weinig in veranderd. Alleen het werken op zaterdag lijkt iets af te nemen.

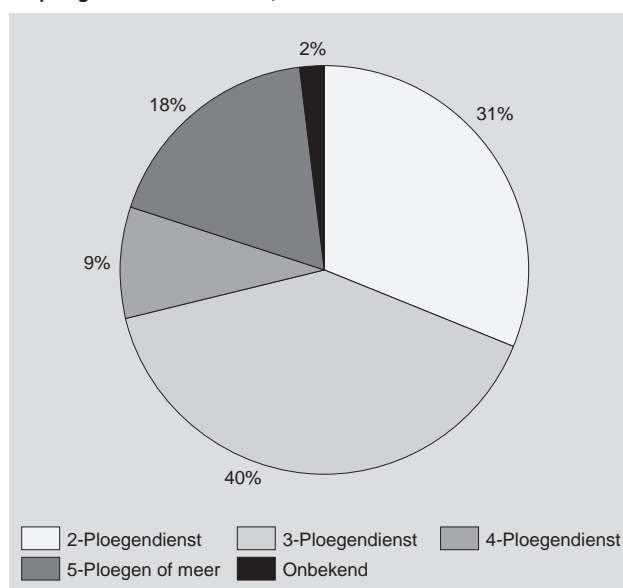
3.2 Ruim 500 duizend werknemers werken in ploegendienst

In 2002 waren er ruim 500 duizend werknemers die werken in ploegendienst. Vier van de tien werknemers die in ploegen werken, doen dat in drie verschillende ploegen. Drie van de tien werken in twee ploegen. De rest werkt in vier of meer verschillende ploegen. Het aantal werknemers dat in ploegen werkt, is sinds 2000 licht gedaald. De verhouding in aantallen ploegen waarin gewerkt wordt, is niet veranderd sinds 2000.

1. Werkzame beroepsbevolking 15–64 jaar, onregelmatige werktijden, 2000–2002

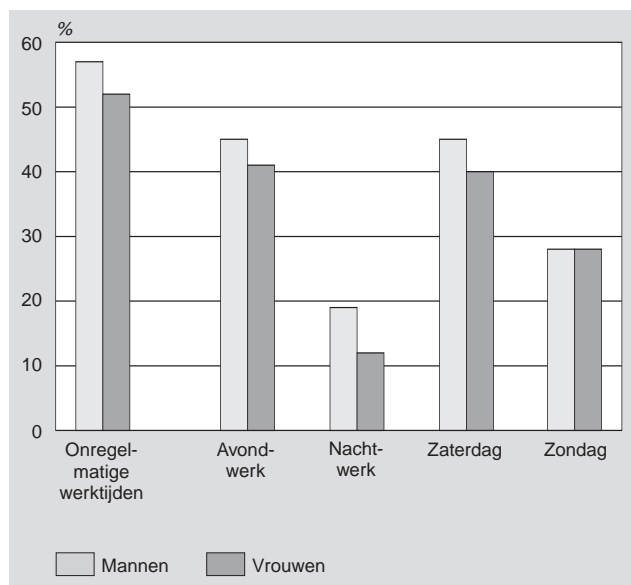
2. Werknemers 15–64 jaar die werken in ploegendienst naar aantal ploegen waarin ze werken, 2002

3.3 Meer mannen dan vrouwen werken op onregelmatige werktijden

Er zijn meer mannen dan vrouwen die werken op onregelmatige werktijden. In 2002 werkte van de werkzame beroepsbevolking 57 procent van de mannen en 52 procent van de vrouwen wel eens 's avonds, 's nachts of in het weekend. Voor alle onregelmatige werktijden geldt, dat er meer mannen zijn dan vrouwen die op die tijden werken. De enige uitzondering hierop is de zondag. Zowel van de mannen als van de vrouwen werkt 28 procent op zondag. Het grootste verschil is te zien bij het werken 's nachts. Onder de mannen werkt 19 procent 's nachts, onder de vrouwen is dat 12 procent.

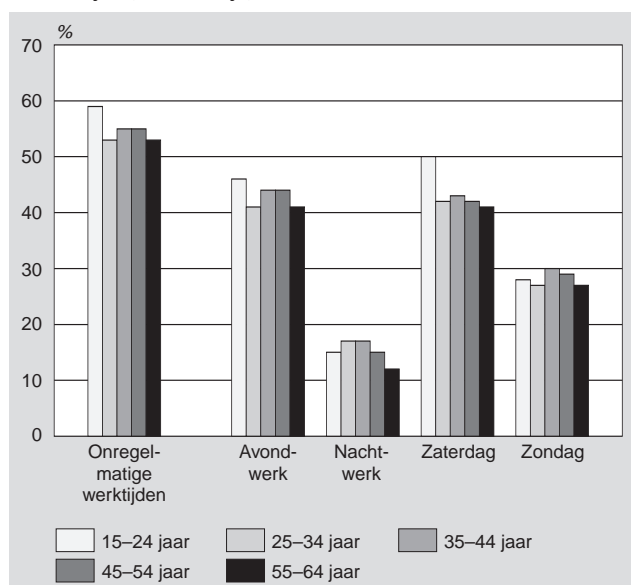
3. Werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar, onregelmatige werktijden, naar geslacht, 2002

3.4 Veel jongeren werken op zaterdag

Jongeren werken vaker op onregelmatige werktijden dan mensen in andere leeftijdscategorieën. Bijna zes op de tien 15-24-jarigen werkten in 2002 op onregelmatige tijden. Wat daarbij het meest in het oog springt, is dat de helft van de jongeren op zaterdag werkt. Dit komt doordat scholieren en studenten vaak een bijbaantje hebben op zaterdag. Daarnaast wordt onder jongeren meer dan binnen de andere leeftijdsgroepen in de avonduren gewerkt. Voor 55-plussers geldt dat zij het minst werken op onregelmatige werktijden. Met name 's nachts werken zij veel minder vaak dan anderen.

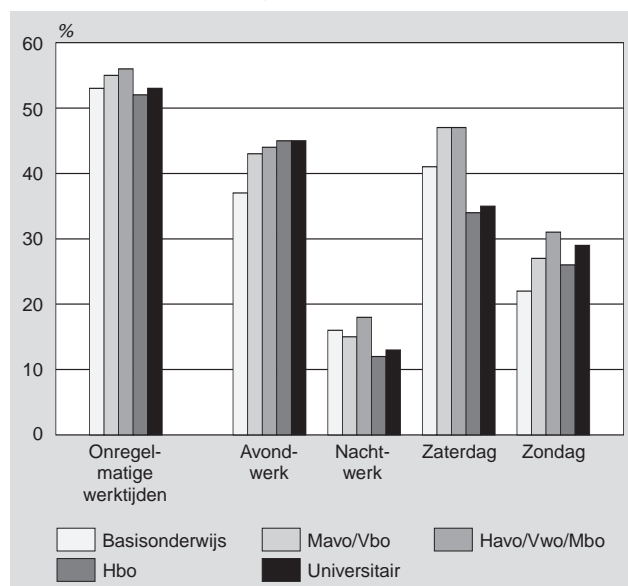
4. Werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar, onregelmatige werktijden, naar leeftijd, 2002

3.5 Onregelmatige werktijden komen voor bij mensen met verschillende opleidingsniveaus

Binnen alle opleidingsniveaus werkte in 2002 meer dan de helft van de personen wel eens op onregelmatige werktijden. Hierin zit weinig verschil tussen mensen met een verschillende opleiding. De tijden waarop onregelmatig gewerkt wordt, verschillen wel per opleidingsniveau.

5. Werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar, onregelmatige werktijden, naar opleidingsniveau, 2002

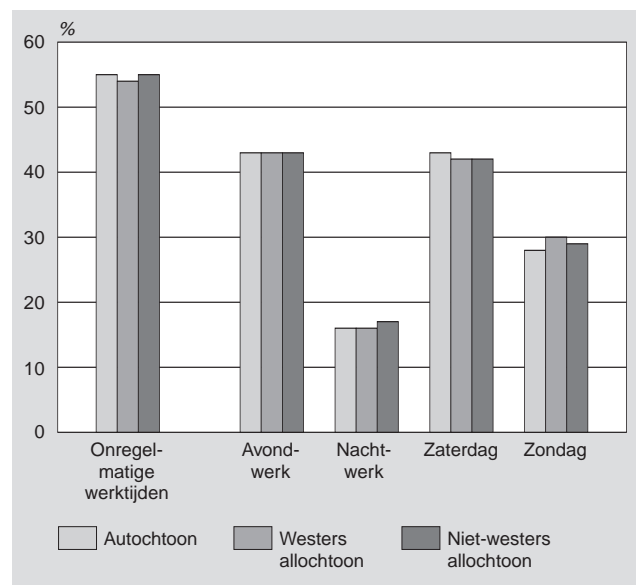

Zo werken personen met alleen basisonderwijs relatief vaak 's nachts. Daar staat tegenover dat zij het minst van allemaal werken in de avonduren en op zondag. Mensen met een havo/vwo of mbo diploma zijn koplopers wat betreft het 's nachts en op zondag werken. Daarnaast werken zij, samen met de mavo/vbo-ers, veel op zaterdag. Hbo- en universitair geschoolden werken veel in de avonduren. Zij werken minder vaak in de nacht of op zaterdag. Het overwerken in de avonduren wordt in principe niet meegeenomen bij het beantwoorden van de vragen naar onregelmatige werktijden. Toch is het niet helemaal uit te sluiten dat de hoge score op avondwerk van de hoogopgeleiden voor een deel te verklaren is doordat zij langer doorwerken, of 's avonds thuis nog werken.

3.6 Nauwelijks verschillen in onregelmatige werktijden tussen autochtonen en allochtonen

Er zijn nauwelijks verschillen tussen autochtonen en allochtonen met betrekking tot het werken op onregelmatige werktijden. Zowel 's avonds, 's nachts als in het weekend zijn de verschillen tussen autochtonen en allochtonen verwaarloosbaar.

6. Werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar, onregelmatige werktijden, naar herkomst, 2002

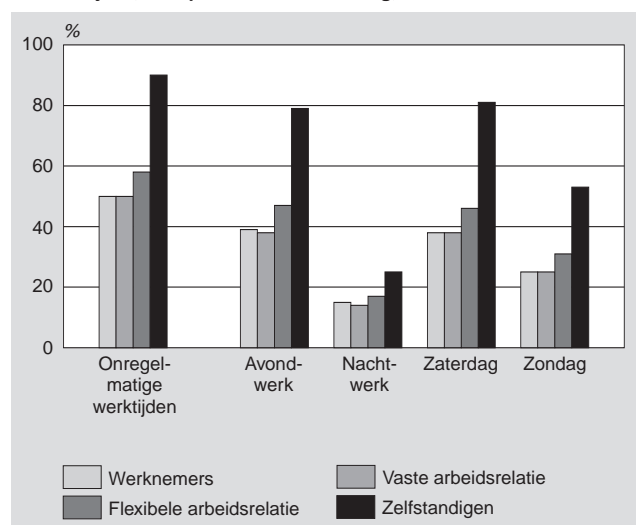

4. Onregelmatige werktijden naar kenmerken van de werkring

4.1 Meeste zelfstandigen werken wel eens op onregelmatige tijden

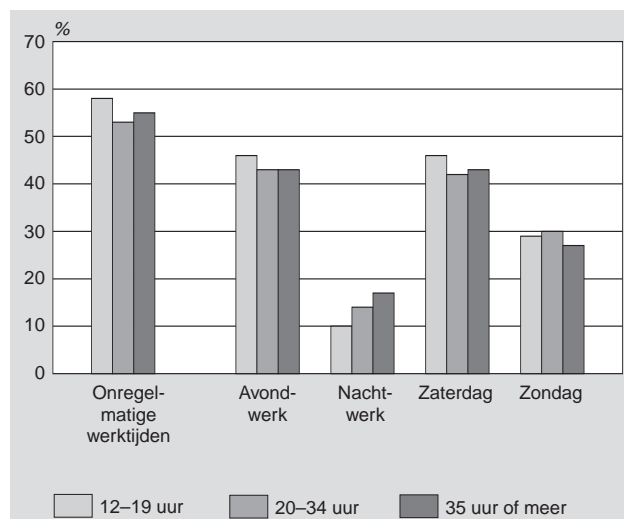
In 2002 werkten negen van de tien zelfstandigen wel eens op onregelmatige tijden. Er werken zowel 's avonds, 's nachts als in het weekend relatief meer zelfstandigen dan werknemers. Acht van de tien zelfstandigen werkt wel eens op zaterdag of in de avonduren. Ruim de helft van hen werkt ook wel eens op zondag. Bovendien werkt een kwart ook nog 's nachts.

7. Werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar, onregelmatige werktijden, naar positie in de werkring, 2002

Van alle werknemers werkt de helft op onregelmatige tijden. Daarbij is er een duidelijk verschil tussen werknemers met een vast en een flexibel dienstverband. De flexwerkers werken veel vaker op onregelmatige tijden. Flexwerkers

8. Werkzame beroepsbevolking 15-64 jaar, onregelmatige werktijden, naar arbeidsduur, 2002

werken, net als de zelfstandigen, vooral op zaterdag en in de avonduren.

4.2 Minste onregelmatige tijden bij grote deeltijdbanen

Personen met grote deeltijdbanen (20-34 uur per week) werken minder vaak op onregelmatige werktijden dan mensen met een kleine deeltijdbaan en dan voltijders. Mensen met een voltijdbaan werken met name meer 's nachts dan mensen met een deeltijdbaan. Het werken in de avonduren en op zaterdag komt het meest voor bij mensen die 12-19 uur per week werken.

4.3 In de horeca wordt het meest op onregelmatige tijden gewerkt

In de horeca werkten in 2002 negen van de tien werkenden op onregelmatige tijden. Daarmee is de horeca de bedrijfstak waarin het meeste gewerkt wordt op onregelmatige tijden. Ook in de landbouw werkt meer dan driekwart wel eens op ongebruikelijke tijden. Verder wordt er veel op onregelmatige tijden gewerkt in de cultuur en overige dienstverlening, vervoer en communicatie en in de handel.

De top vijf van bedrijfstakken waar in de avonduren wordt gewerkt, verschilt maar op één punt van de top vijf van bedrijfstakken met onregelmatige werktijden. Op nummer vijf staat het onderwijs. Bijna de helft van de mensen die werken in het onderwijs zeggen wel eens 's avonds te werken. Het nakijkwerk dat docenten thuis doen, wordt meegerekend bij het avondwerk. Dit verklaart waarom relatief veel mensen in het onderwijs 's avonds werken.

Ook de top vijf van bedrijfstakken waar 's nachts wordt gewerkt kent maar één verschil met de top vijf van bedrijfstakken met onregelmatige werktijden. De sector gezondheids- en welzijnzorg, op plaats vier, is hier de uitzondering. Een kwart van de werknemers in deze sector werkt wel eens 's nachts.

Staat 2
Top vijf bedrijfstakken met onregelmatige werktijden, 2002

Onregelmatige werktijden					
Totaal ¹⁾	Avondwerk	Nachtwerk	Zaterdag	Zondag	
1 horeca	horeca	horeca	horeca	horeca	
2 landbouw	landbouw	vervoer en communicatie	landbouw	landbouw	
3 cultuur en ov. dienstverlening	cultuur en ov. dienstverlening	landbouw	cultuur en ov. dienstverlening	gezondheids- en welzijnszorg	
4 vervoer en communicatie	vervoer en communicatie	gezondheids- en welzijnszorg	handel	cultuur en ov. dienstverlening	
5 handel	onderwijs	cultuur en ov. dienstverlening	vervoer en communicatie	vervoer en communicatie	

Ook bij het werken op zaterdag en zondag verschijnen geen verrassende bedrijfstakken in de top vijf. De bedrijfstakken waar op zaterdag wordt gewerkt zijn zelfs precies gelijk aan de bedrijfstakken in het totaaloverzicht van werken op onregelmatige tijden. Bij het werken op zondag staat de gezondheids- en welzijnszorg op nummer drie. Bijna de helft van de werknemers in deze sector werkt wel eens op zondag.

Technische Toelichting

Alle gegevens uit dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking.

In dit artikel worden cijfers gepresenteerd over de werktijden van personen. Aan mensen is gevraagd of ze wel eens 's avonds, 's nachts of in het weekend werken. Ook wordt gevraagd of mensen in ploegendienst werken. Bij personen met meer dan één werkkring is alleen naar de werktijden van de eerste werkkring gevraagd. Dit is de werkkring waarin een persoon de meeste uren per week werkt.

Vanaf oktober 1999 zijn de volgende vraagstellingen met betrekking tot werktijden in de EBB opgenomen:

Vraag 1: Avond

de volgende vragen gaan over uw normale werktijden.

Werkt u wel eens 's avonds, dat wil zeggen tussen 7 uur 's avonds en 12 uur 's nachts?

(Enquêtrice opmerking: Overuren niet meerekenen)

- 1. Ja, regelmatig
- 2. Ja, soms
- 3. Nee

Vraag 2: Nacht

Werkt u wel eens 's nachts, dat wil zeggen tussen 12 uur 's nachts en 6 uur 's morgens?

(Enquêtrice opmerking: Overuren niet meerekenen)

- 1. Ja, regelmatig
- 2. Ja, soms
- 3. Nee

Wanneer **Avond** = nee én **Nacht** = nee, dan volgt vraag 5: **Zaterdag**;

Wanneer Avond = nee of Nacht = nee en de respondent is géén werknemer, dan volgt vraag 5: **Zaterdag**;

Wanneer Avond nee of Nacht nee en de respondent is werknemer, dan volgt vraag 3: **PloegenD**.

Vraag 3: PloegenD

Werkt u in deze werkkring in ploegendienst?

(Enquêtrice opmerking: Bedoeld wordt het werken in 2 of meer verschillende ploegen)

- 1. Ja, gewoonlijk
- 2. Ja, soms
- 3. Nee

Wanneer **PloegenD** = Ja, gewoonlijk, dan volgt vraag 4: **N_Ploeg**;

Anders volgt vraag 5: **Zaterdag**.

Vraag 4: N_Ploeg

Hoeveel ploegen telt de ploegendienst?

(Enquêtrice opmerking: Kies uit 2, 3, 4 of 5 (= 5 of meer))

Vraag 5: Zaterdag

Werkt u in deze werkkring wel eens op zaterdag?

- 1. Ja, regelmatig
- 2. Ja, soms
- 3. Nee

Vraag 6: Zondag

En op zondag?

- 1. Ja, regelmatig
- 2. Ja, soms
- 3. Nee

Tabel 1
Werkzame beroepsbevolking 15–64 jaar, regelmatige en onregelmatige werktijden, 2000–2002

	2000	2001	2002
	<i>x 1 000</i>		
Totaal ¹⁾	6 917	7 062	7 125
Regelmatige werktijden	2 983	3 159	3 231
Onregelmatige werktijden	3 929	3 900	3 892
Avondwerk	3 056	3 046	3 089
Nachtwerk	1 137	1 136	1 121
Zaterdag	3 130	3 108	3 067
Zondag	1 968	1 962	2 012
	%		
Regelmatige werktijden	43	45	45
Onregelmatige werktijden	57	55	55
Avondwerk	44	43	43
Nachtwerk	16	16	16
Zaterdag	45	44	43
Zondag	28	28	28

¹⁾ Inclusief onbekenden.

Tabel 2
Werkzame beroepsbevolking 15–64 jaar, regelmatige en onregelmatige werktijden, 1992–1998

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
	<i>x 1 000</i>						
Totaal ¹⁾	5 885	5 925	5 920	6 063	6 187	6 400	6 609
Regelmatige werktijden	3 028	3 170	3 110	3 143	3 172	3 272	3 318
Onregelmatige werktijden	2 833	2 744	2 797	2 887	2 998	3 114	3 271
	%						
Regelmatige werktijden	52	54	53	52	51	51	50
Onregelmatige werktijden	48	46	47	48	49	49	50

¹⁾ Inclusief onbekenden.

Tabel 3
Werkzame beroepsbevolking 15–64 jaar, regelmatige en onregelmatige werktijden, naar persoonskenmerken, 2002

	Totaal ¹⁾	Regelmatige werktijden	Onregelmatige werktijden				
			Avondwerk	Nachtwerk	Zaterdag	Zondag	
	x 1 000	%					
Totaal ¹⁾	7 125	45	55	43	16	43	28
Geslacht							
Mannen	4 211	43	57	45	19	45	28
Vrouwen	2 914	48	52	41	12	40	28
Leeftijd							
15–24 jaar	847	41	59	46	15	50	28
25–34 jaar	1 904	47	53	41	17	42	27
35–44 jaar	2 033	45	55	44	17	43	30
45–54 jaar	1 676	45	55	44	15	42	29
55–64 jaar	665	47	53	41	12	41	27
Opleidingsniveau							
Basisonderwijs	516	47	53	37	16	41	22
Mavo/vbo	471	45	55	43	15	47	27
Havo/vwo/mbo	3 101	44	56	44	18	47	31
Hbo	1 398	48	52	45	12	34	26
Universitair	683	47	53	45	13	35	29
Herkomst							
Autochtoon	5 961	45	55	43	16	43	28
Westerse allochtoon	641	46	54	43	16	42	30
Niet-westerse allochtoon	523	45	55	43	17	42	29

¹⁾ Totaal = inclusief onbekenden.

Tabel 4
Werkzame beroepsbevolking 15–64 jaar, regelmatige en onregelmatige werktijden, naar kenmerken van de werkring, 2002

	Totaal ¹⁾	Regelmatige werktijden	Onregelmatige werktijden				
			Avondwerk	Nachtwerk	Zaterdag	Zondag	
	x 1 000	%					
Totaal ¹⁾	7 125	45	55	43	16	43	28
Positie in de werkring							
Werknemers	6 337	50	50	39	15	38	25
Vaste arbeidsrelatie	5 849	50	50	38	14	38	25
Flexibele arbeidsrelatie	488	42	58	47	17	46	31
Zelfstandigen	788	10	90	79	25	81	53
Arbeidsduur							
12–19 uur	649	42	58	46	10	46	29
20–34 uur	1 826	47	53	43	14	42	30
35 uur of meer	4 650	45	55	43	17	43	27
Bedrijfstak							
Landbouw	199	22	78	59	28	75	51
Industrie	1 023	53	47	35	18	34	19
Energie- en waterleidingbedrijven	38	62	38	31	18	30	25
Bouwnijverheid	473	63	37	24	8	31	12
Handel	1 060	34	66	47	6	57	23
Horeca	221	9	91	81	37	84	76
Vervoer en communicatie	418	31	69	55	34	56	37
Financiële instellingen	276	67	33	27	3	19	8
Zakelijke dienstverlening	894	55	45	37	10	31	21
Openbaar bestuur	549	58	42	36	17	30	25
Onderwijs	483	46	54	48	3	25	16
Gezondheids- en welzijnszorg	1 022	43	57	48	25	49	46
Cultuur en overige dienstverlening	314	27	73	59	19	63	42
Onbekend	154	43	57	48	17	45	31

¹⁾ Totaal = inclusief onbekenden.

Arbeidsgehandicapten in Nederland

Ingrid Beckers

In 2002 waren er in Nederland ruim anderhalf miljoen arbeidsgehandicapten. Dit komt overeen met 14,7 procent van de 15–64-jarigen. Het aandeel arbeidsgehandicapten is daarmee gestegen in de periode 2000–2002.

Ruim de helft van de arbeidsgehandicapten was vrouw. Ook waren er relatief veel arbeidsgehandicapten 45 jaar of ouder. Dit komt doordat oudere mensen vaker gezondheidsproblemen hebben dan jongeren. Bijna 54 procent van de arbeidsgehandicapten had rug- en nekklachten. Dit zijn de meest voorkomende klachten. Daarnaast hebben arbeidsgehandicapten vaak last van armklachten, beenklachten en psychische klachten.

Eén van de maatregelen die kan worden ingezet om de arbeidsparticipatie van arbeidsgehandicapten te verhogen, is het aanpassen van de werkplek of de werkzaamheden. Het aantal arbeidsgehandicapten dat een aanpassing gehad heeft, is in de periode 2000–2002 gestegen. Het aantal arbeidsgehandicapten dat een aanpassing nodig heeft, is afgenomen.

1. Inleiding

De overheid neemt maatregelen om mensen met gezondheidsproblemen meer te integreren in de arbeidsmarkt. De afgelopen jaren is de verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers bij het voorkomen van arbeidsongeschiktheid vergroot. Wanneer mensen toch arbeidsongeschikt raken, wordt verwacht dat er inspanningen worden verricht om aangepast werk te vinden om de aandoening of handicap zo snel mogelijk te ondervangen. Tevens zijn er strengere keuringen en toelatingseisen gesteld voor de instroom van mensen in de WAO.

Om de effectiviteit van deze maatregelen te kunnen beoordelen is het noodzakelijk om de (arbeidsparticipatie van) de groep arbeidsgehandicapten te monitoren. Daarom is op verzoek van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid vanaf 2000 in de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS een aantal vragen opgenomen. Hiermee kan de omvang en de arbeidssituatie van de groep arbeidsgehandicapten vastgesteld en in de tijd gevolgd worden. Een overzicht van de cijfers betreffende arbeidsgehandicapten uit de EBB is te vinden in de Monitor Arbeidsgehandicapten 2002 van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Ook staan er cijfers over arbeidsgehandicapten op Statline, de elektronische databank van het CBS (www.statline.nl). In dit artikel worden een aantal gegevens uit de Monitor Arbeidsgehandicapten 2002 beschreven.

Een arbeidsgehandicapte is in dit artikel een persoon die vanwege een langdurige aandoening, ziekte of handicap belemmerd wordt in het uitvoeren of verkrijgen van werk. Het betreft hier een tamelijk subjectieve operationalisering van arbeidsgehandicapten. In de Enquête Beroepsbevolking (EBB) worden aan alle personen van 15–64 jaar twee vragen gesteld om te bepalen of iemand arbeidsgehandicapt is. Er wordt gevraagd of men 'last heeft van één of meer langdurige aandoeningen, ziekten of handicaps'. Vervolgens wordt aan hen die hierop positief antwoorden, gevraagd of men 'als gevolg van deze langdurige aandoening, ziekte of handicap belemmerd wordt in het uitvoeren of verkrijgen van werk'.

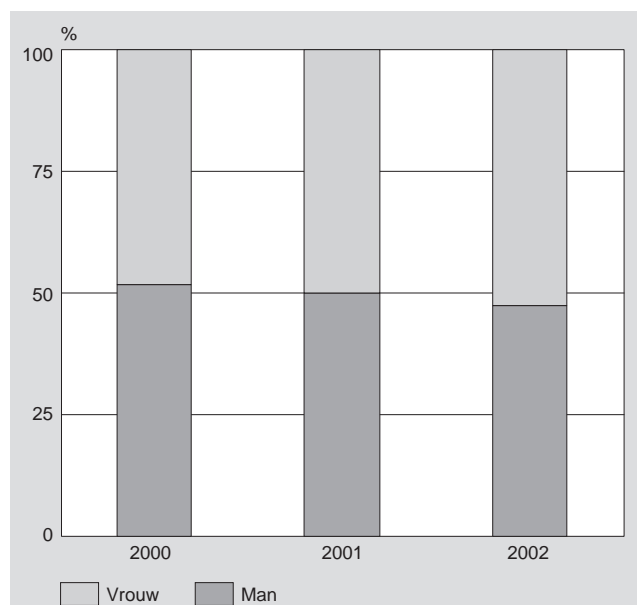
2. Profiel arbeidsgehandicapten

Er waren in Nederland bijna 11 miljoen mensen van 15–64 jaar in 2002. Van al deze mensen was 14,7 procent arbeidsgehandicapt. Dit betekent dat er in Nederland ruim anderhalf miljoen arbeidsgehandicapten zijn. Het aandeel arbeidsgehandicapten is de laatste jaren gestegen. In 2000 was 13,6 procent van alle personen van 15–64 jaar arbeidsgehandicapt en in 2001 was dit 14,0 procent.

2.1 Meer vrouwen dan mannen arbeidsgehandicapt

In 2002 waren er voor het eerst meer vrouwen dan mannen arbeidsgehandicapt. In 2000 waren er nog meer mannen dan vrouwen arbeidsgehandicapt. In 2001 was het

1. Arbeidsgehandicapten naar geslacht, 2000–2002

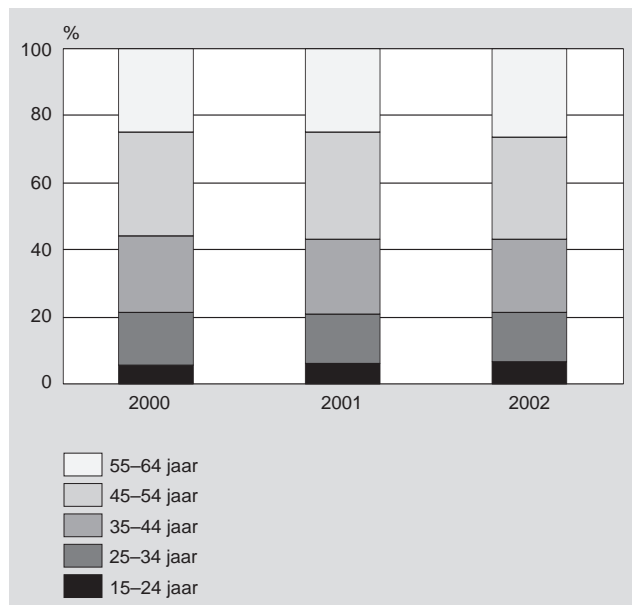

aantal arbeidsgehandicapte mannen en vrouwen ongeveer gelijk. In 2002 blijken de vrouwen de mannen te hebben ingehaald; ruim 52 procent van de arbeidsgehandicapten was vrouw.

2.2 Meer dan de helft van de arbeidsgehandicapten is 45 jaar of ouder

Net als in de twee voorgaande jaren, was in 2002 meer dan de helft van de arbeidsgehandicapten 45 jaar of ouder. Van de totale bevolking van 15–64 jaar is 37,2 procent 45 jaar of ouder. Ouderen zijn dus oververtegenwoordigd onder de arbeidsgehandicapten. Dit is geen onverwacht resultaat aangezien oudere mensen vaker gezondheidsproblemen hebben dan jongeren. Het aandeel 55–64-jarigen onder de arbeidsgehandicapten is echter met 1,6 procentpunt sterk gestegen sinds 2000 in vergelijking met de andere leeftijdsgroepen.

2. Arbeidsgehandicapten naar leeftijd, 2000–2002

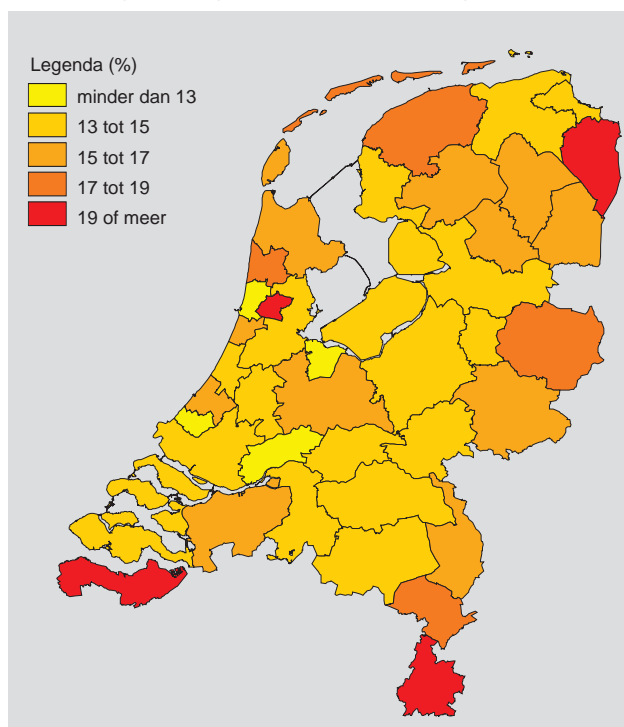
2.3 Aandeel arbeidsgehandicapten verschilt per regio

Het aandeel arbeidsgehandicapten in de bevolking verschilt per regio. Het percentage arbeidsgehandicapten is het hoogst in de gebieden Zuid-Limburg, Zeeuwsch Vlaanderen, Oost-Groningen en in de Zaanstreek. In de eerste drie gebieden wonen relatief veel ouderen. Dit verklaart het hoge percentage arbeidsgehandicapten waarschijnlijk voor een deel. De gebieden met de minste arbeidsgehandicapten (minder dan 13%) liggen allemaal in het westen van het land. Het gaat om Delft en het Westland, Zuidoost-Zuid Holland, de Gooi en Vechtstreek en de regio IJmond.

3. Arbeidssituatie van arbeidsgehandicapten

Arbeidsgehandicapten hebben minder vaak een betaalde baan dan gemiddeld. In 2002 behoorde 50,9 procent van de arbeidsgehandicapten tot de beroepsbevolking¹⁾. Dit komt overeen met ruim 800 duizend mensen. Van de totale

3. Percentage arbeidsgehandicapten per COROP-gebied (2002)

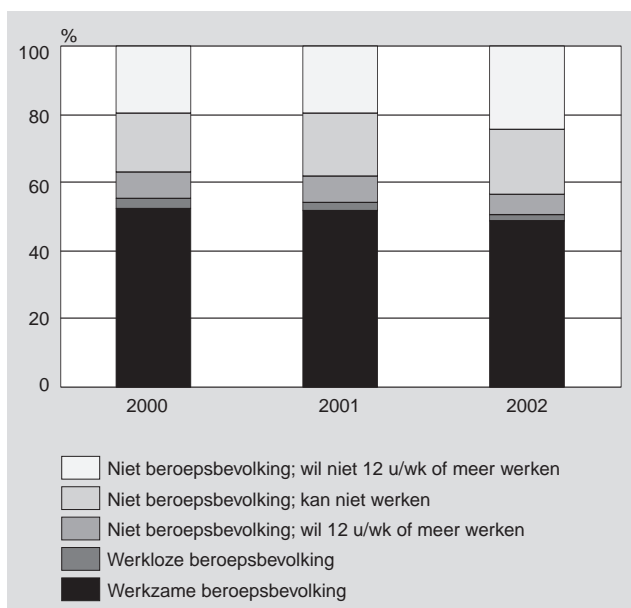
bevolking van 15–64 jaar behoorde 68,5 procent tot de beroepsbevolking. De arbeidsparticipatie van arbeidsgehandicapten die tot de beroepsbevolking behoren is de laatste jaren gedaald. In 2000 behoorde nog 55,1 procent van de arbeidsgehandicapten tot de beroepsbevolking.

3.1 Aantal arbeidsgehandicapten dat niet wil werken gestegen

Arbeidsgehandicapten die niet tot de beroepsbevolking behoren, geven relatief vaak aan niet te kunnen werken. Mensen die geen deel uitmaken van de beroepsbevolking kunnen worden onderverdeeld in drie groepen. Er zijn mensen die werk zouden willen hebben, mensen die géén werk zouden willen hebben en mensen die niet kunnen werken. Zoals te verwachten valt behoren arbeidsgehandicapten relatief vaak tot deze laatste groep. Van de arbeidsgehandicapten gaf 18,9 procent aan niet te kunnen werken. Van de totale bevolking van 15–64 jaar gaf slechts 4,2 procent aan niet te kunnen werken. Deze verhouding is nauwelijks veranderd ten opzichte van 2000.

¹⁾ Tot de beroepsbevolking worden gerekend:
 – personen die ten minste twaalf uur per week werken, of
 – personen die werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste twaalf uur per week gaan werken, of
 – personen die verklaren ten minste twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste twaalf uur per week te vinden.

4. Arbeidsgehandicapten naar arbeidspositie, 2000–2002

Het aantal arbeidsgehandicapten dat niet wil werken is flink gestegen de afgelopen jaren. In 2000 wilde 19,5 procent van de arbeidsgehandicapten niet werken. In 2002 is dat gestegen naar 24,6 procent. Het aantal arbeidsgehandicapten dat wel wil werken, is daarentegen gedaald. Dit komt wellicht door de grote toename van 55–64-jarigen onder de arbeidsgehandicapten. Oudere mensen met een arbeidshandicap zullen eerder zeggen niet (meer) te willen werken dan jongere arbeidsgehandicapten.

3.2 Bemiddeling Centra voor Werk en Inkomen beperkt

De Centra voor Werk en Inkomen (CWI's) worden ingeschakeld bij het reïntegratiebeleid van de overheid. Het is daarom interessant om te weten welk deel van de arbeidsgehandicapten onder de invloedssfeer van een CWI valt. In 2002 stond slechts 10 procent van de arbeidsgehandicapten ingeschreven bij een CWI (163 duizend personen). Het CWI bereikt dus maar een klein deel van de arbeidsgehandicapten. Er zijn bijvoorbeeld 65 duizend arbeidsgehandicapten die werk willen hebben van 12 uur of meer per week, maar die niet staan ingeschreven bij een CWI.

Staat 1
Arbeidsgehandicapten naar arbeidspositie en inschrijving CWI, 2002

	Totaal arbeidsgehandicapten	Wel ingeschreven bij CWI	Niet ingeschreven bij CWI
x 1 000			
Totaal	1 602	163	1 439
<i>Beroepsbevolking</i>			
Werkzaam	778	34	744
Werkloos	37	21	16
<i>Niet Beroepsbevolking</i>			
Wil 12 u/wk werken of meer	91	25	65
Kan niet 12 u/wk of meer werken	302	41	261
Wil niet 12 u/wk of meer werken	394	42	351

Het deel van de arbeidsgehandicapten dat werkt is om evidente redenen niet ingeschreven. De vrij grote groep arbeidsgehandicapten die niet wil of kan werken, blijft echter ook vrijwel volledig buiten de invloedssfeer van het CWI. Het gaat hierbij om ruim 600 duizend personen.

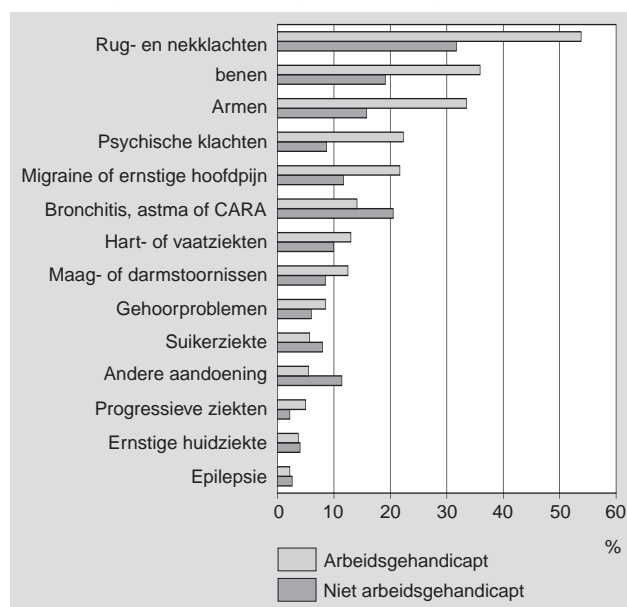
4. Aandoeningen en aanpassingen

Respondenten met een langdurige aandoening of handicap wordt een lijst van aandoeningen voorgelegd. Van elke genoemde aandoening kan de respondent aangeven of hij of zij hier last van heeft. In 2002 zijn er een paar aanpassingen in de vraagstelling doorgevoerd. In plaats van naar rug- en gewrichtsklachten wordt er naar rug- en nekklachten, armlklachten en beenklachten gevraagd. Daarnaast zijn epilepsie en progressieve ziekten aan de lijst toegevoegd. Progressieve ziekten zijn levensbedreigende ziekten, zoals kanker, HIV en Parkinson. Een gevolg hiervan is dat de categorie met niet gespecificeerde aandoeningen (andere aandoeningen) een stuk kleiner is geworden dan in 2000 en 2001.

4.1 Rug- en nekklachten meest voorkomende klachten

In 2002 zijn rug- en nekklachten de meest voorkomende klachten onder mensen met een langdurige aandoening. Van alle arbeidsgehandicapten heeft 53,8 procent rug- en nekklachten. Dat is aanzienlijk meer dan onder de niet arbeidsgehandicapten. Van hen heeft namelijk 31,7 procent rug- en nekklachten. Daarnaast hebben arbeidsgehandicapten vaak last van armlklachten, beenklachten en psychische klachten. Al deze klachten blijken in hoge mate belemmerend te zijn in het uitvoeren of verkrijgen van werk. Immers, deze klachten komen aanzienlijk vaker voor onder de arbeidsgehandicapten dan onder de niet arbeidsgehandicapten. Aandoeningen die in mindere mate belemmerend zijn, zijn bronchitis, astma of CARA en suikerziekte. Mensen met dergelijke aandoeningen zijn relatief ondervertegenwoordigd onder de arbeidsgehandicapten. Zij hebben dus

5. Arbeidsgehandicapten naar type aandoening, 2002

minder problemen met het uitvoeren of vinden van werk, dan mensen met andere aandoeningen.

4.2 Steeds vaker aanpassingen op het werk voor arbeidsgehandicapten met een baan

Eén van de maatregelen die kan worden ingezet om de arbeidsparticipatie van arbeidsgehandicapten te verhogen is het aanpassen van de werkplek of de werkzaamheden. In 2002 gaf iets meer dan de helft van de werkende arbeidsgehandicapten aan dat dit soort aanpassingen niet nodig zijn. Daarnaast gaf bijna 30 procent van hen aan een aanpassing gehad te hebben in de afgelopen 12 maanden. Ruim 16 procent gaf aan wel een aanpassing nodig te hebben.

Staat 2
Werkzame beroepsbevolking met een langdurige aandoening naar aanpassing en arbeidshandicap

	Arbeidsgehandicapt		
	2000	2001	2002
	<i>x 1 000</i>		
Totaal	759	778	778
	%		
Aanpassing gedaan	26,1	28,2	29,7
Aanpassing nodig	19,1	17,6	16,4
Geen aanpassing nodig	53,4	53,1	54,0

Tabel 1
Arbeidsgehandicapten naar leeftijd en geslacht, 2000–2002

	Arbeidsgehandicapt			Totaal personen 15–64 jaar
	2000	2001	2002	2002
	<i>x 1 000</i>			
Totaal	1 455	1 512	1 602	10 871
	%			
Man	51,3	49,8	47,8	50,6
Vrouw	48,7	50,2	52,2	49,4
15–24 jaar	5,7	6,0	6,4	17,4
25–34 jaar	15,8	14,9	14,9	21,6
35–44 jaar	22,8	22,4	21,9	23,9
45–54 jaar	31,0	31,8	30,2	21,9
55–64 jaar	24,8	24,9	26,6	15,3

Het aantal arbeidsgehandicapten dat een aanpassing gehad heeft is in de periode 2000–2002 gestegen van 26,1 naar 29,7 procent. Voor arbeidsgehandicapten die werken, worden dus steeds vaker aanpassingen gedaan op het werk. Het aantal arbeidsgehandicapten dat een aanpassing nodig heeft, is dan ook afgenomen van 19,1 naar 16,4 procent.

Technische Toelichting

Alle gegevens uit dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking.

De cijfers over arbeidsgehandicapten van 2000 hebben alleen betrekking hebben op de periode april–december. De vragen naar arbeidsgehandicapten zijn namelijk in april 2000 aan de EBB toegevoegd. Uit analyse van de cijfers van 2001 is echter gebleken dat er geen sprake is van periode-effecten, zodat de cijfers van 2000 betreffende arbeidsgehandicapten toch representatief kunnen worden geacht voor het gehele jaar.

Tabel 2
Arbeidsgehandicapten naar arbeidspositie, 2000–2002

	Arbeidsgehandicapt			Totaal personen 15–64 jaar
	2000	2001	2002	2002
	<i>x 1 000</i>			
Totaal	1 455	1 512	1 602	10 871
	%			
Beroepsbevolking	55,1	54,1	50,9	68,5
Werkzaam	52,1	51,5	48,6	65,7
Werkloos	3,0	2,6	2,3	2,8
Niet beroepsbevolking	44,9	45,9	49,1	31,5
Wil wel 12 u/wk of meer werken	7,7	7,9	5,7	3,6
Kan niet werken	17,7	18,4	18,9	4,2
Wil niet 12 u/wk of meer werken	19,5	19,6	24,6	23,7

Tabel 3
Arbeidsgehandicapten naar type aandoening ¹⁾, 2000–2002

	Arbeidsgehandicapt			Niet arbeidsgehandicapt		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	1 455	1 512	1 602	1 058	1 056	1 029
	%					
Rug- en gewrichtsklachten	62,2	61,1	.	42,7	41,6	.
Armen	.	.	33,5	.	.	15,8
Benen	.	.	35,9	.	.	19,1
Rug- en neklachten	.	.	53,8	.	.	31,7
Migraine of ernstige hoofdpijn	19,2	19,8	21,7	12	12,1	11,7
Hart- of vaatziekten	11,5	12,5	13	9,4	11,3	9,9
Bronchitis, astma of CARA	14,2	13,5	14,1	20,9	19,6	20,5
Maag- of darmstoornissen	13,7	13	12,5	9,1	8	8,5
Suikerziekte	5,4	6	5,7	7,8	7,6	8
Ernstige huidziekte	4,2	4,2	3,7	4,2	4,9	4
Psychische klachten	22,5	22,7	22,3	8,2	7,6	8,7
Gehoörproblemen	8,5	7,9	8,5	7,8	7,1	6
Epilepsie	.	.	2,2	.	.	2,6
Progressieve ziekten	.	.	5	.	.	2,2
Andere aandoening	11,8	12,3	5,5	17,2	17,7	11,4

¹⁾ Mensen kunnen meerdere aandoeningen hebben.

Incidentele loonontwikkeling van jaarlonen, 1996–2001

Mark Zuiderwijk¹⁾

Dit artikel presenteert de resultaten van de incidentele loonontwikkeling van jaarlonen, inclusief bijzondere beloningen, over de periode 1996 tot en met 2001. De incidentele jaarloonontwikkeling in Nederland lag in deze periode gemiddeld op 0,5 procent per jaar, maar er bestonden grote verschillen tussen de onderzochte jaren en de onderscheiden sectoren (particuliere bedrijven, gesubsidieerde sector, overheid). De incidentele jaarloonontwikkeling bleef laag door veranderingen in samenstelling van de werknemerspopulatie, het zogeheten demografisch-economisch effect. Dit was in de periode 1996–2001 met gemiddeld –0,5 procent negatief. De overige effecten waren met gemiddeld 0,9 procent per jaar positief en waren het hoogst bij de particuliere bedrijven. De werknemers die op de arbeidsmarkt werkzaam zijn gebleven, hadden een relatief hoge incidentele jaarloonontwikkeling van gemiddeld 3,7 procent per jaar.

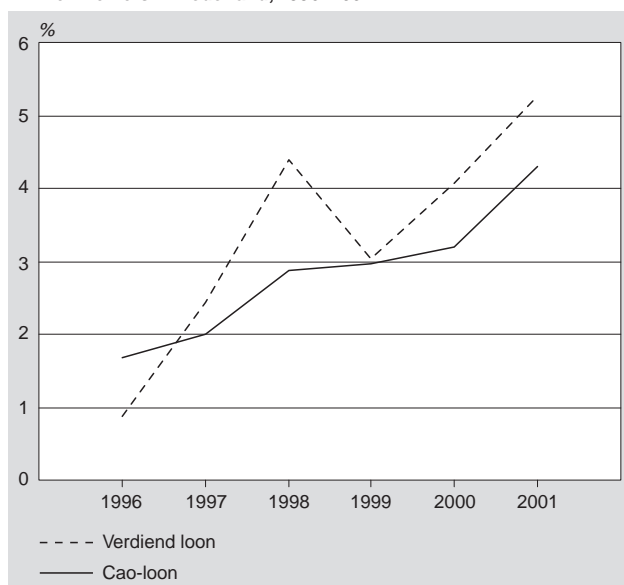
1. Inleiding

In december 2003 heeft het CBS de statistiek incidentele loonontwikkeling uitgebreid met gegevens over jaarlonen. Incidentele loonontwikkeling is het verschil tussen de ontwikkeling van de verdiende lonen en die van de lonen zoals overeengekomen in cao's en vergelijkbare collectieve regelingen. Tot december 2003 werd alleen de incidentele loonontwikkeling van uur- en maandlonen gepubliceerd. In de uur- en maandlonen zijn de bijzondere beloningen, zoals vakantiegeld, eindejaarsuitkering, winstuitkeringen en dertiende maand, niet meegenomen. De bijzondere beloningen kunnen van jaar op jaar echter behoorlijk verschillen en hebben daarmee een effect op de incidentele loonontwikkeling. Door de afwezigheid van de bijzondere beloningen geven de uur- en maandlonen dus een beperkt beeld van de totale incidentele loonontwikkeling. Om de invloed van de bijzondere beloningen mee te nemen heeft het CBS de statistiek incidentele loonontwikkeling uitgebreid met gegevens over jaarlonen inclusief bijzondere beloningen. De nieuwe uitkomsten betreffen de jaren 1996 tot en met 2001. Dit artikel beschrijft deze nieuwe uitkomsten.

2. Incidentele jaarloonontwikkeling in Nederland het hoogst in 1998

Tussen 1996 en 2001 stegen de verdiende jaarlonen, inclusief bijzondere beloningen, van alle werknemers in Nederland met gemiddeld 3,3 procent per jaar. Deze stijging was voor het grootste deel, ofwel voor 2,8 procent, het gevolg van een stijging van de cao-lonen. De resterende stijging van het jaarloon, de zogenaamde incidentele loonontwikkeling, kwam daarmee uit op gemiddeld 0,5 procent per jaar. In de afzonderlijke jaren tussen 1996 en 2001 lag de incidentele loonontwikkeling tussen –0,8 procent en 1,5

1. Ontwikkeling jaarloon, inclusief bijzondere beloningen, van alle werknemers in Nederland, 1996–2001

procent. Opvallend is dat de cao-lonen van jaar tot jaar geleidelijk stegen, terwijl de ontwikkeling van de verdiende jaarlonen grilliger verliep.

Staat 1
Incidentele jaarloonontwikkeling in componenten van alle werknemers in Nederland, 1996–2001

	Incidentele loonontwikkeling	w.v.	
		Demografisch-economisch effect	Overige effecten
Totaal Nederland	%		
1996	–0,8	–1,4	0,6
1997	0,4	–0,6	1,0
1998	1,5	–0,1	1,6
1999	0,1	–0,3	0,4
2000	0,9	–0,2	1,0
2001	0,9	–0,2	1,1
1996–2001 gemiddelde per jaar	0,5	–0,5	0,9

De incidentele jaarloonontwikkeling van 0,5 procent per jaar werd voor –0,5 procent bepaald door veranderingen in de samenstelling van de werknemerspopulatie. Dit zogeheten demografisch-economisch effect was alle jaren negatief. Voornaamste oorzaak van het negatieve demografisch-economisch effect was de sterke groei van het aantal deeltijdbanen. De toename van deeltijders, die gemiddeld een lager jaarloon hebben dan voltijders, drukt namelijk de ontwikkeling van de verdiende lonen, maar heeft geen invloed op de hoogte van de cao-lonen. Hierdoor valt de incidentele

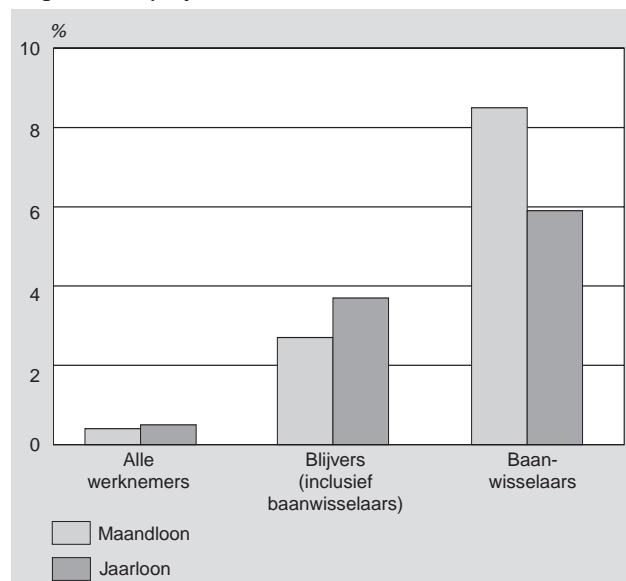
le loonontwikkeling lager uit. Tussen 1996 en 2001 is het aantal deeltijders met 39 procent gegroeid tot 2,3 miljoen. Het aantal voltijdbanen groeide in dezelfde periode met 11 procent tot bijna 4 miljoen. In 1996 leidde de toename van het aantal deeltijdbanen zelfs tot een negatieve incidentele jaarloonontwikkeling. Indien alleen naar voltijdwerknemers wordt gekeken, was het demografisch-economisch effect tussen 1996 en 2001 met gemiddeld 0,3 procent per jaar positief.

De overige effecten, die het resterende deel van de incidentele jaarloonontwikkeling bepalen, bedroegen gemiddeld 0,9 procent per jaar. In 1998 waren de overige effecten het hoogst, namelijk 1,6 procent. Deze grote stijging hing samen met een flinke toename (bijna 7 procent) van de niet in cao's vastgelegde bijzondere beloningen tussen 1997 en 1998. Behalve de bijzondere beloningen hadden ook andere factoren, zoals individuele toeslagen, extra periodieken, of loon uit overwerk, invloed op de hoogte van de overige effecten. De relatief lage overige effecten van 0,4 procent in 1999, waren mogelijk een gevolg van de hoge bijzondere beloningen in 1998. Hierdoor is een verdere toename in 1999 beperkt gebleven.

3. Hoge incidentele jaarloonontwikkeling voor blijvers en baanwisselaars

Vergeleken met alle werknemers hadden werknemers die tussen twee opeenvolgende jaren op de arbeidsmarkt werkzaam bleven, de zogeheten blijvers, een hoge incidentele jaarloonontwikkeling van 3,7 procent. Nieuwkomers op de arbeidsmarkt, die gemiddeld aanzienlijk minder verdienen dan andere werknemers, drukten namelijk de incidentele loonontwikkeling van alle werknemers. Onder de blijvers op de arbeidsmarkt hadden de werknemers die tussen twee opeenvolgende jaren van baan waren veranderd, de zogeheten baanwisselaars, de hoogste incidentele loonontwikkeling (5,9 procent). Opmerkelijk voor baanwisselaars was een lagere incidentele loonontwikkeling van het jaarloon dan van het maandloon. Dit is precies tegengesteld aan de blijvers op de arbeidsmarkt, waar de incidentele loonontwikkeling van het jaarloon hoger was dan van het maandloon. De relatief lagere incidentele jaarloonontwikkeling van baanwisselaars hing samen met een sterk negatieve ontwikkeling van hun bijzondere beloningen (gemiddeld -19 procent per jaar tussen 1996 en 2001). Deze daling van de bijzondere beloningen kwam voornamelijk doordat de baanwisselaars minder vakantiegeld van hun nieuwe werkgever ontvingen in het jaar waarin ze van baan zijn gewisseld. De bijzondere beloningen zijn namelijk gebaseerd op het bedrijf of instelling waar de baanwisselaar ultimo december in dienst was. Hierdoor hadden baanwisselaars die tussen januari en mei bij hun nieuwe werkgever in dienst zijn getreden maar voor enkele maanden vakantiegeld ontvangen. Baanwisselaars die na mei in dienst zijn getreden hadden in het betreffende jaar zelfs nog helemaal geen vakantiegeld van hun nieuwe werkgever gekregen. Het drukkend effect van de bijzondere beloningen op de hoogte van de incidentele loonontwikkeling is niet aanwezig bij het maandloon, omdat de bijzondere beloningen niet bij het maandloon zijn inbegrepen.

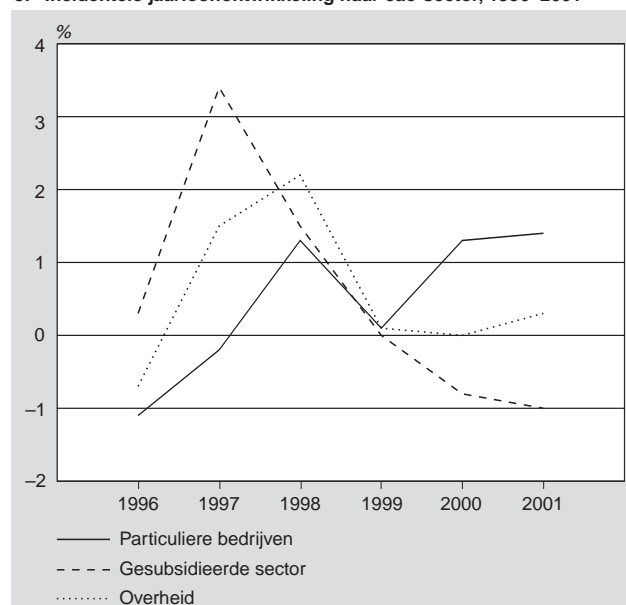
2. Incidentele loonontwikkeling naar arbeidsmarktstatus, 1996-2001, gemiddelde per jaar

4. Hoogste overige effecten bij particuliere bedrijven

In de periode 1996 tot en met 2001 waren er grote verschillen in de incidentele jaarloonontwikkeling tussen de particuliere bedrijven, gesubsidieerde sector en overheid. Tot 1999 kenden de gesubsidieerde sector en de overheid de hoogste incidentele loonontwikkeling, vanaf 2000 was de ontwikkeling bij de particuliere bedrijven het hoogst. In 1999 was de incidentele loonontwikkeling voor de drie sectoren vrijwel nul.

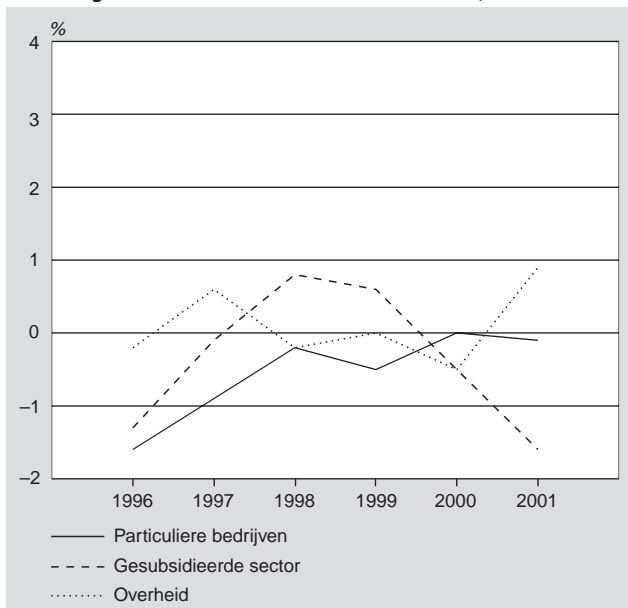
3. Incidentele jaarloonontwikkeling naar cao-sector, 1996-2001

De verschillen tussen de sectoren worden voor een deel verklaard door veranderingen in de samenstelling van de werknemerspopulatie. Het demografisch-economisch effect van de particuliere bedrijven was alle jaren negatief. De onderliggende oorzaak was met name de jarenlange

toename van deeltijders bij de particuliere bedrijven. Voor 2001 valt op dat het demografisch-economisch effect bij de gesubsidieerde sector sterk negatief (-1,6 procent) was en bij de overheid sterk positief (0,9 procent). De grote stijging bij de overheid was vooral toe te schrijven aan een flinke toename (6,7 procent) van het aantal voltijdbanen en een afname (-1,2 procent) van het aantal deeltijdbanen in 2001. Dit effect was precies tegengesteld bij de gesubsidieerde sector, waar het aantal voltijdbanen daalde (-0,5 procent) en het aantal deeltijdbanen steeg (6,5 procent).

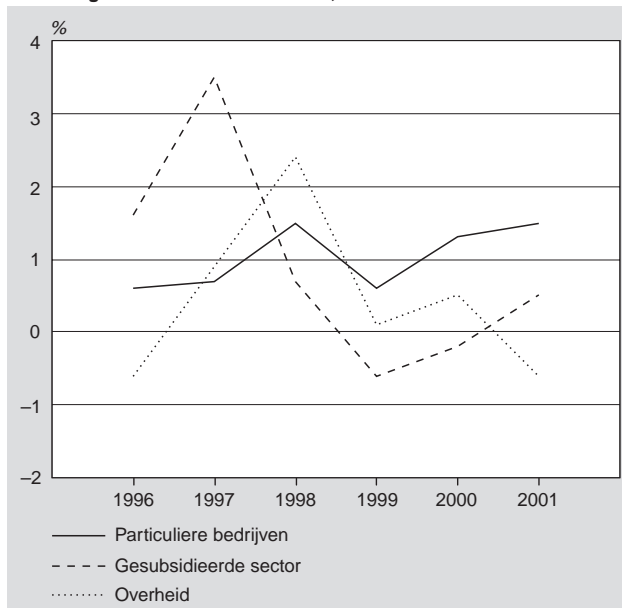
4. Demografisch-economisch effect naar cao-sector, 1996-2001

Ook de overige effecten verschilden sterk tussen de drie cao-sectoren. Deze verschillen hingen samen met verschillen in de ontwikkeling van niet in cao's vastgelegde bijzondere beloningen, individuele toeslagen en loon uit overwerk. Opvallend waren de hoge overige effecten van 3,5 procent bij de gesubsidieerde sector in 1997. In deze sector stegen de cao-lonen tussen 1996 en 1997 met slechts 0,2 procent. Deze bescheiden stijging van de cao-lonen kwam door een beperking van de bindend voorgeschreven toeslagen voor onregelmatige diensten in de gezondheidszorg. Daarnaast had een herziening van loonschalen in een aantal cao's van de gezondheids- en welzijnszorg bijgedragen aan de lage cao-loonstijging. Beide maatregelen hadden echter nauwelijks effect gehad op de ontwikkeling van de verdiende jaarlonen in de gesubsidieerde sector, die tussen 1996 en 1997 met 3,6 procent zijn gestegen.

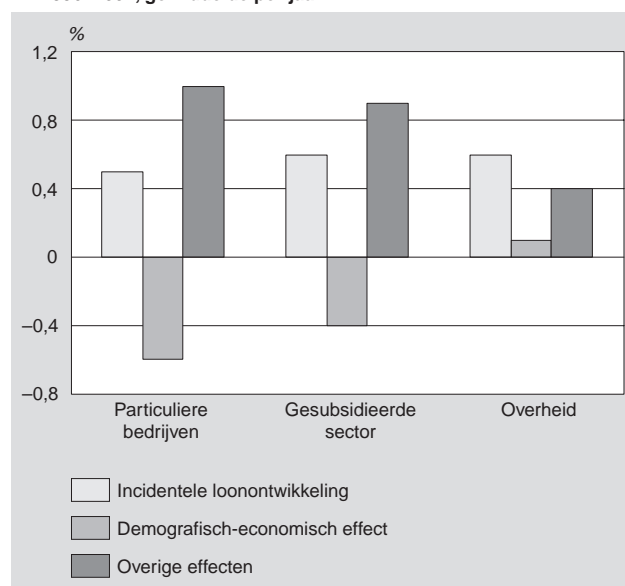
Vanaf 1999 waren de overige effecten bij de particuliere bedrijven hoger dan bij de overige sectoren. Door de krapte op de arbeidsmarkt hebben de werkgevers van de particuliere bedrijven in die jaren meer toeslagen en bijzondere beloningen aan hun werknemers betaald. Bij de gesubsidieerde sector en de overheid zijn de bijzondere beloningen ook gestegen, maar dit betrof met name contractueel vastgelegde bijzondere beloningen, zoals eindejaarsuitkeringen, waardoor het effect op de incidentele loonontwikkeling beperkt was.

5. Overige effecten naar cao-sector, 1996-2001

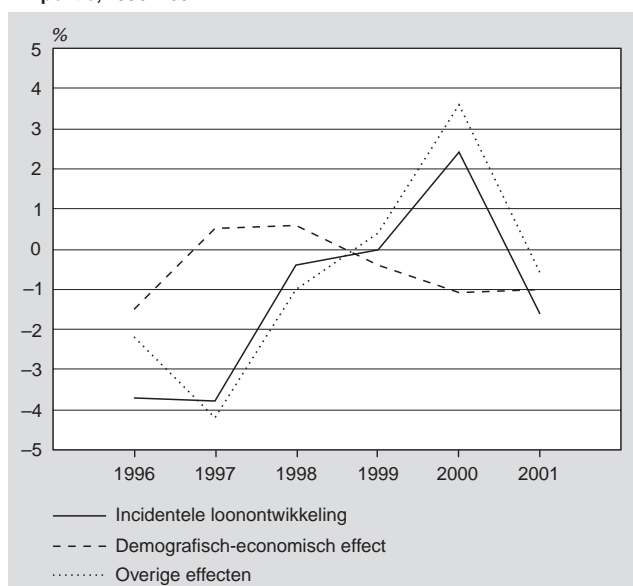
Opmerkelijk is dat de gemiddelde incidentele jaarloonontwikkeling per jaar in de periode 1996-2001 voor de particuliere bedrijven, gesubsidieerde sector en overheid vrijwel gelijk was (namelijk 0,5 procent, 0,6 procent en 0,6 procent). Het onderliggende demografisch-economisch effect en de overige effecten waren echter duidelijk verschillend. Hoewel de particuliere bedrijven de hoogste overige effecten kenden, is de totale incidentele loonontwikkeling hier beperkt gebleven door het negatieve demografisch-economisch effect. De overheid was de enige sector met een positief (0,1 procent) demografisch-economisch effect. Dit is toe te schrijven aan de veroudering van de werknemerspopulatie bij de overheid. De lonen zijn hier vooral gestegen door de reguliere jaarlijkse periodieken.

6. Incidentele jaarloonontwikkeling in componenten naar cao-sector, 1996-2001, gemiddelde per jaar

Bij de cao-subsectoren binnen de overheid valt de negatieve incidentele jaarloonontwikkeling in de periode 1996–2001 bij de politie op, namelijk –1,2 procent tegen 0,6 procent voor de gehele overheid. De ontwikkeling was het meest negatief tussen 1997 en 1998, namelijk –3,8 procent, wat met name werd bepaald door de overige effecten van –4,2 procent. Deze sterk negatieve incidentele loonontwikkeling werd veroorzaakt door het opnemen van een toeslag voor onregelmatige dienst en overwerk in het cao-loon in 1997. Hierdoor is het cao-loon van de politie tussen 1996 en 1997 sterk gestegen. Aangezien het effect van deze maatregel op de verdiende lonen beperkt was, is de incidentele loonontwikkeling sterk gedaald. In 2000 was de incidentele jaarloonontwikkeling bij de politie, vergeleken met de omliggende jaren, opvallend hoog (2,4 procent). Dit ondanks het negatieve demografisch-economisch effect van –1,1 procent, wat het gevolg was van een grote instroom van jonge werknemers bij de politie in dat jaar. De toename van 3,6 procent van de overige effecten in 2000 was voornamelijk toe te schrijven aan de toegenomen bijzondere beloningen die zijn uitbetaald aan de werknemers van de politie. De incidentele loonontwikkeling van het maandloon, waarin geen bijzondere beloningen zijn inbegrepen, was bij de politie negatief (–0,7 procent) in 2000.

7. Incidentele jaarloonontwikkeling in componenten van de sector politie, 1996–2001

5. Het begrip incidentele loonontwikkeling

Incidentele loonontwikkeling is het verschil tussen de ontwikkeling van de verdiende lonen en die van de lonen zoals overeengekomen in cao's en vergelijkbare collectieve regelingen. De incidentele loonontwikkeling is van belang voor het arbeidsvoorwaardenoverleg tussen werkgevers en werknemers en voor het toekennen van gelden voor het bekostigen van de lonen bij de overheid. De hoogte van de incidentele loonontwikkeling wordt onder andere beïnvloed door veranderingen in de samenstelling van de werknemerspopulatie, bevorderingen, individuele toeslagen en bijzondere beloningen. In de discussie over de beloning van werknemers en het daarvoor beschikbare budget, wordt

waarde gehecht aan de mate waarin verschillende componenten bijdragen aan de incidentele loonontwikkeling. In dit artikel is de incidentele loonontwikkeling gesplitst in de componenten demografisch-economisch effect en overige effecten.

Demografisch-economisch effect

Een deel van de incidentele loonontwikkeling wordt bepaald door veranderingen in de samenstelling van de werknemerspopulatie. Hieronder vallen onder andere veranderingen in leeftijd, geslacht en dienstverband (voltijd, deeltijd, flexibel). Als bijvoorbeeld veel jongeren op de arbeidsmarkt instromen, zal dit de loonontwikkeling drukken. Jongeren verdienen gemiddeld namelijk minder dan ouderen. Ook een verschuiving van voltijdbanen naar deeltijdbanen zal de loonontwikkeling drukken, aangezien deeltijders gemiddeld een lager jaarloon hebben dan voltijders. Het deel van de incidentele loonontwikkeling dat het gevolg is van dit soort populatieveranderingen wordt het demografisch-economisch effect genoemd.

Overige effecten

Het deel van de incidentele loonontwikkeling dat niet bepaald wordt door demografisch-economische effecten, wordt overige effecten genoemd. Hieronder vallen wijzigingen van het gemiddeld verdiend loon door bijvoorbeeld extra periodieken, individuele toeslagen en bijzondere beloningen. Maar ook andere factoren, zoals het tijdstip van betaling, of cao's die met terugwerkende kracht zijn afgesloten, komen tot uitdrukking in de overige effecten (zie hieronder). De overige effecten zijn doorgaans hoog bij krapte op de arbeidsmarkt en in een periode van hoogconjunctuur, omdat werkgevers dan geneigd zijn meer toeslagen en bijzondere beloningen aan werknemers te geven. De belangrijkste factoren die in de overige effecten tot uitdrukking komen worden hier nader toegelicht:

Looncomponenten die zowel in verdiend loon als cao-loon voorkomen maar een verschillende ontwikkeling hebben

Veel looncomponenten van het jaarloon, zoals het bruto loon, vakantietoelage, of eindejaarsuitkering, zitten zowel in het verdiende loon, als in het cao-loon. Voor deze looncomponenten geldt dat ze alleen tot incidentele loonontwikkeling leiden indien de ontwikkeling van de verdiende lonen afwijkt van de ontwikkeling van de cao-lonen. Zo zal bijvoorbeeld een in de cao afgesproken verhoging van het bruto loon met 3,5 procent in beginsel geen effect hebben op de incidentele loonontwikkeling, aangezien zowel de cao-lonen als de verdiende lonen met hetzelfde percentage stijgen. Uiteraard zal de incidentele loonontwikkeling wel stijgen indien de betreffende werknemers bijvoorbeeld een periodiek erbij krijgen, waardoor het gemiddeld bruto loon met meer dan 3,5 procent toeneemt.

Looncomponenten die wel in verdiend loon maar niet in cao-loon voorkomen

Een aantal looncomponenten komt alleen voor in het verdiende jaarloon en niet in het cao-jaarloon. Deze looncomponenten leiden in beginsel altijd tot incidentele loonontwikkeling indien ze tussen twee jaren in hoogte verschillen. Dit geldt bijvoorbeeld voor tantièmes en winstuitkeringen die van jaar op jaar aanzienlijk kunnen verschillen. Ook toeslagen die niet voor alle werknemers gelden (zoals leef-

tijdstoetslag, of toeslag voor ploegendienst), provisies en fooien, kunnen een effect hebben op de incidentele loonontwikkeling. Indien bepaalde toeslagen of bijzondere beloningen wijzigen van niet-bindend naar wel-bindend voorgeschreven, dan stijgt hierdoor de cao-loonontwikkeling en daalt de incidentele loonontwikkeling. Het loon uit overwerk kan de incidentele loonontwikkeling ook beïnvloeden. Als in een bepaald jaar meer uren wordt overgewerkt dan in het jaar daarvoor, dan stijgt hierdoor de incidentele loonontwikkeling. Maar ook bij een gelijkblijvend aantal overwerkuren kan incidentele loonontwikkeling optreden, indien de vergoeding voor overwerk wijzigt.

Loonsverhogingen die met terugwerkende kracht zijn afgesloten

In cao's overeengekomen loonsverhogingen die met terugwerkende kracht zijn afgesloten, worden in de indexcijfers van cao-lonen verwerkt vanaf de maand waarop de loonsverhoging ingaat. Indien een dergelijke loonsverhoging over een jaarovergang heen gaat, is deze nog niet verwerkt in de verdiende lonen van het jaar waarop ze betrekking heeft (de betreffende werknemers hebben immers nog geen loonsverhoging gekregen omdat die pas het jaar daarop is afgesproken). Dit leidt in het jaar waarop de loonsverhoging betrekking heeft tot een lage incidentele loonontwikkeling, omdat het cao-loon wel stijgt maar het verdiende loon niet. Het daaropvolgende jaar is de incidentele loonontwikkeling hoog omdat de loonsverhoging dan wordt uitbetaald.

6. Berekening van de incidentele jaarloonontwikkeling

De berekening van de incidentele loonontwikkeling loopt via indexcijfers. Eerst zijn tussen twee opeenvolgende jaren de mutaties van verdiende lonen en cao-lonen afzonderlijk bepaald. Vervolgens is het verschil tussen deze mutaties bepaald. Tevens is het meetkundig gemiddelde van zes opeenvolgende jaarovergangen berekend. De verdiende lonen zijn afkomstig uit de Enquête werkgelegenheid en lonen (EWL), de cao-lonen uit de statistiek Indexcijfers van cao-lonen.

Voor een nadere beschrijving van de wijze waarop de incidentele loonontwikkeling van jaarlonen is samengesteld, wordt verwezen naar het artikel van Zuiderwijk (2004). Een methodebeschrijving van de incidentele loonontwikkeling van uur- en maandlonen, inclusief het demografisch-economisch effect en de overige effecten, is te vinden in de artikelen van Planting (2001) en Schulte Nordholt (2001).

Begrippenlijst

Verdiend jaarloon

Het verdiende jaarloon is het bruto loon sociale verzekeringen (BLSV), vermeerderd met de werknemerspremies voor pensioen en vut. Het jaarloon is inclusief spaarloon, loon uit overwerk en bijzondere beloningen. De bijzondere beloningen zijn de niet-regelmatig (niet maandelijks) betaalde beloningen die tot het BLSV behoren, zoals vakantiegeld, tantièmes, eindejaarsuitkeringen en winstuitkeringen.

Ook toeslagen, provisies, gevarengeld, fooien en onkostenvergoedingen, maken deel uit van het jaarloon.

Cao-jaarloon

Het cao-jaarloon omvat het bruto loon voor normale arbeidstijd, inclusief alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen, en alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet maandelijks) beloningen, zoals vakantietoetslag of eindejaarsuitkering. Uitgesloten zijn dus toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoetslag, of een toeslag voor ploegendienst, en individuele loonstijgingen. Ook winstuitkeringen zitten niet in het cao-jaarloon omdat ze voorwaardelijk zijn.

Cao-sector

Het onderscheid tussen particuliere bedrijven, de gesubsidieerde sector en de overheid. De indeling naar cao-sector is gebaseerd op de positie van de werknemers bij de onderhandelingen over de arbeidsvoorwaarden.

Gesubsidieerde sector

De privaatrechtelijke bedrijven die door subsidie of via wetmatig vastgestelde bijdragen worden gefinancierd, voorzover zij niet tot de overheid behoren. Het gaat hierbij onder meer om het grootste deel van de gezondheids- en welzijnzorg, de uitvoeringsorganen voor de sociale verzekeringen en de sociale werkplaatsen.

Overheid

De cao-sector overheid omvat alle publiekrechtelijke bedrijven, zoals rijksoverheid, provincies, gemeenten, water- schappen en het openbaar onderwijs. Daarnaast behoren de politie, de rechterlijke macht, defensie, het regulier bijzonder onderwijs en de academische ziekenhuizen tot de overheid.

Particuliere bedrijven

De privaatrechtelijke bedrijven die niet tot de gesubsidieerde sector of de overheid gerekend worden.

Referenties

Planting, F.J., *De ontwikkeling van verdiende lonen in componenten, 1995–1999*, Sociaal-economische maandstatistiek, september 2001, blz. 23–28.

Schulte Nordholt, E., *Incidentele loonontwikkeling van werknemers, 1995–1999*, Sociaal-economische maandstatistiek, juni 2001, blz. 23–29.

Zuiderwijk, M., *Uitbreiding statistiek incidentele loonontwikkeling met jaarlonen*, CBS-website, <http://www.cbs.nl/nl/publicaties/artikelen/arbeid/arbeidsmarkt/jaarlonen/htm>, januari 2004.

Noot in de tekst

¹⁾ Naast de auteur hebben Han van den Berg, Chantal Melsers en Johan Planting meegewerkt aan het samenstellen van de resultaten.

Tabel 1
Incidentele jaarloonontwikkeling in componenten van alle werknemers naar cao-sector, 1996–2001

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1996–2001 gemiddelde per jaar
	%						
Incidentele loonontwikkeling							
Particuliere bedrijven	-1,1	-0,2	1,3	0,1	1,3	1,4	0,5
Gesubsidieerde sector	0,3	3,4	1,5	0,0	-0,8	-1,0	0,6
Overheid	-0,7	1,5	2,2	0,1	0,0	0,3	0,6
w.v.							
Rijksoverheid	1,7	1,2	1,4	0,8	0,2	0,7	1,0
Onderwijs	-2,6	2,3	2,4	0,2	0,0	0,6	0,5
Defensie	0,0	0,3	2,5	-0,3	.	4,1	.
Politie	-3,7	-3,8	-0,4	0,0	2,4	-1,6	-1,2
Rechterlijke macht	1,4	0,8	1,2	-1,5	-0,8	2,6	0,6
Gemeenten	1,4	1,8	2,6	-0,2	1,3	-1,1	1,0
Provincies	1,0	2,0	1,9	1,1	-0,3	0,2	1,0
Waterschappen	2,1	-0,8	1,6	0,2	0,9	-1,4	0,4
Demografisch-economisch effect							
Particuliere bedrijven	-1,6	-0,9	-0,2	-0,5	0,0	-0,1	-0,6
Gesubsidieerde sector	-1,3	-0,1	0,8	0,6	-0,5	-1,6	-0,4
Overheid	-0,2	0,6	-0,2	0,0	-0,5	0,9	0,1
w.v.							
Rijksoverheid	0,3	0,4	0,0	0,3	-0,3	0,4	0,2
Onderwijs	-0,3	0,5	-0,7	0,0	-0,6	2,7	0,3
Defensie	0,0	0,4	0,0	-0,2	.	-0,8	.
Politie	-1,5	0,5	0,6	-0,4	-1,1	-1,0	-0,5
Rechterlijke macht	0,3	0,2	0,2	-0,5	-0,4	1,2	0,2
Gemeenten	-0,1	1,2	0,2	0,2	0,0	-0,7	0,1
Provincies	0,4	0,4	0,3	-0,2	-0,7	0,0	0,0
Waterschappen	.	0,0	0,2	0,1	-0,1	-1,7	.
Overige effecten							
Particuliere bedrijven	0,6	0,7	1,5	0,6	1,3	1,5	1,0
Gesubsidieerde sector	1,6	3,5	0,7	-0,6	-0,2	0,5	0,9
Overheid	-0,6	0,9	2,4	0,1	0,5	-0,6	0,4
w.v.							
Rijksoverheid	1,4	0,8	1,3	0,5	0,5	0,4	0,8
Onderwijs	-2,3	1,8	3,1	0,2	0,6	-2,1	0,2
Defensie	0,0	-0,1	2,5	-0,1	.	4,9	.
Politie	-2,2	-4,2	-1,0	0,4	3,6	-0,6	-0,7
Rechterlijke macht	1,3	0,5	1,0	-1,0	-0,4	1,4	0,5
Gemeenten	1,5	0,6	2,4	-0,4	1,4	-0,5	0,8
Provincies	0,7	1,5	1,6	1,3	0,3	0,3	0,9
Waterschappen	.	-0,7	1,4	0,0	1,1	0,3	.

Economie en techniek meest lonende studies

Free Florquin

Een half jaar na het behalen van het diploma had ruim de helft van de hoger opgeleiden een baan gevonden. Twee jaar later was dat aantal opgelopen tot een kleine 80 procent. Slechts een klein deel van de hoger opgeleiden uit de cohorten 1997/98 tot en met 1999/00 werd na het afstuderen afhankelijk van een uitkering. Afgestudeerden met een lerarenopleiding (hbo) of onderwijsbevoegdheid (wo) kwamen het snelst aan de slag. Ook gediplomeerden in de economie en de techniek lagen goed in de markt en verdienden al gauw de hoogste salarissen. Tweeënhalf jaar na afstuderen verdienden hoger opgeleiden die na het afstuderen steeds aan het werk zijn geweest ruim 6 procent meer dan loopbaanonderbrekers en degenen die pas later waren gaan werken. Eenmaal aan het werk had men grote kans om werkzaam te blijven. Van iedere vijf hoger opgeleiden die een half jaar na het behalen van het diploma een baan hadden, waren er twee jaar later nog steeds vier aan het werk.

1. Inleiding

In het kader van het strategisch programma Sociale dynamiek en Arbeidsmarkt¹⁾ van het CBS zijn gegevens over afgestudeerden uit verschillende registers gecombineerd tot een nieuw longitudinaal panel: het onderwijs-arbeidsmarktpanel. Dit panel combineert informatie uit diverse registraties, zoals de studentenadministraties (CRIHO) van de IB-Groep en het door het CBS ontwikkelde Sociaal Statistisch Bestand (SSB). In het SSB worden gegevens over personen uit registraties en enquêtes op microniveau gekoppeld en waar nodig consistent gemaakt. Het gaat daarbij om gegevens over de persoonskenmerken, banen en uitkeringen (Arts en Hoogteijling, 2002).

Het gekoppelde databestand maakt het mogelijk veranderingen in de arbeidsmarktpositie en het salaris van verschillende "afstudeercohorten" te onderzoeken op verschillende momenten in de tijd. Op deze manier krijgen we inzicht in de arbeidsmarktpositie en het start- en vervolgsalaris op een aantal peilmomenten (najaar 1998, 1999 en 2000) na afstuderen. Deze peilmomenten geven de situatie gemiddeld een half, anderhalf en tweeënhalf jaar na afstuderen weer.

De overgang van studie naar werk is een belangrijke gebeurtenis in het leven van mensen met grote gevolgen voor de samenleving en voor de mensen zelf. Er is dan ook al veel informatie beschikbaar, vooral over de overgang van een studie naar een eerste baan. In tegenstelling tot het onderwijs-arbeidsmarktpanel wordt het meeste onderzoek naar de overgang van (hoger) onderwijs naar arbeidsmarkt in Nederland uitgevoerd op basis van en-

quêtemateriaal. Het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) enquêteert schoolverlaters ongeveer anderhalf jaar na het moment van diplomering (ROA, 2003). De Stichting voor Economisch Onderzoek (SEO) vraagt hoger opgeleiden ongeveer twintig maanden na afstuderen naar hun arbeidsmarktpositie (Berkhout, 2004). Het CBS publiceert op basis van de Enquête Beroepsbevolking (EBB) over het arbeidsmarktsucces van schoolverlaters (Traag, 2002).

2. Uitkomsten

2.1 Afstudeercohorten op de arbeidsmarkt

Het onderzoek betreft personen die in de studiejaar 1997/98 tot en met 1999/00 het voltijd onderwijs verlieten met een diploma. Ieder studiejaar studeerden ruim 60 duizend mensen af in het voltijd hoger onderwijs in Nederland, 40 duizend in het hoger beroepsonderwijs (hbo) en 20 duizend in het wetenschappelijk onderwijs (wo). Per cohort (alle afgestudeerden van een studiejaar) is in de eerste jaren na afstuderen de arbeidsmarktpositie vastgesteld. De arbeidsmarktpositie werd gemiddeld een half, anderhalf en tweeënhalf jaar na het moment van afstuderen bepaald. Het integraal en in de tijd volgen van de eerste ontwikkelingen op de arbeidsmarkt van pas afgestudeerden biedt nieuwe inzichten, die met het bestaande enquêtemateriaal niet mogelijk zijn.

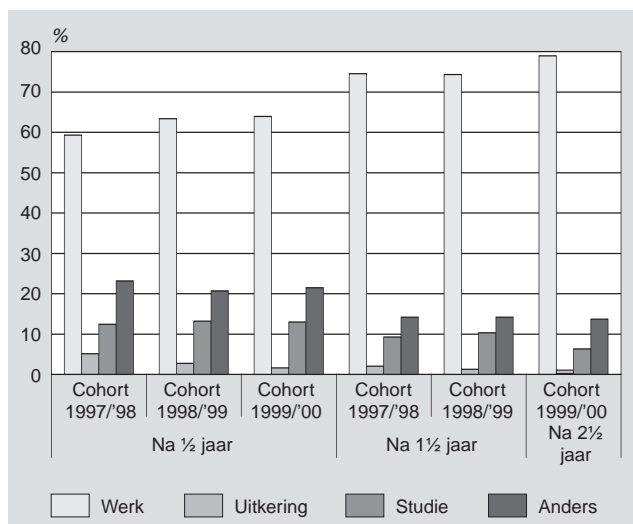
Als arbeidsmarktposities worden onderscheiden: werk, uitkering, studie of anders. Indien op een persoon meerdere categorieën van toepassing zijn, is één "hoofdpositie" toegelikt. In dit onderzoek is het werk niet verder uitgesplitst naar het soort werk. In een eerder artikel werden resultaten van dezelfde cohorten gepubliceerd, waarin de banen gedifferentieerd zijn naar de bedrijfstak waarin werknemers werkzaam waren (CBS, 2003).

2.2 Ruim helft hoger opgeleiden werkte een half jaar na afstuderen

Een half jaar na het behalen van het diploma had ongeveer 60 procent van de hbo'ers en 55 procent van de academici van cohort 1997/98 een baan gevonden²⁾. Twee jaar later was dat aantal onder zowel hbo'ers als academici toegenomen tot een kleine 80 procent. De meesten werkten als werknemer. Het aantal zelfstandigen onder de hoger opgeleiden lag tweeënhalf jaar na afstuderen op 2 procent.

Van de gediplomeerden van de studie jaren 1998/99 en 1999/00 kon de arbeidsmarktpositie twee respectievelijk een jaar worden gevolgd. Bij deze twee latere cohorten waren een half jaar na afstuderen tot 5 procent meer mensen aan het werk gegaan. Het aandeel met een uitkering lag lager. Verder kwamen de resultaten grotendeels overeen met die van cohort 1997/98.

1. Arbeidsmarktpositie van geslaagden hoger onderwijs¹⁾

¹⁾ Op peildatum, gemiddeld ½, 1½ en 2½ jaar na het moment van afstuderen.

Bron: CRIHO, SSB.

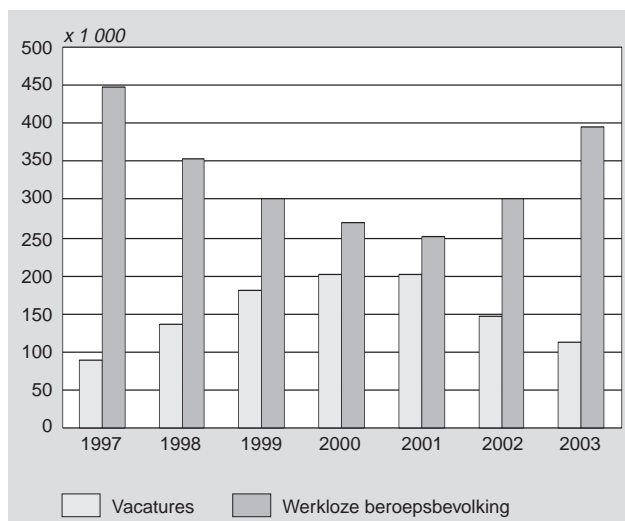
2.3 Weinig uitkeringsgerechtigden

Slechts een klein deel van de hoger opgeleiden werd na het afstuderen afhankelijk van een uitkering. Een half jaar na het behalen van het diploma hadden vijf van de honderd geslaagden van cohort 1997/98 een bijstandsuitkering. Na tweeënhalve jaar was dat nog maar een op honderd. Onder de gediplomeerden van cohort 1998/99 is een half jaar na afstuderen 2 procent aangewezen op een bijstandsuitkering. En bij cohort 1999/00 is dat maar 1 procent. Er zijn haast geen hoger opgeleiden met een werkloosheids- of een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

2.4 Periode van economische groei

De resultaten van dit onderzoek kunnen niet zonder meer worden geëxtrapoleerd. De onderzochte periode, eind jaren negentig, had haar specifieke (sociaal-)economische kenmerken. Voor een goede interpretatie is het zinvol de gegevens in hun context plaatsen. De tweede helft van de jaren negentig werd gekenmerkt door een sterk opwaartse conjunctuur, met het jaar 2000 als hoogtepunt. Het aantal vacatures nam toe en de werkloosheid daalde fors. Er waren volop kansen voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt. Na de eeuwwisseling keerde het economische tij en in 2003 was de economische groei zelfs negatief. In een periode van laagconjunctuur zal de arbeidsmarkt voor pas afgestudeerde hoger opgeleiden minder gunstig zijn.

2. Vacatures en werkloze beroepsbevolking¹⁾, 1997-2003

¹⁾ Vacatures: seizoen gecorrigeerd, 2e kwartaal; werkloze beroepsbevolking: jaargemiddelde.

Bron: Vacature-enquête en Enquête beroepsbevolking.

2.5 Ruim een op de vijf deed eerst iets anders

Ruim 10 procent van de afgestudeerden ging verder met een andere voltijdstudie. Tweeënhalve jaar na het behalen van het diploma studeerde nog 7 procent van de hbo'ers en 4 procent van de academici van cohort 1997/98.

De overgang van studie naar werk is een fase met veel veranderingen. Soms wordt er gewerkt, dan weer is men een tijdje werkloos, volgt een korte opleiding of is met vakantie. Een half jaar na afstuderen was meer dan een vijfde van de hoger opgeleiden niet aan het werk, niet uitkeringsgerechtigd en niet bezig met een vervolgstudie. Daaronder vallen bijvoorbeeld vakantiegangers, zwartwerkers, huisvrouwen en -mannen, en jongeren die al dan niet thuiswonend een toelage van de ouders krijgen. Sommigen gaan in het buitenland of aan een niet-erkende instelling verder studeren. Tot slot is een klein deel uit het panel verdwenen omdat ze voorgoed geëmigreerd of overleden zijn. Na tweeënhalve jaar is het aantal hbo'ers dat "iets anders" doet teruggelopen tot een op tien en onder academici tot een op zeven (cohort 1997/98).

Merk hierbij op dat de arbeidsmarktpositie op een peilmoment wordt onderzocht. Het is aannemelijk dat een deel van degenen die getypeerd zijn als niet werkend, niet uitkeringsgerechtigd en niet verder studierend, precies tussen twee bezigheden in zat, bijvoorbeeld tussen twee banen of tussen een uitkering en een baan.

2.6 Opleiding maakt meer uit dan leeftijd of geslacht

Hoger opgeleide mannen en vrouwen hadden even vaak een baan. Ze verschilden weinig in het aandeel uitkeringsgerechtigden. Ze gingen ook even vaak verder studeren of iets anders doen. Leeftijd maakte meer verschil voor de arbeidsmarktpositie. Oudere en jongere afgestudeerden werkten ongeveer even vaak. Maar er zijn wel duidelijk

meer uitkeringsgerechtigden onder oudere hbo'ers en academici. Zo had van cohort 1997/98 een half jaar na afstuderen 7 tot 9 procent van de 25-plussers een uitkering, tegenover 2 tot 6 procent van de afgestudeerden van 25 jaar of jonger. Jonge hoger opgeleiden kozen er beduidend vaker voor om verder te studeren. Van degenen die begin twintig zijn wanneer ze afstuderen, ging 10 à 20 procent verder studeren. Van de geslaagden die tegen de dertig lopen, ging maar 2 procent verder studeren.

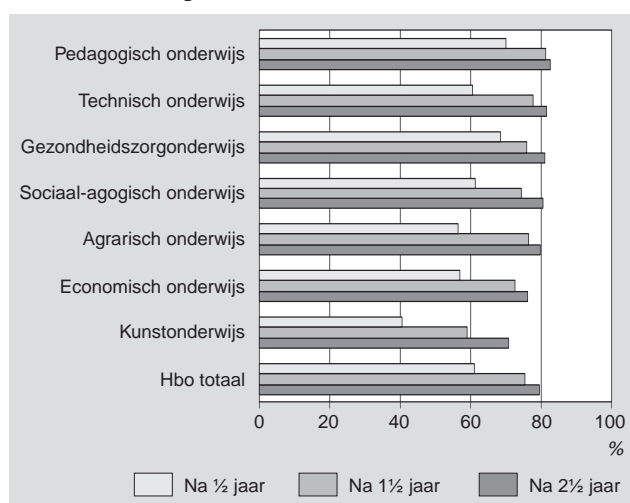
Er bestaat een samenhang tussen de gemiddelde leeftijd en het opleidingsniveau. De groep jongere afgestudeerden bestaat grotendeels uit hbo'ers en de groep oudere vooral uit academici. Hbo'ers zijn meestal een jaar jonger wanneer ze aan een studie beginnen. Bovendien duren sommige academische studies (vooral in landbouw, natuur en techniek) niet zoals alle andere vier, maar vijf jaar. Gemiddeld zijn hbo'ers bij afstuderen 23 à 24 jaar, academici eerder 25 à 26 jaar.

Vooraf per gevolgde opleiding zijn er verschillen in de aandelen afgestudeerden met werk, uitkering, vervolgstudie of iets anders. Het lijkt erop dat de opleidingsrichting er voor starters op de arbeidsmarkt meer toe doet dan leeftijd of geslacht.

2.7 Onderwijzers snel aan de slag

Zowel onder hbo'ers als onder academici zijn degenen met een "onderwijsdiploma" het snelst aan de slag gegaan. Een half jaar na afstuderen waren acht van de tien academici die na hun doctoraal de lesbevoegdheid hadden gehaald aan het werk. Datzelfde gold voor zeven van de tien hbo'ers die de lerarenopleiding hadden afgerond. Onder hbo'ers deden behalve leraren ook gediplomeerden in de gezondheidszorg het goed als nieuwkomer op de arbeidsmarkt.

3. Aandeel hbo'ers met een baan¹⁾, cohort 1997/98 naar afstudeerrichting²⁾

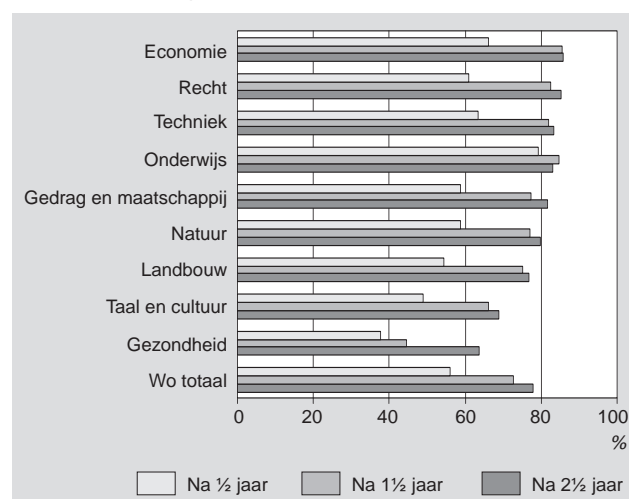
¹⁾ Op peildatum, gemiddeld ½, 1½, en 2½ jaar na het moment van afstuderen.
²⁾ Niveau/onderwijssector waarin het diploma behaald werd.

Bron: CRIHO, SSB.

Onder academici met een diploma in de afstudeerrichting gezondheid was het aantal werkenden een half jaar na afstuderen het laagst. Dit zegt echter niet veel over hun arbeidsmarktsucces. In deze studies is het haast vanzelfsprekend om na de doctoraalfase verder te studeren voor een beroepsdiploma (basisarts, dierenarts of tandheelkundige), waardoor de intrede op de arbeidsmarkt uitgesteld wordt. Tot het cohort wo-afgestudeerden gezondheid zijn zowel degenen met een doctoraal- als met een beroepsdiploma gerekend. Van deze groep als geheel begonnen twee van de vijf geslaagden aan een vervolgstudie.

Onder academici hebben de economen op een na het snelst een baan gevonden. Economen met een hbo-diploma deden het als starter minder goed. Alleen hoger opgeleiden met een diploma landbouw of kunst (hbo) hadden aan het begin van de carrière nog minder vaak werk.

4. Aandeel academici met een baan¹⁾, cohort 1997/98 naar afstudeerrichting²⁾

¹⁾ Op peildatum, gemiddeld ½, 1½, en 2½ jaar na het moment van afstuderen.
²⁾ Niveau/HOOP-gebied waarin het diploma behaald werd.

Bron: CRIHO, SSB.

2.8 Gevraagd: techniek en economie

Een half jaar na afstuderen hebben al veel afgestudeerden een baan gevonden. Daarna neemt dit percentage nog behoorlijk toe. Anderhalf jaar na afstuderen van cohort 1997/98 was het aantal werkenden onder hbo'ers toegenomen met 24 procentpunt en onder academici met 30 procentpunt. Een jaar later is daar nog eens 6 respectievelijk 9 procentpunt bijgekomen. Met andere woorden, tweeënhalf jaar na het behalen van het diploma waren vier van de vijf hoger opgeleiden aan de slag. Dit patroon is ongeveer hetzelfde voor de afgestudeerden van alle onderwijsrichtingen.

Economen met een universitair diploma telden tweeënhalf jaar na afstuderen de meeste werkenden van alle hoger opgeleiden. Van hen had 86 procent een baan gevonden. Hbo'ers met een economie diploma deden het minder goed. Na tweeënhalf jaar had maar 76 procent een baan gevonden. En dat terwijl economie de populairste on-

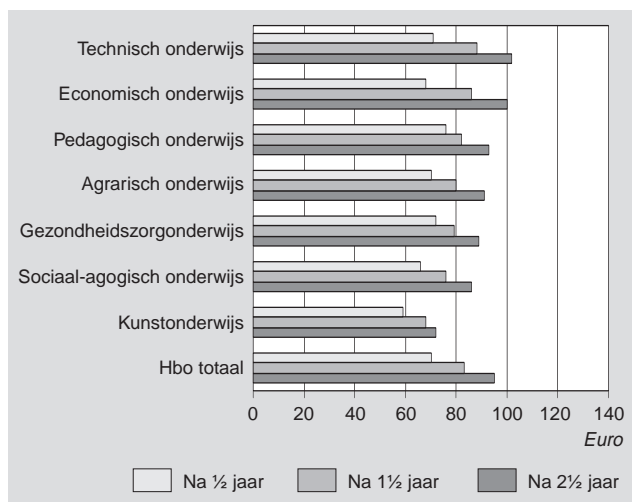
derwijsrichting van het hbo is, die per jaar de meeste geslaagden aflevert. Van de tweede grootste hbo-sector, de techniek, had 81 procent tweeënhalft jaar na het halen van het diploma een baan gevonden. Ook academici met een techniek diploma deden het erg goed met 83 procent werkenden na tweeënhalft jaar.

2.9 Economie en techniek hoogste salarissen

In de onderzochte periode verdienden academici gemiddeld zo'n 10 tot 20 procent meer dan hbo'ers. Een half jaar na het behalen van het diploma werd het meest verdiend door academici uit de sector gezondheid. Onder hbo'ers was het hoogste startsalaris (met uitzondering van cohort 1997/98) weggelegd voor gediplomeerden in de techniek. Hbo'ers met een kunstopleiding hadden een half jaar na afstuderen veruit het laagste bedrag op hun loonstrook.

Het aanvangssalaris neemt snel toe tussen de peilmomenten van de opeenvolgende jaren. In de beschikbare gegevens kan geen onderscheid worden gemaakt naar deeltijd- of voltijdbanen. Het is mogelijk dat een deel van de stijging van het salaris komt doordat met de jaren de baan een grotere deeltijd- of voltijd baan is geworden. Tweeënhalft jaar na afstuderen verdienden hbo'ers gemiddeld 36 procent meer dan het startsalaris. De gemiddelde loonstijging onder academici kwam over dezelfde periode zelfs uit op 40 procent.

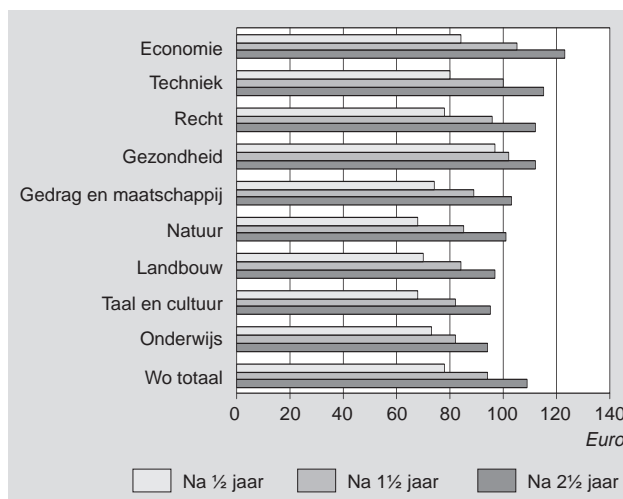
5. Dagloon¹⁾ van hbo'ers, cohort 1997/98 naar afstudeerrichting²⁾³⁾

¹⁾ Bruto loon per gewerkte dag.
²⁾ Niveau/onderwijssector waarin het diploma behaald werd.
³⁾ Op peildatum, gemiddeld ½, 1½, en 2½ jaar na het moment van afstuderen.
 Bron: CRIHO, SSB.

De kloof in salaris per gevolgde opleiding neemt met de loop der tijd toe. Tweeënhalft jaar na afstuderen werd zowel onder hbo'ers als onder academici het meest verdiend door gediplomeerden economie en techniek. Zij maakten vergeleken met het startsalaris de grootste loonsprongen: tussen 44 en 47 procent. De allergrootste loonsprong werd gemaakt door academici met een diploma in de richting natuur. Zij gingen er in twee jaar tijd maar liefst 49 procent

6. Dagloon¹⁾ van academici, cohort 1997/98 naar afstudeerrichting²⁾³⁾

¹⁾ Bruto loon per gewerkte dag.
²⁾ Niveau/HOOP-gebied waarin het diploma behaald werd.
³⁾ Op peildatum, gemiddeld ½, 1½, en 2½ jaar na het moment van afstuderen.
 Bron: CRIHO, SSB.

op vooruit. Door hun lage aanvangssalaris bleven zij toch onder de middenmoot hangen. De kunstenaars begonnen met het laagste startsalaris en maakten bovendien de kleinste loonsprong, 22 procent. Zij verdienden tweeënhalft jaar na afstuderen verreweg het minst van alle hoger opgeleiden.

2.10 Minder loon na kortere loopbaan

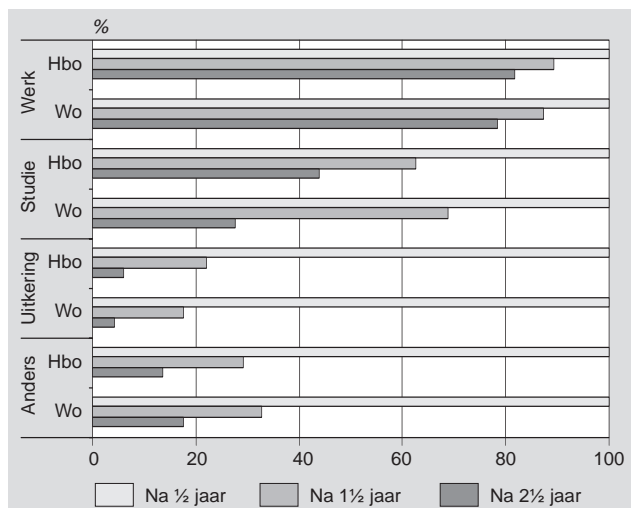
Bij het berekenen van de loonontwikkeling is ook gekeken naar verschillen die ontstaan door een loopbaanonderbreking of doordat men pas op een later moment in de tijd is gaan werken. Hieruit blijkt dat hoger opgeleiden van cohort 1997/98 die doorlopend (dat wil zeggen op alle beschikbare peilmomenten) werkzaam waren, tweeënhalft jaar na afstuderen gemiddeld ruim 6 procent meer verdienden dan loopbaanonderbrekers en nieuwkomers op de arbeidsmarkt.

Bij zowel hbo'ers als academici met een onderwijsdiploma (leraren) was het verschil in loonopbouw tussen de doorlopend werkzamen en de anderen het grootst. Degenen met een loopbaanonderbreking en de nieuwkomers verdienden tweeënhalft jaar na afstuderen 12 tot 13 procent minder. Voor hoger opgeleiden met een diploma gezondheid (szorg) maakte het arbeidsverleden het minste verschil. Hbo'ers en academici uit gezondheidsstudies die tweeënhalft jaar na afstuderen nieuw op de arbeidsmarkt of loopbaanonderbreker waren, verdienden slechts 2 tot 3 procent minder loon dan de degenen die op alle peilmomenten werkzaam waren.

2.11 Wie eenmaal werkt, blijft aan de slag

Komt het vaak voor dat afgestudeerden de prille carrière onderbreken of zijn de meesten doorlopend werkzaam? Voor de gediplomeerden van het cohort 1997/98 zijn daarover gegevens per peildatum bekend.

7. Hoger opgeleiden van cohort 1997/98 met constante arbeidsmarktpositie na afstuderen¹⁾

¹⁾Op peildatum, gemiddeld 1/2, 1 jaar en 2 1/2 jaar na het moment van afstuderen.

Bron: CRIHO, SSB.

Eenmaal aan het werk heeft men grote kans om werkzaam te blijven. Van iedere vijf hoger opgeleiden die een half jaar na het behalen van het diploma een baan hadden, waren er twee jaar later nog steeds vier zonder onderbreking aan het werk. Van de hoger opgeleiden die na het behalen van het diploma uitkeringsgerechtigde werden, was slechts een van de twintig dat tweeënhalf jaar na afstuderen nog steeds. Als hoger opgeleiden al in een uitkeringssituatie terechtkwamen, dan was dat zeker niet langdurig.

Hbo'ers bleven duidelijk langer verder studeren dan academici. Van de hbo'ers die na het afstuderen aan een andere studie begonnen, was tweeënhalf jaar later nog steeds 44 procent daarmee bezig. Onder academici met een vervolgstudie was dat 28 procent. Van degenen die een half jaar na het diploma iets anders deden dan werken, uitkering ontvangen of verder studeren, had twee jaar later nog steeds 14 procent (hbo) tot 18 procent (wo) dezelfde arbeidsmarktpositie.

2.12 Stromen op de arbeidsmarkt

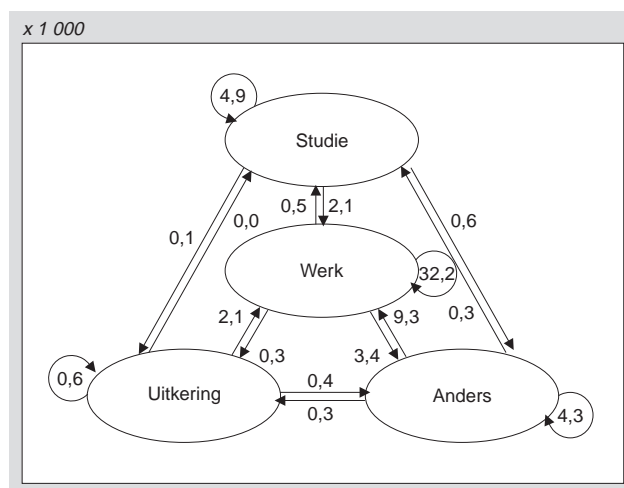
Waar gaan de hoger opgeleiden die van arbeidsmarktpositie wisselen naartoe? Uit het voorgaande bleek het eigenlijk al: in de jaren na het diploma gaan steeds meer hoger opgeleiden aan de slag. De grootste stromen waren die van afgestudeerden die aan het werk gaan. Alleen van de hoger opgeleiden die verder studeren, bleef het grootste deel dat van jaar op jaar verder doen.

Van jaar op jaar bleef een op de vijf hoger opgeleiden die in een uitkeringssituatie zit, daarin zitten. Ongeveer een op de drie die "iets anders" deden, bleven dat doen. De rest stroomde hoofdzakelijk door naar een baan.

3. Toelichting

Het onderzoek is uitgevoerd op basis van administratieve registraties: het Centraal Register Inschrijvingen Hoger

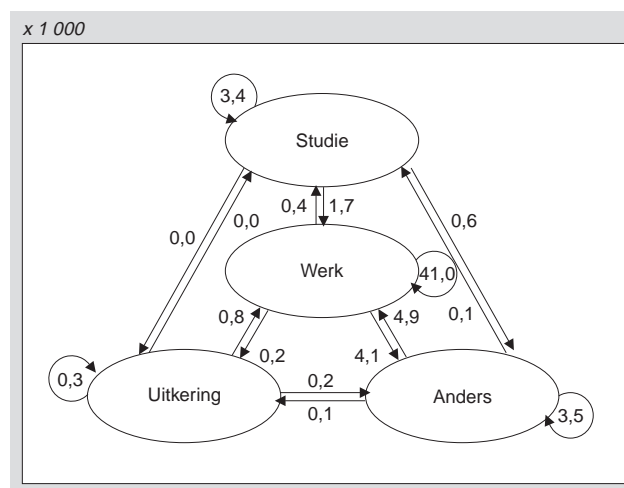
Figuur 8. Stromen van afgestudeerden (cohort 1997/98) tussen arbeidsmarktposities, van 1/2 naar 1 jaar na het behalen van het diploma¹⁾

¹⁾Op peildatum, gemiddeld 1/2 en 1 jaar na het moment van afstuderen.

Bron: CRIHO, SSB.

Figuur 9. Stromen van afgestudeerden (cohort 1997/98) tussen arbeidsmarktposities, van 1 1/2 naar 2 1/2 jaar na het behalen van het diploma¹⁾

¹⁾Op peildatum, gemiddeld 1 1/2 en 2 1/2 jaar na het moment van afstuderen.

Bron: CRIHO, SSB.

Onderwijs (CRIHO) en het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). Het CRIHO is een studentenadministratie van de IB-Groep en bevat informatie over alle studenten in het reguliere, door de overheid bekostigde, hoger onderwijs in Nederland. Het SSB is een koppelbestand van het CBS dat bestaat uit gegevens van de belastingdienst, de verzekerdenadministratie, uitvoeringsinstellingen voor werknemersverzekeringen, de gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (GBA), salarisadministraties, de enquête werkgelegenheid en lonen (EWL), etcetera.

Alleen geslaagden van voltijdstudies zijn in het onderzoek betrokken. Dit is de groep die voornamelijk bestaat uit jonge mensen die hun school- en studieperiode net hebben afgerond en daarmee aan het begin staan van hun carrière. Veel mensen die deeltijdstudies volgen zijn werkenden of uitkeringsgerechtigden die er een studie naast volgen. De ge-

slaagden van deeltijdstudies zijn vooralsnog buiten beschouwing gelaten. Ook personen die duaalonderwijs (gecombineerd werken en leren) volgden zijn niet meegenomen.

De universitaire studies zijn ingedeeld in onderwijsrichtingen volgens de HOOP-gebieden van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De studies van het hoger beroepsonderwijs zijn geclusterd in onderwijsrichtingen volgens een CBS-indeling. In plaats van onderwijsrichting wordt ook de term onderwijssector gebruikt.

Bij de academische studies is geen onderscheid gemaakt tussen de doctoraal- en de beroepsdiploma's. In de meeste wo-sectoren zijn er (bijna) alleen doctoraal geslaagden. Maar in de sector gezondheid ligt dat anders. Hier is het gebruikelijk om na het doctoraal verder te studeren voor een beroepsdiploma. Na het doctoraal medicijnen bijvoorbeeld wordt men in de beroepsfase middels co-schappen opgeleid tot basisarts. Daarna kan men nog een specialisatiefase volgen om als arts-assistent in ongeveer vier jaar tijd huisarts of specialist te worden. De arts-assistenten worden niet geregistreerd in de bronbestanden (CRIHO). Hoewel het onderscheid in de analyses niet is aangebracht, is het aannemelijk dat in de tabellen het grootste deel van degenen die verder studeren de doctoraal geslaagden zijn. Het grootste deel van de werkenden zal degenen met een beroepsdiploma betreffen.

Van 3 tot 5 procent van de cohorten geslaagden kan in dit onderzoek niets worden gezegd omdat zij geen of een ongeldig sofi-nummer hebben. Het sofi-nummer is nodig om de onderwijsgegevens aan de baan- en uitkeringsgegevens te kunnen koppelen. Onder hbo'ers zijn er twee keer zoveel personen zonder sofi-nummer dan onder academici. De percentages in dit artikel zijn steeds gebaseerd op de groep afgestudeerden met bekend sofi-nummer.

Geslacht en leeftijd zijn bepaald op basis van de informatie uit de GBA. De leeftijd van de geslaagden is bepaald als de leeftijd aan het eind van de maand waarin het diploma werd gehaald. Vooralsnog is het persoonskenmerk herkomstgroepering (ethniciteit) niet meegenomen in de analyse. Van personen die niet meer in de gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (GBA) zijn opgenomen, is de aanname dat ze niet meer in Nederland verblijven of zijn gestorven.

Onder arbeidsmarktpositie wordt één van de volgende situaties verstaan:

- werkend als werknemer of als zelfstandige,
- uitkeringsgerechtigd, dat wil zeggen bijstand (ABW), arbeidsongeschiktheid (WAO, WAZ of WAJONG) of werkloosheid (WW),
- studerend in het hoger onderwijs (nieuwe studie of afronden tweede studie),
- anders.

Wanneer een persoon op een peilmoment, 1 oktober van het meetjaar, meer dan één arbeidsmarktpositie bezet, dan is een keuze gemaakt op basis van de volgorde:

- 1) Voltijdstudie hoger onderwijs,
- 2) Werknemersbaan, zelfstandig beroep, ABW-, AO-, of WW-uitkering waarin het hoogste jaarinkomen werd verworven,
- 3) Recht op uitkering maar geen inkomen daaruit,
- 4) Deeltijd of duale studie hoger onderwijs,
- 5) Anders; niet (meer) in de GBA (emigratie, sterfte),
- 6) Anders; onbekend.

Het dagloon is per baan bepaald door het fiscaal brutoloon dat in het betreffende jaar in de baan werd verdiend te delen door het aantal gewerkte dagen (volgens de opgave voor de sociale verzekeringspremies). Deze methode houdt geen rekening met de werkelijke arbeidsduur. Gevolg daarvan is dat een laag dagloon in een bepaalde categorie zowel kan wijzen op lagere verdiensten als op meer deeltijdwerk. Het dagloon wordt in dit artikel dan ook vooral gebruikt om verschillen in loonontwikkeling tussen de afgestudeerden van de verschillende onderwijssectoren in kaart te brengen. Ook is ervoor gekozen om nog geen uitsplitsingen te maken naar geslacht of andere persoonskenmerken.

In verband met uitbijters in de data is bij de berekening van het dagloon het bovenste en onderste percentiel van de waarnemingen weggelaten. Daarnaast is in het SSB 1998 geen fiscaal brutoloon beschikbaar. Het fiscaal brutoloon wordt daar benaderd met het brutoloon sociale verzekeringen. Dat heeft in dit onderzoek alleen betrekking op de loongegevens van cohort 1997/98 op het peilmoment een half jaar na afstuderen. Het brutoloon sociale verzekering wordt geacht een goede benadering te zijn voor het fiscaal brutoloon. Eventuele gevolgen voor vergelijkbaarheid in de tijd zijn niet bekend, maar worden zeer klein geacht.

Als gevolg van technische ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht zijn de banenbestanden van 1999 en 2000 iets anders opgezet dan dat van 1998 (Arts en Hoogteijling, 2002). Dit maakt wellicht enkele procentpunten uit op het aantal banen onder de hoger opgeleiden. Hoe groot de afwijking precies is kan niet worden nagegaan.

Als voorloper op dit onderzoek werd door het CBS ook onderzoek verricht naar de banen van studenten in het hoger onderwijs. Van de studenten van studiejaar 1997/98 werden de zogenaamde bijbaantjes op peildatum 1 april 1998 in kaart gebracht (Florquin, 2002).

Literatuur

- Arts, C.H. & E.M.J. Hoogteijling (2002), Het Sociaal Statistisch Bestand 1998 en 1999, Sociaal-economische maandstatistiek, 2002/12, pp. 13–21.
- Berkhout, P. (2004), Van bul naar baan, Thesis, SEO rapport 709, Amsterdam: Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2003), Jaarboek onderwijs in cijfers 2003–2004, CBS, Voorburg/Heerlen.

Florquin, F.F. (2002), Banen van studenten in het hoger onderwijs, Sociaal-economische maandstatistiek, 2002/12, pp. 59–65.

ROA (2003) Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt, 2002, rapport ROA-R-2003/9, Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt.

Traag, T. (2002), Schoolverlaters snel aan de slag, Sociaal-economische maandstatistiek, 2002/10, pp. 16–18.

Noten in de tekst

- 1) Hoofddoelstelling van het strategisch programma Sociale dynamiek en arbeidsmarkt van het CBS is het ontwikkelen van nieuwe, geïntegreerde, samenhangende statistische persoonsinformatie over de arbeidsmarkt-, huishouden-, inkomen- en vermogensdynamiek. Voor meer informatie over het strategisch programma zie <http://www.cbs.nl/nl/service/onderzoek/strat-ondz/SDA-projecten.htm>.
- 2) Het banenbestand werknemers bevat gegevens over banen van personen die als werknemer in Nederland werkzaam zijn geweest. Het gaat daarbij om arbeid geregistreerd in bedrijfsadministraties, in het kader van werknemersverzekeringen en de voorheffing loonbelasting. Het zelfstandigenbestand bevat gegevens over personen die fiscaal gezien als zelfstandige hebben gewerkt.

Tabel 1
Arbeidsmarktpositie van hbo'ers en academici¹⁾

	Geslaagden 1997/98			Geslaagden 1998/99			Geslaagden 1999/00		
	Totaal	Hbo	Wo	Totaal	Hbo	Wo	Totaal	Hbo	Wo
<i>x 1 000</i>									
Totaal	63,2	41,3	21,9	61,7	41,4	20,3	61,8	42,3	19,5
Onbekend (geen sofi-nummer)	1,9	1,5	0,4	2,4	1,9	0,4	3,0	2,4	0,6
Bekend w.v.	61,3	39,8	21,5	59,4	39,5	19,8	58,9	39,9	18,9
<i>% van bekend</i>									
Werk									
Na ½ jaar	59	61	56	63	64	61	64	65	61
Na 1½ jaar	75	75	73	74	74	74	.	.	.
Na 2½ jaar	79	79	78
Uitkering									
Na ½ jaar	5	4	7	3	2	4	2	1	2
Na 1½ jaar	2	2	2	1	1	2	.	.	.
Na 2½ jaar	1	1	1
Studie									
Na ½ jaar	12	13	11	13	15	10	13	14	12
Na 1½ jaar	9	10	9	10	12	7	.	.	.
Na 2½ jaar	6	8	4
Anders									
Na ½ jaar	23	22	26	21	19	25	21	20	25
Na 1½ jaar	14	13	16	14	13	17	.	.	.
Na 2½ jaar	14	12	17

¹⁾ Op peildatum, gemiddeld ½, 1½ en 2½ jaar na het moment van afstuderen.

Bron: CRIHO, SSB.

Tabel 2
Arbeidsmarktpositie ¹⁾ van hoger opgeleiden (cohort 1997/98) naar geslacht, leeftijd ²⁾ en afstudeerrichting ³⁾

	Totaal geslaagden	w.v.											
		Na ½ jaar				Na 1½ jaar				Na 2½ jaar			
		Werk	Uitkering	Studie	Anders	Werk	Uitkering	Studie	Anders	Werk	Uitkering	Studie hoger	Anders
	x 1 000	%											
Cohort 1997/98	61,3	59	5	12	23	75	2	9	14	79	1	6	14
w.v.													
Geslacht													
Mannen	29,2	59	5	12	24	76	2	9	13	80	1	6	13
Vrouwen	32,1	59	5	13	22	73	2	10	15	78	1	7	14
Leeftijd													
20 jaar en jonger	0,5	55	2	31	12	66	1	25	8	70	0	19	11
21	3,7	56	2	27	15	69	1	20	10	73	0	17	10
22	8,8	57	2	23	18	70	1	17	12	76	1	13	11
23	12,8	60	4	15	21	74	2	11	13	79	1	8	13
24	11,8	60	5	10	25	76	2	7	14	81	1	5	13
25	9,0	60	6	7	26	78	2	5	15	82	1	3	14
26	6,1	60	7	5	27	77	3	4	17	81	1	2	16
27	3,6	62	8	4	26	77	4	3	17	80	2	2	16
28	1,9	63	9	3	25	77	3	2	17	80	2	1	17
29	1,0	57	8	6	28	72	4	5	19	76	2	2	20
30 jaar en ouder	2,0	60	9	5	26	70	5	4	21	73	4	2	21
Leeftijd onbekend	0,1	64	6	9	21	79	1	7	13	76	1	4	19
Hbo'ers	39,8	61	4	13	22	75	2	10	13	79	1	8	12
w.v.													
Agrarisch onderwijs	1,3	56	4	12	27	76	2	6	15	80	1	4	16
Technisch onderwijs	9,2	61	2	13	24	78	1	8	13	81	1	7	11
Gezondheidszorgonderwijs	3,4	69	3	8	20	76	1	7	15	81	1	6	12
Economisch onderwijs	11,1	57	3	15	26	73	1	12	14	76	1	10	14
Sociaal-agogisch onderwijs	5,0	61	6	12	20	74	3	9	13	81	2	7	10
Kunstonderwijs	1,7	41	18	16	26	59	9	13	19	71	4	7	18
Pedagogisch onderwijs	7,5	70	3	14	13	81	2	8	9	83	1	6	10
Onbekend hbo	0,7	55	7	15	23	72	4	12	13	75	2	8	15
Academici	21,5	56	7	11	26	73	2	9	16	78	1	4	17
w.v.													
Landbouw	0,6	55	18	1	26	75	5	1	19	77	2	1	20
Natuur	1,7	59	7	12	22	77	2	6	14	80	1	2	17
Techniek	2,8	64	8	1	27	82	1	1	16	83	1	1	15
Gezondheid	3,7	38	2	41	19	45	1	37	17	64	1	16	19
Economie	3,3	66	5	2	27	85	1	1	12	86	1	1	12
Recht	2,5	61	7	4	29	83	2	2	13	85	1	2	12
Gedrag en maatschappij	3,7	59	11	3	27	77	5	2	16	82	2	1	15
Taal en cultuur	2,7	49	11	10	30	66	5	5	24	69	3	3	25
Onderwijs	0,4	79	4	1	15	85	1	0	14	83	1	1	15

¹⁾ Op peildatum, gemiddeld ½, 1½ en 2½ jaar na het moment van afstuderen.

²⁾ Leeftijd op moment van afstuderen.

³⁾ Niveau / richting waarin het diploma behaald werd.

Bron: CRIHO, SSB.

Tabel 3
Dagloon¹⁾ van hbo'ers en academici (cohort 1997/98) werkzaam in de eerste jaren na afstuderen²⁾, naar afstudeerrichting³⁾ en loopbaan⁴⁾

	Dagloon na ½ jaar	Dagloon na 1½ jaar	w.v.		Dagloon na 2½ jaar	w.v.	
			onderbroken loopbaan	niet onderbroken loopbaan		onderbroken loopbaan	niet onderbroken loopbaan
<i>euro</i>							
Cohort 1997/98	73	87	83	89	100	96	102
w.v.							
Hbo'ers	70	83	79	85	95	91	97
Landbouw	70	80	76	83	91	89	93
Techniek	71	88	83	90	102	98	104
Gezondheidszorg	72	79	78	79	89	87	90
Economie	68	86	82	87	100	97	102
Sociaal-agogisch	66	76	75	77	86	84	88
Kunst	59	68	67	69	72	70	76
Pedagogisch	76	82	73	84	93	86	96
Onbekend hbo	70	82	74	85	92	84	98
Academici	78	94	90	96	109	105	112
Landbouw	70	84	81	86	97	93	99
Natuur	68	85	83	86	101	98	102
Techniek	80	100	96	102	115	112	116
Gezondheid	97	102	101	103	112	111	113
Economie	84	105	100	106	123	117	127
Recht	78	96	92	98	112	107	115
Gedrag en maatschappij	74	89	86	91	103	98	107
Taal en cultuur	68	82	76	86	95	90	100
Onderwijs	73	82	76	83	94	86	97

¹⁾ Bruto loon per gewerkte dag.

²⁾ Op peildatum, gemiddeld ½, 1½ en 2½ jaar na het moment van afstuderen.

³⁾ Niveau / richting waarin het diploma behaald werd.

⁴⁾ Niet onderbroken loopbaan versus onderbroken loopbaan en nieuwkomers op de arbeidsmarkt.

Bron: CRIHO, SSB.

Tabel 4
Stromen van hoger opgeleiden tussen arbeidsmarktposities¹⁾

	Afgestudeerden	w.v. een jaar later			
		Werk	Uitkering	Studie	Anders
		<i>x 1 000</i>	<i>%</i>		
Cohort 1997/98,	61,3				
Na ½ jaar					
w.v.					
Werk	36,3	100	89	1	9
Uitkering	3,1	100	68	20	11
Studie	7,6	100	27	1	8
Anders	14,2	100	65	2	31
Na 1½ jaar					
w.v.					
Werk	45,7	100	90	0	9
Uitkering	1,3	100	60	21	17
Studie	5,7	100	29	1	10
Anders	8,7	100	57	2	40
Cohort 1998/99,	59,4				
Na ½ jaar					
w.v.					
Werk	37,6	100	88	1	10
Uitkering	1,6	100	68	18	12
Studie	7,8	100	25	0	8
Anders	12,3	100	66	1	30

¹⁾ Op peildatum, gemiddeld ½, 1½ en 2½ jaar na het moment van afstuderen.

Bron: CRIHO, SSB.

Webmagazine

De in deze rubriek opgenomen artikelen zijn eerder gepubliceerd in edities van het Webmagazine. Het Webmagazine verschijnt wekelijks (iedere maandagochtend) op de CBS-site (www.cbs.nl).

Groei werkloosheid bij allochtonen iets sterker

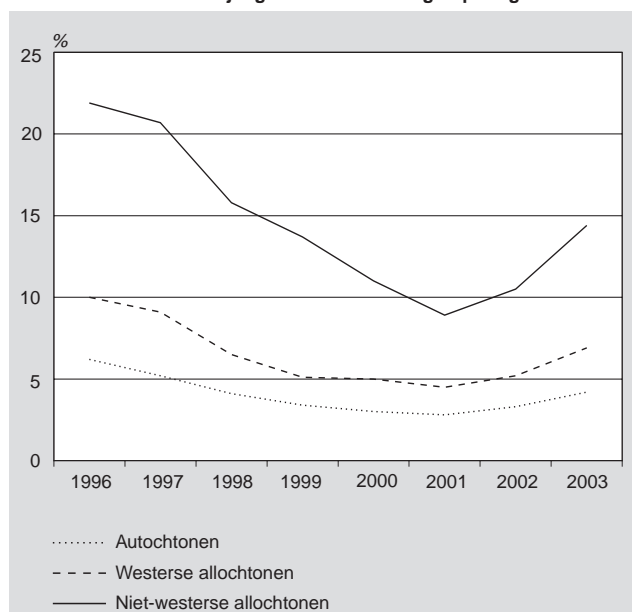
Sabine Lucassen

In 2003 is de werkloosheid sterk gestegen. Onder allochtonen groeide zij iets sterker dan onder autochtonen. Van de niet-westers allochtone beroepsbevolking was in 2003 ruim 14 procent werkloos. Vooral onder Turken, Marokkanen en Antillianen/Arubanen nam de werkloosheid relatief snel toe.

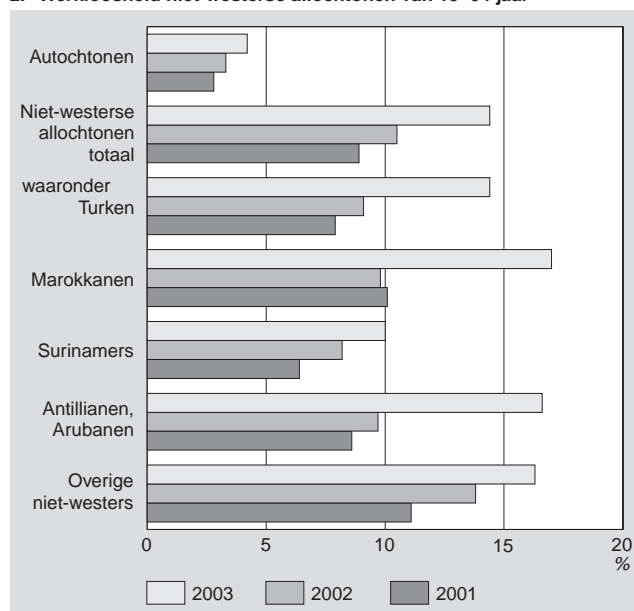
Iets sterkere stijging onder niet-westerse allochtonen

De werkloosheid onder niet-westerse allochtonen is in 2003 gestegen naar 14 procent. In 2002 was dit ruim 10 procent en in 2001 nog 9 procent. Onder autochtonen groeide de werkloosheid in die twee jaar met ruim 1 procentpunt tot 4 procent. De werkloosheid onder allochtonen is daarmee iets sneller gestegen. Onder westerse allochtonen nam de werkloosheid van ruim 4 procent in 2001 toe naar bijna 7 procent.

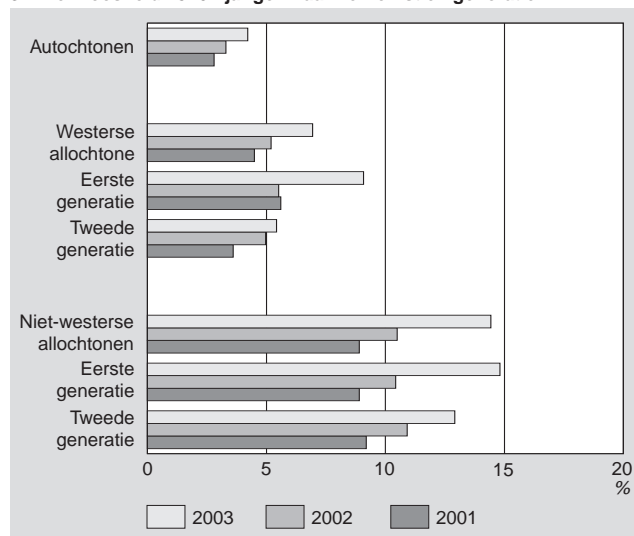
1. Werkloosheid 15-64-jarigen naar herkomstgroepering

2. Werkloosheid niet-westerse allochtonen van 15-64 jaar

3. Werkloosheid 15-64-jarigen naar herkomst en generatie

Vooral toename bij Turken, Marokkanen en Antillianen/Arubanen

De werkloosheid nam niet onder alle groepen niet-westerse allochtonen even sterk toe. Vooral onder Turken, Marokkanen en Antillianen/Arubanen was sprake van een sterke stijging. Van hen was in 2003 circa een op de zes van de beroepsbevolking werkloos. In 2001 was dit nog ongeveer een op de elf. Binnen de groep niet-westerse allochtonen hadden Surinamers een relatief lage werkloosheid: een op de tien zat in 2003 zonder werk. De werkloosheid onder Surinamers was daarmee echter nog altijd tweemaal zo hoog als gemiddeld.

Toename bij eerste en tweede generatie allochtonen

De grote stijging van de werkloosheid in de periode 2001–2003 gold zowel voor de eerste als de tweede generatie allochtonen. In 2003 was 15 procent van de eerste generatie niet-westerse allochtonen werkloos. In 2001 was dit nog minder dan 9 procent. Bij de tweede generatie is de werkloosheid gestegen van 9 naar bijna 13 procent. Ook bij de westerse allochtonen groeide de werkloosheid zowel bij de eerste als de tweede generatie.

Toelichting

Allochtonen

Het CBS rekent personen tot de allochtonen als ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (de tweede generatie).

Tot de categorie 'niet-westers' behoren allochtonen uit Turkije, Afrika, Latijns-Amerika en Azië met uitzondering van Indonesië en Japan. Op grond van hun sociaal-economische en -culturele positie worden allochtonen uit deze twee landen tot de westerse allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in voormalig Nederlands-Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin.

De herkomstgroepering wordt bepaald aan de hand van het geboorteland van de persoon zelf (eerste generatie) of dat van de moeder (tweede generatie), tenzij de moeder in Nederland is geboren. In dat geval is gerubriceerd naar het geboorteland van de vader. Autochtonen zijn personen van wie beide ouders in Nederland zijn geboren, ongeacht het land waar ze zelf zijn geboren.

Drie miljoen mensen kunnen of willen niet werken

Ingrid Beckers

In 2002 werkte tweederde van de bevolking van 15–64 jaar in een baan van twaalf uur of meer per week. Dit waren ruim 7 miljoen mensen. Daarnaast waren er 700 duizend mensen die wel wilden werken, maar geen baan hadden. De overige 3 miljoen wilden of konden niet aan het werk. De redenen daarvoor verschillen per leeftijdsgroep.

Niet iedereen die wil werken telt als werkloze

De werkloze beroepsbevolking telde in 2002 gemiddeld zo'n 300 duizend personen. Het aantal mensen dat aangaf te willen werken was echter ruim twee keer zo groot. Dit komt omdat een aanzienlijk deel van deze mensen niet op korte termijn kon beginnen of niet actief op zoek was naar een baan. Daarom worden ze niet tot de werkloze beroepsbevolking gerekend.

1. Personen van 15–64 jaar zonder baan, 2002

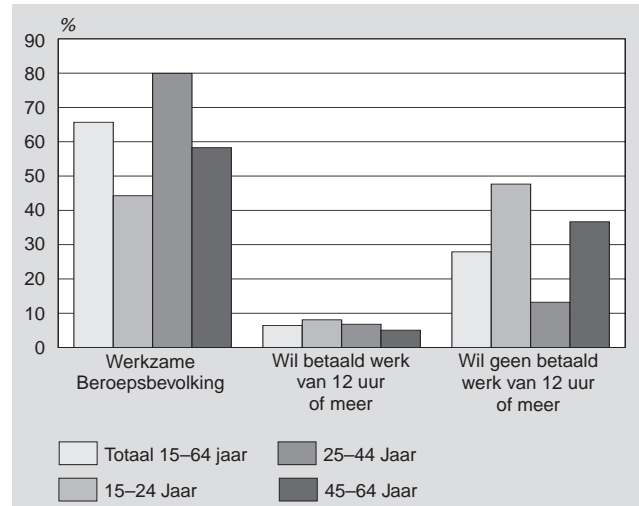
Veel jongeren werken niet vanwege opleiding

De arbeidsdeelname van 15–24-jarigen is het laagst. Slechts vier op de tien jongeren behoorde tot de werkzame beroepsbevolking. De helft van de jongeren wilde geen betaald werk vanwege opleiding of studie. Voor hen is opleiding of studie vrijwel altijd de voornaamste reden om niet te willen werken.

Vrouwen door zorg voor gezin minder actief op arbeidsmarkt

Van de 25–44-jarigen werkte 80 procent. Daarnaast zou 7 procent betaald werk willen hebben, maar had dat om verschillende redenen nog niet gevonden. Slechts 13 procent zei helemaal niet te willen werken.

2. Binding met de arbeidsmarkt naar leeftijd, 2002

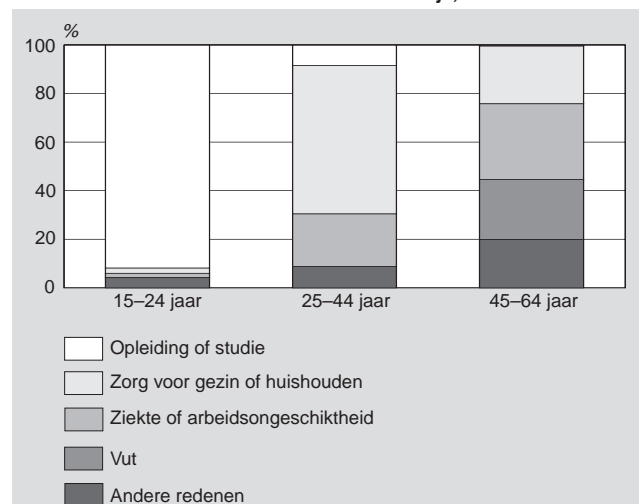

Van de 25–44-jarigen die geen baan willen, geeft het merendeel zorg voor een gezin of huishouden als voornaamste reden. Dit zijn bijna uitsluitend vrouwen. Daarnaast wordt ook ziekte of arbeidsongeschiktheid regelmatig als reden genoemd.

Redenen voor 45-plussers om niet te willen werken

Bijna 60 procent van de 45-plussers had betaald werk. Daarnaast gaf 37 procent van deze groep aan geen betaald werk te willen hebben en wel om diverse redenen die ongeveer even vaak worden genoemd. Een op de vier wil vanwege vervroegd pensioen of hoge leeftijd geen betaald werk.

3. Redenen om niet te willen werken naar leeftijd, 2002

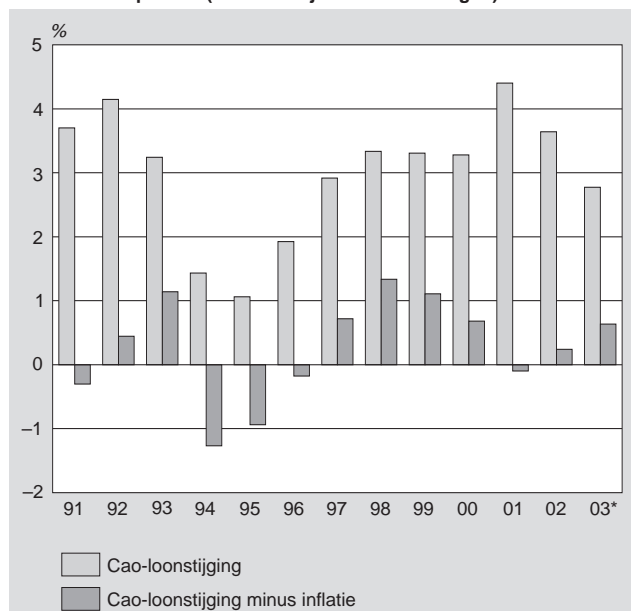
Cao-loonstijging in 2003 boven inflatie ¹⁾

Han van den Berg

In 2003 zijn de cao-lonen met 2,8 procent gestegen. Dat is minder dan in 2001 en 2002, toen de cao-lonen nog met 4,4 procent en 3,6 procent toenamen. Het ligt voor de hand dat de lonen minder stijgen als het economisch minder goed gaat. Dat was begin jaren negentig ook het geval.

Opmerkelijk is de forse cao-loonstijging na aftrek van de inflatie (2,1 procent). Deze stijging kwam in 2003 uit op 0,6 procent. Gemiddeld gingen werknemers er sinds 1990 ongeveer 0,3 procent per jaar op vooruit. Alleen in 1994 en 1995 stegen de cao-lonen duidelijk minder dan de inflatie.

1. Cao-lonen per uur (inclusief bijzondere beloningen)

Eenderde cao's 2004 definitief

In het Najaarsakkoord hebben de centrale werkgevers- en werknemersorganisaties opgeroepen in de nieuwe cao's voor 2004 geen loonsverhogingen op te nemen. Wel bestaat de mogelijkheid om eenmalige beloningsvormen overeen te komen als deze aan bepaalde resultaten gerelateerd zijn.

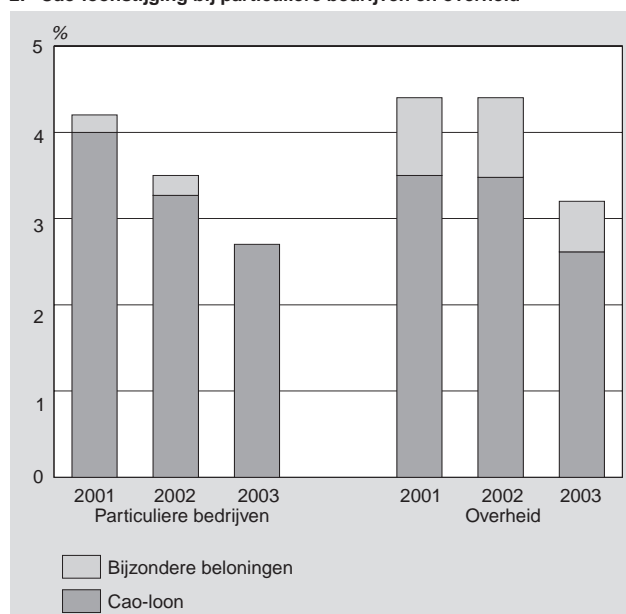
In een aantal cao's zijn al eerder afspraken gemaakt over loonsverhogingen. Daardoor zal de gemiddelde cao-loonstijging in 2004 toch hoger uitkomen dan nul. Inmiddels is voor dit jaar eenderde van de cao's definitief afgesloten.

Grootste loonstijging bij de overheid

De cao-loonstijging was in 2003 het grootst bij de sector overheid. De stijging bedroeg 3,2 procent, tegen 2,7 pro-

cent bij particuliere bedrijven. Het verschil komt volledig door de toename aan contractueel vastgelegde bijzondere beloningen bij de overheid, zoals eindejaarsuitkeringen. Als deze buiten beschouwing blijven, is de loonstijging bij de overheid 2,6 procent. Dat is iets minder dan bij het bedrijfsleven.

2. Cao-loonstijging bij particuliere bedrijven en overheid

Inhaalslag overheid bij bijzondere beloningen

De afgelopen drie jaar zijn de bijzondere beloningen bij de overheid uitgebouwd, terwijl ze bij particuliere bedrijven nauwelijks veranderden. Door deze inhaalslag ontvangen ambtenaren nu bijna net zo veel bijzondere beloningen als werknemers in het bedrijfsleven. Boven het regelmatig betaalde loon²⁾ ontvingen ambtenaren in 2002 inmiddels 11,4 procent aan bijzondere beloningen, tegen 8,3 procent in 1995. In het bedrijfsleven ontving men in 2002 aan bijzondere beloningen 11,8 procent.

Toelichting

Cao-lonen

De uitkomsten in dit artikel hebben betrekking op cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen, tenzij anders staat vermeld. De uitkomsten tot en met 2000 zijn gebaseerd op de reeks 1990=100, daarna op de reeks 2000=100. De cijfers over 2003 zijn gebaseerd op 96 procent van alle cao's.

Bijzondere beloningen

Bijzondere beloningen zijn bij de cao-lonenstatistiek alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet maandelijks) beloningen, zoals de vakantietoeslag of de eindejaarsuitkering. Bijzondere beloningen die afhankelijk zijn van winst of het behalen van bepaalde doelstellingen worden buiten beschouwing gelaten.

Cao-sector

Er worden drie cao-sectoren onderscheiden:

- Overheid
- Gesubsidieerde sector
- Particuliere bedrijven.

De cao-sector overheid omvat alle publiekrechtelijke bedrijven, zoals rijksoverheid, provincies, gemeenten, waterschappen en het openbaar onderwijs. Daarnaast behoren de politie, het regulier bijzondere onderwijs en de academische ziekenhuizen tot de overheid.

Tot de gesubsidieerde sector behoren de privaatrechtelijke bedrijven die door subsidie of via wettelijk vastgestelde bijdragen worden gefinancierd, voorzover zij niet tot de overheid behoren. Het gaat hierbij onder meer om het grootste deel van de gezondheids- en welzijnszorg, de uitvoeringsorganen voor de sociale verzekeringen en de sociale werkplaatsen.

De particuliere bedrijven zijn alle privaatrechtelijke bedrijven die niet tot de gesubsidieerde sector of de overheid gerekend worden.

Inflatie

De consumentenprijsindex van het CBS geeft de gemiddelde prijsverandering weer van goederen en diensten die huishoudens aanschaffen. De uitkomsten hebben betrekking op alle huishoudens.

Noten in de tekst

¹⁾ Dit artikel is eerder gepubliceerd in het Webmagazine van 12 januari 2004. Inmiddels zijn meer actuele cijfers beschikbaar en de uitkomsten over 2003 enigszins aangepast.

²⁾ Anders dan bij de cao-lonenstatistiek gaat het hier om het loon zoals dat werkelijk wordt verdiend. De gegevens zijn ontleend aan de Enquête werkgelegenheid en lonen (EWL), een grootschalige enquête bij bedrijven en instellingen waarmee gegevens over het aantal banen, de verdiende lonen en de arbeidsduur van werknemers worden verzameld.

De bijzondere beloningen omvatten bij de EWL de niet-regelmatig betaalde beloningen die tot het bruto loon sociale verzekeringen behoren, zoals vakantiegeld, tantièmes, gratificaties en winstuitkeringen. De uitkomsten betreffen alle werknemers, inclusief werknemers met een deeltijdbaan.

Forse daling ziekteverzuim bedrijfsleven

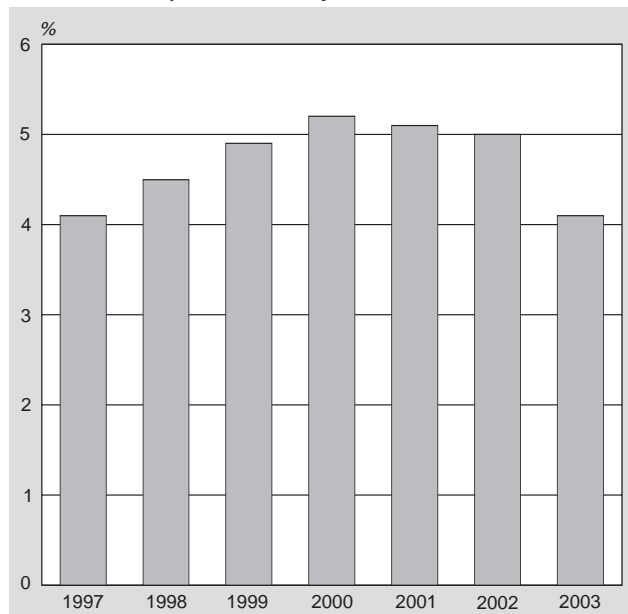
John Kartopawiro

Het ziekteverzuim is in het derde kwartaal van 2003 sterk gedaald. In het bedrijfsleven nam het verzuim met bijna een vijfde af ten opzichte van een jaar eerder. Dit is een sterkere daling dan in de eerste twee kwartalen van 2003. Bij de rijksoverheid was de afname van het ziekteverzuim in het derde kwartaal kleiner.

Ziekteverzuim bedrijfsleven blijft fors dalen

Het ziekteverzuim bij particuliere bedrijven was in het derde kwartaal van 2003 gemiddeld 4,1 procent. Dit betekent dat gemiddeld een op de vijfentwintig werknemers ziek thuis bleef. Een jaar eerder lag het ziekteverzuim nog op 5,0 procent. In het derde kwartaal is het ziekteverzuim door seizoeninvloeden overigens altijd relatief laag.

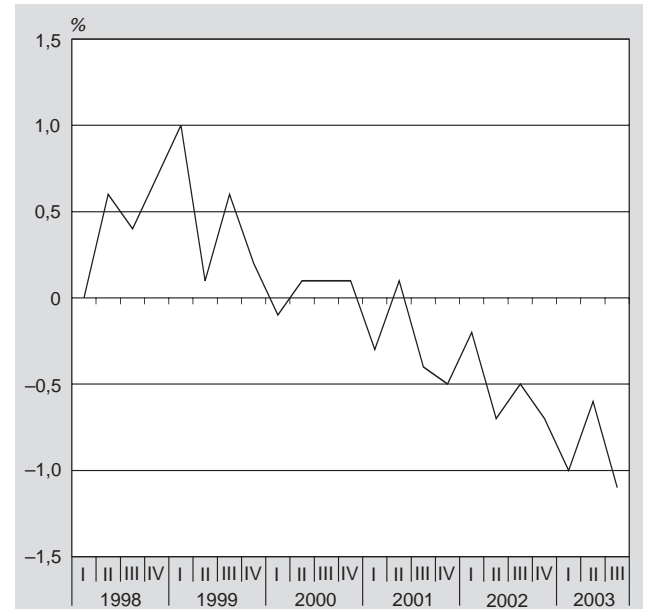
1. Ziekteverzuim particuliere bedrijven, 3e kwartaal

Derde kwartaal daling op rij

Het is voor het derde opeenvolgende kwartaal dat het ziekteverzuim in het bedrijfsleven fors is gedaald. In het eerste en tweede kwartaal van 2003 bedroeg de daling ten opzichte van een jaar eerder respectievelijk 0,6 en 0,7 procentpunt. Met 0,9 procentpunt is de daling in het derde kwartaal sterker.

2. Ontwikkeling ziekteverzuim zorgsector t.o.v een jaar eerder

In alle bedrijfssectoren lager ziekteverzuim

De sterkste daling van het ziekteverzuim vond plaats in de landbouw en visserij. In die sector daalde het in een jaar tijd van 3,5 naar 2,2 procent. Bij zowel de commerciële als de niet-commerciële sectoren daalde het met 0,9 procentpunt naar respectievelijk 3,6 en 4,9 procent. De sector industrie en bouwnijverheid kende een daling van 0,6 procentpunt naar 4,9 procent.

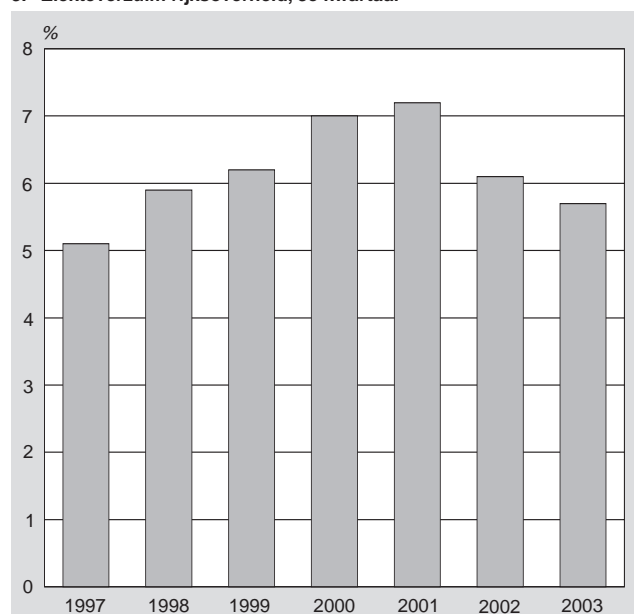
Vooraf in zorgsector minder verzuim

De daling van het ziekteverzuim in de niet-commerciële sector wordt vooral veroorzaakt door de daling in de gezondheids- en welzijnszorg. Het ziekteverzuim in deze sector is in tien jaar tijd niet zo laag geweest. In 1998 en 1999 steeg het verzuim in de zorgsector sterk, maar daarna zette een forse daling in. Dit komt onder andere door een beter arbo- en verzuimbeleid.

Ziekteverzuim rijksoverheid daalde minder

Bij de rijksoverheid is het ziekteverzuim afgenomen van 6,1 procent in het derde kwartaal 2002 naar 5,7 procent in het derde kwartaal 2003. Deze daling is minder fors dan in 2002. Toen daalde het ziekteverzuim in het derde kwartaal ten opzichte van een jaar eerder met 1,1 procentpunt.

3. Ziekteverzuim rijksoverheid, 3e kwartaal

Toelichting

Ziekteverzuim

Het gaat in dit artikel om het ziekteverzuim exclusief zwangerschaps- en bevallingsverlof.

Het ziekteverzuimpercentage is het aantal door ziekte verzuimde dagen, in procenten van het totaal aantal beschikbare dagen van de werknemers in het kwartaal.

Het ziekteverzuim bij de overheid is weliswaar hoger dan dat van de marktsector (waarbij de zorgsector is inbegrepen), maar dat is als volgt te verklaren:

- bij de overheid worden werknemers die langer dan een jaar ziek zijn, meegeteld in het ziekteverzuim;
- overheidswerkgevers hebben vrijwel uitsluitend meer dan 100 werknemers in dienst.

Gecorrigeerd voor het tweede ziektejaar en afgezet tegen bedrijven met een vergelijkbaar aantal werknemers is het ziekteverzuim van de overheid ongeveer gelijk aan het gemiddelde van die bedrijven.

Relatief veel bijstand in de vier grote steden

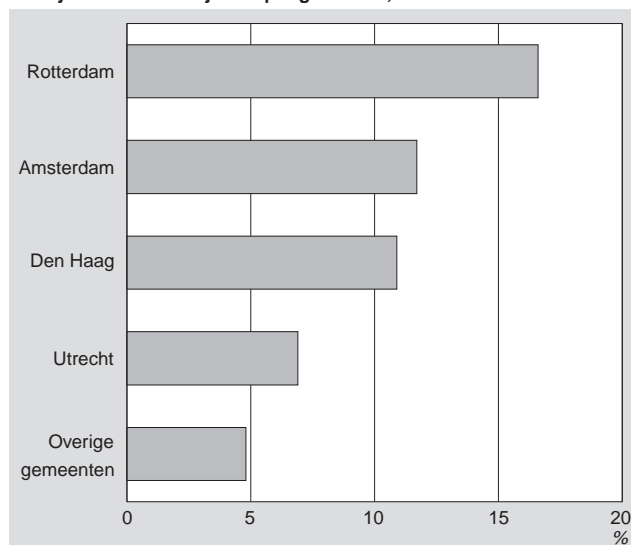
Henk Amptmeijer

In de vier grote steden wordt aan relatief veel huishoudens bijstand verstrekt. Rotterdam spant de kroon. Daar kreeg eind maart 2003 een van de zes huishoudens bijstand. De meeste bijstandsuitkeringen gaan naar alleenstaanden en eenoudergezinnen. Deze wonen naar verhouding vaak in de grote steden.

Andere grote steden ook veel bijstandsuitkeringen

Ook in de drie andere grote steden zijn veel huishoudens afhankelijk van de bijstand. In Amsterdam en Den Haag had ongeveer een op de negen huishoudens een bijstandsuitkering en in Utrecht een op de veertien. Ter vergelijking: in de overige gemeenten was het gemiddeld een op de 21 huishoudens.

1. Bijstandsafhankelijkheid per gemeente, eind maart 2003

Twee keer zoveel bijstand in de grote vier

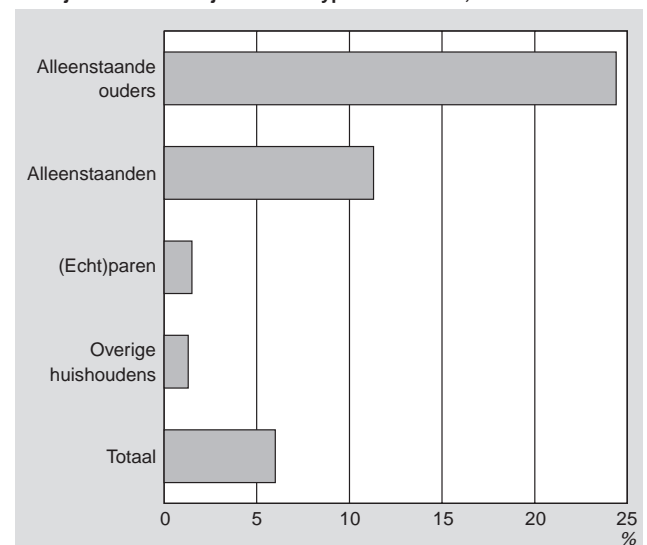
Eind maart 2003 werden in Nederland 325 duizend bijstandsuitkeringen verstrekt. Hiervan kwamen er 106 duizend terecht bij huishoudens in de vier grote gemeenten. In de grote steden zijn huishoudens twee keer zo vaak afhankelijk van bijstand als in de rest van Nederland.

Vooral bijstand aan alleenstaanden en eenouders

Bijstand wordt toegekend aan huishoudens die niet zelf in de kosten van hun levensonderhoud kunnen voorzien. Onder alleenstaanden en alleenstaande ouders was het aandeel met bijstand respectievelijk 11 en 24 procent. Dit

is veel hoger dan onder huishoudens van paren, waar 1,5 procent in de bijstand zat. Huishoudens van paren hebben meer mogelijkheden om inkomsten uit arbeid te verwerven.

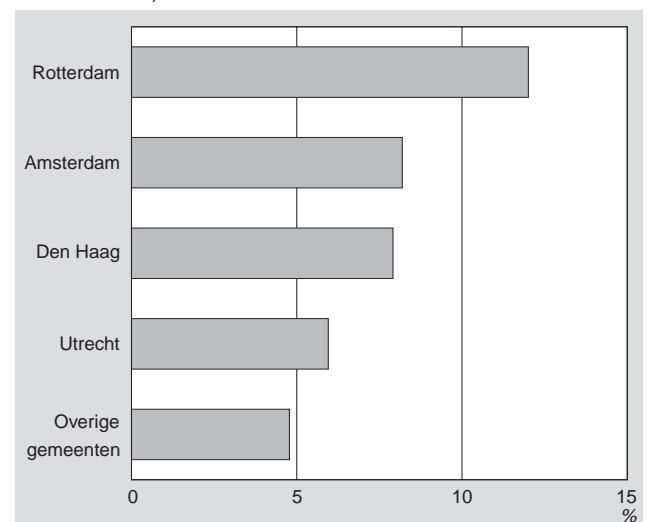
2. Bijstandsafhankelijkheid naar type huishouden, eind maart 2003

Bijstand in grote steden deels door vele alleenstaanden

In de vier grote steden komen relatief veel alleenstaanden en alleenstaande ouders voor. Dit verklaart deels het hoge aandeel huishoudens met bijstand. Maar ook als voor type huishouden gecorrigeerd wordt, is de bijstandsafhankelijkheid in Rotterdam groter dan in andere gemeenten.

3. Bijstandsafhankelijkheid per gemeente, gecorrigeerd voor type huishouden, eind maart 2003

Begrippen

AOW-uitkeringen

Het aantal uitkeringen krachtens de Algemene ouderdomswet (AOW).

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

Het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen krachtens de wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong) die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Baan

Een door een persoon bezette arbeidsplaats. Dit kan zijn als werknemer maar ook als zelfstandige of als meewerkend gezinslid. Een werkzaam persoon kan meerdere banen naast elkaar hebben. In dat geval wordt van een hoofd- en bijbaan gesproken.

Beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking

De beroepsbevolking is gelijk aan de som van de werkzame en werkloze beroepsbevolking. De niet-beroepsbevolking is gelijk aan het verschil tussen de potentiële beroepsbevolking en de beroepsbevolking. Onder deze groep vallen studenten, volledig arbeidsongeschikten mensen die zorg dragen voor een huishouden of gezin, of mensen die om een andere reden niet meer dan 12 uur per week willen of kunnen werken. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Besteedbaar inkomen

Het besteedbare inkomen bestaat uit het bruto-inkomen (inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, uitkeringen en ontvangen overdrachten) verminderd met betaalde overdrachten, premies en belasting op inkomen en vermogen.

Bijstandsuitkeringen

Uitkeringen krachtens de Algemene Bijstandswet (ABW). Bijstand wordt toegekend aan huishoudens, waarbij doorgaans één persoon als aanvrager wordt aangemerkt. Bij (echt)paren is in de meeste gevallen een man de aanvrager van de bijstand.

Cao-lonen (incl. bijzondere beloning)

Het cao-loon omvat de volgende elementen:

- het bruto loon voor normale arbeidstijd van voltijdswerknemers
- alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen
- alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet-maandelijke) beloningen, zoals de vakantietoeslag of de eindejaarsuitkering.

Uitgesloten zijn toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoeslag of een toeslag voor ploegdienst, en individuele loonstijgingen.

Consumentenprijsindex (CPI)

De CPI geeft de prijsontwikkeling weer van goederen en diensten die huishoudens aanschaffen voor consumptie. De CPI is een belangrijke maatstaf voor de inflatie en wordt veel gebruikt door het bedrijfsleven en de overheid, onder andere bij loononderhandelingen, de indexering van huren en lijfrenten en voor de aanpassing van belastingtabellen. De inflatie wordt gemeten als de procentuele stijging van de CPI in een bepaalde periode ten opzichte van dezelfde periode van het voorgaande jaar.

Consumptieve bestedingen van huishoudens

Consumptieve bestedingen van huishoudens zijn alle uitgaven aan goederen en diensten die ingezeten huishoudens zelf voor hun rekening nemen ter bevrediging van individuele behoeften of wensen, in Nederland of in het buitenland.

Dynamische koopkrachtverandering

De ontwikkeling van het gestandaardiseerde besteedbare inkomen van het huishouden gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling.

Economische activiteit

De verzameling van werkzaamheden, gericht op de productie van goederen en diensten. Het gaat hierbij niet alleen om activiteiten van het bedrijfsleven, maar ook om activiteiten van niet op winst gerichte instellingen en de overheid.

(Zie ook *Standaard bedrijfsindeling*)

Maandloon

Het regelmatig betaalde bruto loon vóór aftrek van werknemers-premies voor pensioen en vut.

Minimumloners

Werknemers die maximaal het voor zijn of haar leeftijd geldende wettelijke minimumloon verdienen. Voor werknemers die geen voltijd baan hebben, wordt een vergelijking gemaakt met een naar evenredigheid van hun wekelijkse arbeidsduur aangepast minimumloon.

Potentiële beroepsbevolking

De potentiële beroepsbevolking bestaat uit in Nederland wonende mensen, minus de institutionele bevolking (personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen. Binnen de potentiële beroepsbevolking worden drie arbeidsposities onderscheiden: de werkloze en de werkzame beroepsbevolking (tezamen de beroepsbevolking) en de niet-beroepsbevolking. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Standaard bedrijfsindeling (SBI)

De indeling van bedrijven en instellingen naar hun economische activiteit. De indeling is overeenkomstig de Standaard bedrijfsindeling 1993. De SBI 1993 kent bedrijfstakken, die zijn onderverdeeld in bedrijfsklassen.

(Zie ook *Economische activiteit*)

Vacature

Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden.

Vermogen

Vermogen is het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen bestaan vooral uit banktegoeden, effecten, onroerend goed en ondernemingsvermogen. De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. De eigen woning en overige onroerende zaken zijn gewaardeerd op de marktwaarde.

Volumemutaties consumptie

Volumemutaties consumptie geven de voor prijsveranderingen gecorrigeerde ontwikkeling van consumptieve bestedingen van huishoudens weer.

Werknemers

Werknemers zijn alle ingezetenen en niet-ingezetenen die in dienstbetrekking werkzaam zijn (inbegrepen directeuren van NV's en BV's).

Werkloze en werkzame beroepsbevolking

De *werkzame beroepsbevolking* bestaat uit mensen die in Nederland wonen en werk hebben van twaalf uur of meer per week.

De *werkloze beroepsbevolking* bestaat uit in Nederland wonende mensen die actief zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week en daarvoor beschikbaar zijn. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Werkzame personen

Alle mensen die betaald werk verrichten, ook al is het maar één of enkele uren per week.

WW-uitkeringen

Aantal uitkeringen krachtens de werkloosheidswet (WW) die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Ziekteverzuimpercentage

Het ziekteverzuimpercentage is het aantal door ziekte verzuimde dagen, in procenten van het totaal aantal beschikbare dagen van de werknemers. Met ingang van 1 januari 2002 valt het reguliere zwangerschaps- en bevallingsverlof niet meer onder de Ziektewet, maar onder de Wet Arbeid en Zorg. Alleen ziekte als gevolg van zwangerschap valt nog onder de Ziektewet.

Eerder verschenen artikelen ¹⁾

Allochtonen

Deelname van allochtonen aan de Wet Inschakeling Werkzoekenden	jan. 2002
Arbeidspositie en opleidingsniveau van personen met een werkloosheidsuitkering, 1999	mrt. 2002
Deelname van allochtonen aan de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW), 1 ^e halfjaar 2001	juni 2002
Hoeveel allochtonen zijn werknemer?	dec. 2002
Hoeveel allochtonen ontvangen een uitkering?	dec. 2002
Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtone scholieren	jan. 2003

Arbeidsgehandicapten

Arbeidsgehandicapten in Nederland, 2001	apr. 2003
Arbeidsgehandicapten in Nederland	1 ^e kw. 2004

Arbeidsomstandigheden

Chemische en biologische belasting	mrt. 2002
Arbeidsomstandigheden in kleine, middelgrote en grote bedrijven	jan. 2003
Trends in arbeidsomstandigheden	juli 2003
Chemische en biologische belasting op het werk	sep. 2003
Psychische werkbelasting en gezondheidsklachten	okt. 2003
Bedrijfsongevallen	aug. 2003

Arbeidsparticipatie en werkloosheid

Beroepsbevolking 2000	jan. 2002
Geregistreerde werkloosheid naar regio, 2000	jan. 2002
Arbeidsdeelname van paren	febr. 2003
Arbeidspositie en opleidingsniveau van personen met een werkloosheidsuitkering, 1999	mrt. 2002
Werkgelegenheid en arbeidsmarkt 1987–2001	sept. 2002
Schoolverlaters snel aan de slag	okt. 2002
Stromen op de arbeidsmarkt, april–oktober 1999	dec. 2002
Maandelijks geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	juli 2003
Staan werklozen ingeschreven als niet-werkende werkzoekenden?	okt. 2003
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2002	nov. 2003
Jaren van laagconjunctuur sterk voelbaar op de arbeidsmarkt in 2003	1 ^e kw. 2004
Seizoenpatronen op de arbeidsmarkt in 2003	1 ^e kw. 2004

Inkomen

Minder huishoudens met een laag inkomen	juli 2002
Bronnen van inkomen in de regio	dec. 2002
Inkomen van AOW 'ers, 2000	febr. 2003

Lonen

Incidentele loonontwikkeling in componenten 1999/2000	mrt. 2002
CAO-lonen 2001, de definitieve gegevens	apr. 2002
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2002 en 2003	okt. 2002
Loon naar opleidings- en beroepsniveau: het Loonstructuuronderzoek 1998	dec. 2002
Arbeidskosten in 2000	jan. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers in Nederland, 2001	apr. 2003
Cao-lonen 2002, de definitieve gegevens	apr. 2003
De statistiek Indexcijfers van cao-lonen; methodebeschrijving reeks 2000=100	juli 2003
Incidentele loonontwikkeling	aug. 2003
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2003 en 2004	nov. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2002	dec. 2003
Incidentele loonontwikkeling van jaarlonen	1 ^e kw. 2004

Onderwijs

Eén van de acht 25–64-jarigen volgt een opleiding	okt. 2002
Schoolverlaters snel aan de slag	okt. 2002
Banen van studenten in het hoger onderwijs	dec. 2002
Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtone scholieren	jan. 2003
Economie en techniek meest lonende studies	1 ^e kw. 2004

Ouderschapsverlof	
Ouderschapsverlof	nov. 2002
Regionaal	
Geregistreerde werkloosheid naar regio, 2000	jan. 2002
De arbeidsmarkt in de vier grote steden	jan. 2002
Grensarbeid tussen Nederland en België of Duitsland	apr. 2002
Vertraagde banengroei in 2001 in alle provincies	nov. 2002
Bronnen van inkomen in de regio	dec. 2002
Grensarbeid tussen Nederland en België of Duitsland	febr. 2003
Afname banen in 2002 in Groot-Amsterdam	dec. 2003
Sociaal-economische dynamiek	
Stromen op de arbeidsmarkt, april-oktober 1999	dec. 2002
Sociale zekerheid	
Deelname van allochtonen aan de Wet Inschakeling Werkzoekenden	jan. 2002
Personen met een uitkering naar herkomstgroepering, 1999	jan. 2002
Minder VUT-uitkeringen, meer prépensioenen	febr. 2002
Arbeidspositie en opleidingsniveau van personen met een werkloosheidsuitkering, 1999	mrt. 2002
Deelname van allochtonen aan de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW), 1 ^e halfjaar 2001	juni 2002
Laagste aantal werkloosheidsuitkeringen sinds tien jaar	juli 2002
Samenloop van banen en uitkeringen	dec. 2002
Arbeidspositie en opleidingsniveau van personen met een uitkering, 1998	dec. 2002
Stromen op de arbeidsmarkt, april-oktober 1999	dec. 2002
Hoeveel allochtonen ontvangen een uitkering?	dec. 2002
Gemiddelde looptijd werkloosheidsuitkeringen nog geen jaar	jan. 2003
Wie komen in de WAO?	jan. 2003
Geconstateerde bijstandsfraude completer in beeld	apr. 2003
Wie komen in de WAO? (verbeterde uitkomsten)	mei 2003
Vakbonden en werkstakingen	
Vorig jaar 45 duizend verloren arbeidsdagen door werkstakingen	juni 2002
Organisatiegraad van werknemers daalt in de periode 1995-2000	sept. 2002
Organisatiegraad van werknemers, 2001	mrt. 2003
Vacatures	
Aantal vacatures gedaald	febr. 2002
Sterke daling aantal vacatures	mei 2002
Daling aantal vacatures zet door	juli 2002
Meeste vacatures voor schoonmaakmedewerkers	aug. 2002
Daling aantal vacatures zet krachtig door	okt. 2002
Constante afname aantal vacatures	jan. 2003
Lichte toename vacatures in vierde kwartaal	apr. 2003
Aantal vacatures blijft dalen	juli 2003
Aantal vacatures licht gedaald	okt. 2003
Spanning op de arbeidsmarkt nader bekeken	nov. 2002
Aantal moeilijk vervulbare vacatures fors gedaald	1 ^e kw. 2004
Werkgelegenheid	
Beroepsbevolking 2000	jan. 2002
Werkgelegenheid en arbeidsmarkt 1987-2001	sept. 2002
Schoolverlaters snel aan de slag	okt. 2002
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2002 en 2003	okt. 2002
Spanning op de arbeidsmarkt nader bekeken	nov. 2002
Samenloop van banen en uitkeringen	dec. 2002
Inkomende en uitgaande pendel, 1998	dec. 2002
Banen van studenten in het hoger onderwijs	dec. 2002
Relatie tussen banen, werkzame personen en werkzame beroepsbevolking	apr. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers in Nederland, 2001	apr. 2003
Maandelijkse geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	juli 2003
Tijdelijke en langdurige banen, 2000	sep. 2003
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2002	nov. 2003

Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2003 en 2004	nov. 2003
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2002	dec. 2003
Afname banen in 2002 in Groot-Amsterdam	dec. 2003
Werktijden van de werkzame beroepsbevolking	1 ^e kw. 2004
.	
Woon-werkverkeer	
Carpoolen in het woon-werkverkeer	okt. 2003

¹⁾ De in de periode januari 2002–december 2003 verschenen artikelen hebben betrekking op de Sociaal-economische maandstatistiek van het CBS.

Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website

De cijfers van het CBS zijn beschikbaar via internet. Via de website van het CBS (www.cbs.nl) kunt u onder meer toegang krijgen tot de Themapagina's, Statline en tot het Webmagazine.

Themapagina's

Om de toegang tot het informatieaanbod van het CBS te verbeteren, zijn op de website van het CBS zogenaamde themapagina's te vinden. Via een themapagina wordt alle informatie die over dat thema op de CBS-website staat m.b.v. links toegankelijk gemaakt. Zo zijn de gegevens uit StatLine, de kerncijfers, webmagazine-artikelen, persberichten, publicaties, methodebeschrijvingen et cetera voor één thema bijeengebracht. De themapagina's worden doorlopend up-to-date gehouden met de nieuwste informatie die bij het CBS beschikbaar is.

Alle themapagina's hebben dezelfde indeling. De informatie over het thema wordt ontsloten via vier vaste rubrieken: cijfers, publicaties, themabeschrijving, methoden en begrippen. Deze rubrieken zijn als tabbladen aangegeven op de themapagina.

Hoe vindt u de sociaal-economische themapagina's?

De themapagina's zijn te vinden door op de homepage van het CBS (www.cbs.nl) met de muis te klikken op 'Themapagina's' in de rechterbalk. U krijgt nu een overzicht van alle themapagina's (figuur 1). Onder het kopje 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid' zijn de titels van de drie sociaal-economische themapagina's te vinden.

- Arbeid
- Inkomen, bestedingen en vermogen
- Sociale Zekerheid

Ter illustratie is in figuur 2 de themapagina 'Arbeidsmarkt' aangeklikt. Op de eerste pagina vindt u een overzicht van de meest relevante cijfers over de arbeidsmarkt. Door op een van de titels te klikken komt u in een kant en klare tabel van een StatLine-publicatie.

In de bovenste balk van de themapagina kunt u kiezen voor 'publicaties', waarin links zijn opgenomen naar de persberichten, artikelen en publicaties over de arbeidsmarkt. Als u kiest voor 'themabeschrijving' krijgt u een handzaam overzicht van alle informatie die het CBS over de arbeidsmarkt heeft. Onder het laatste tabblad in de bovenste balk zijn methodebeschrijvingen, begrippenlijsten en classificaties opgenomen.

Figuur 1

Figuur 2

StatLine

StatLine is de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u gratis bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een Webselector een keuze worden gemaakt uit alle publicaties die zijn opgenomen in StatLine.

Hoe vindt u sociaal-economische cijfers in StatLine?

In StatLine zijn veel cijfers over sociaal-economische onderwerpen te vinden. U vindt deze cijfers als volgt. Ga naar de CBS homepage (www.cbs.nl) en ga met de muis op 'Cijfers' in de linkerbalk staan en klik in het pop-up menu op 'StatLine databank'. U krijgt nu een scherm waarin wordt uitgelegd hoe u binnen StatLine kunt zoeken naar onderwerpen.

Klik in de tekst op het eerste woord 'StatLine'. U krijgt nu een scherm waarin u twee mogelijkheden hebt om StatLine te benaderen (figuur 3). Dit scherm kunt u overigens ook direct oproepen door op de homepage van het CBS op de rode tekst 'StatLine' aan de rechterkant te klikken.

De eerste ingang tot StatLine is zoeken met een trefwoord. Als u een trefwoord intoetst en daarna op 'zoeken' klikt, se-

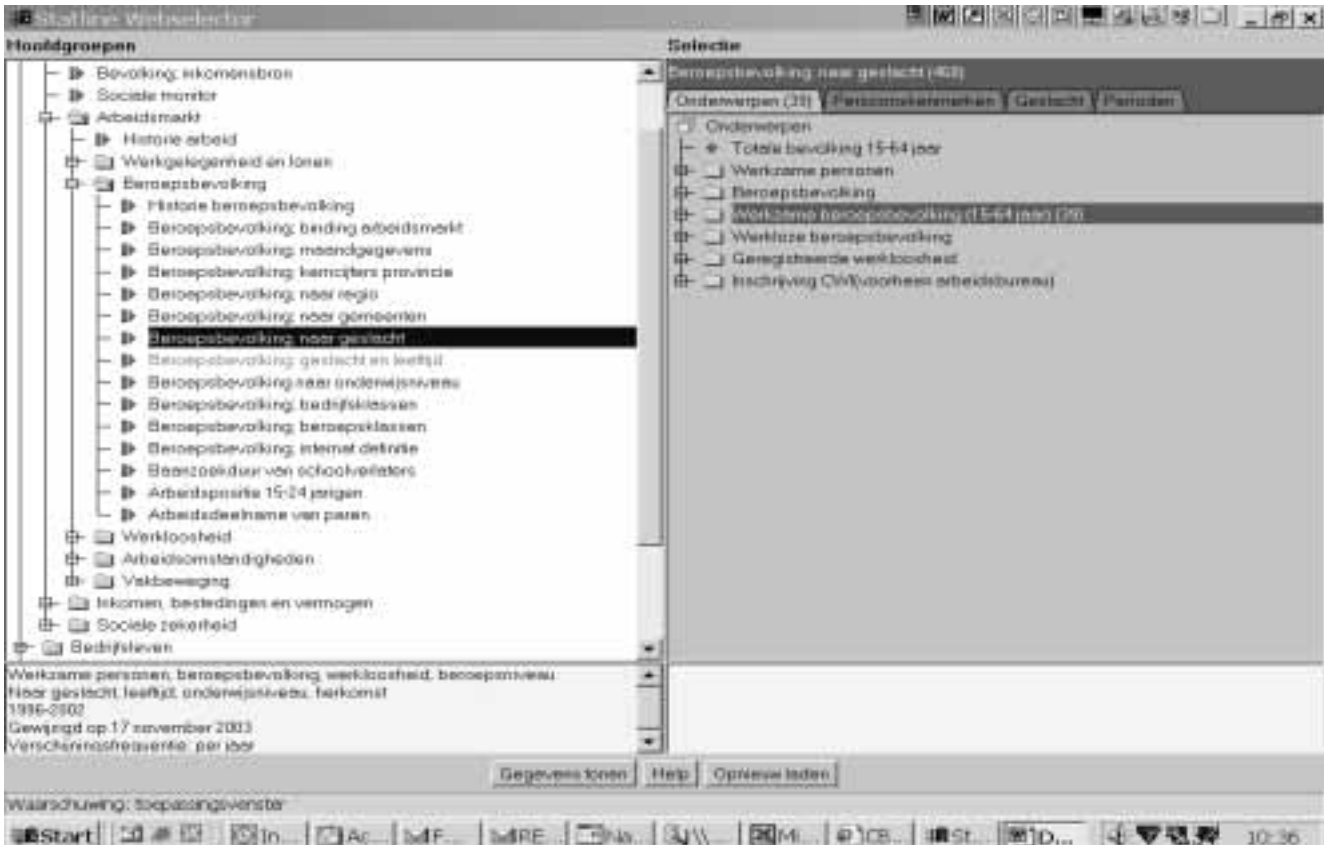
lecteert een zoekmachine tabellen van StatLine-publicaties waarin het door u gekozen trefwoord voorkomt.

De tweede mogelijkheid is zelf te zoeken in de themaboom via een soort verkenner. U klikt dan op 'selecteren', waarna de StatLine Webselector gestart wordt. U kunt dan snel gegevens vinden over sociaal-economische onderwerpen als u klikt op 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid'. Door op het 'plusje' voor een geel mapje te klikken, krijgt u de onderliggende thema's of publicaties te zien. De StatLine-publicaties zijn te herkennen aan het blauwe pijltje voor de titel. In de StatLine-publicaties kunt u zelf een tabel samenstellen door onderwerpen, detailleringen en perioden te selecteren. Ter illustratie is in *figuur 4* de publicatie 'Beroepsbevolking naar geslacht' aangeklikt. In het rechterdeel van het scherm staan de onderwerpen van deze publicatie: werkzame personen, beroepsbevolking, et cetera. Submappen in het rechterdeel opent u door op het 'plusje' te klikken. Rechtsboven staan naast de onderwerpen de detailleringen waaruit geselecteerd kan worden: persoonskenmerken, geslacht en perioden. Wanneer u klaar bent met selecteren, klikt u op 'Gegevens tonen' en wordt de door u samengestelde tabel op het scherm getoond. Uiteraard kunt u deze tabel afdrucken of opslaan op schijf. Als u op het pictogram met de diskette ('Tabel bewaren') boven de tabel klikt, krijgt u de keuze om de tabel in excel-formaat of in een ander formaat op te slaan. Via het pictogram met de drie mapjes ('tabel selecteren') links van de tabel kunt u terugkeren naar de Webselector.

Figuur 3

Figuur 4

Welke sociaal-economische cijfers kunt u in StatLine vinden?

Er is een groot aantal StatLinepublicaties over sociaal-economische onderwerpen. De meeste vindt u onder de kop 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid'. Over arbeid zijn onder meer cijfers opgenomen over beroepsbevolking en werkloosheid, arbeidsomstandigheden, banen en werkzame personen, verdiende lonen en cao-lonen, vacatures en vakbeweging. Onder inkomen vindt u onder andere gegevens over inkomensverdelingen, samenstelling van het inkomen, koopkracht, vermogens en bestedingen. Onder sociale zekerheid staan publicaties over arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, de bijstandswet en het ziekteverzuim.

Cijfers over een lange periode zijn te vinden in 'Historie arbeid', 'Historie beroepsbevolking', 'Historie geregistreerde werkloosheid', 'Historie inkomen, vermogen en consumptie', en 'Historie sociale zekerheid'. Hierin vindt u tijdreeksen vanaf 1899 voor een beperkt aantal onderwerpen. Cijfers per gemeente of andere regio's zijn behalve onder de thema's zelf ook te vinden bij het thema 'Nederland regionaal'.

Nieuwe cijfers

De bestaande publicaties ondergaan regelmatig een update. Op de homepage van het CBS vindt u onder de rode tekst 'StatLine' de tekst 'updates'. Wanneer u hier op klikt, verschijnt een overzicht van StatLine-publicatie die nieuw verschenen zijn en die een update hebben ondergaan.

Webmagazine

Het Webmagazine verschijnt wekelijks op maandagochtend op de CBS-website. Het bestaat uit vier à zes korte artikelen met actuele berichten, recente cijfers of ander nieuwswaardig CBS-materiaal. Het Webmagazine is te vinden door op de homepage van het CBS (www.cbs.nl) met de muis te klikken op 'Webmagazine' in de rechterbalk.

Een aantal artikelen op het terrein van Arbeid en Inkomen die eerder zijn gepubliceerd in het Webmagazine, zijn opgenomen achter het artikelengedeelte van deze publicatie.

Publicaties

1. Publicaties over Arbeid en inkomen

Allochtonen in Nederland 2003

In de publicatie *Allochtonen in Nederland 2003* staat de vraag "hoe verloopt de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving?" centraal. De maatschappelijke positie van de niet-westerse allochtonen in Nederland wordt vergeleken met die van de autochtone bevolking. Onderwerpen die aan bod komen zijn onder meer bevolking, onderwijs, *arbeid, inkomen en sociale zekerheid*. Daarbij schenken we aandacht aan verschillen tussen de eerste en tweede generatie allochtonen en aan de doelgroepen van het integratiebeleid etnische minderheden. De editie 2003 bevat voor het eerst ook gegevens over de huishoudens, sterfte, hoger onderwijs en *deelname aan gesubsidieerde arbeid*.

Allochtonen in Nederland is een jaarlijks verschijnende publicatie samengesteld op verzoek van en mede gefinancierd door het Ministerie van Justitie, Directie Coördinatie en Integratie Minderhedenbeleid.

Jaarlijks, 148 blz., € 15,-, Kengetal B-52.

ISBN 9035727282.

De Nederlandse economie 2002

In de publicatie *De Nederlandse economie 2002* wordt op toegankelijke wijze een breed en samenhangend overzicht gegeven van de economie in Nederland. Alle terreinen van de economie worden in de publicatie beschreven. Naast het productieproces en *de inkomensverdeling* komen *de bestedingen, de financiering, de arbeidsmarkt* en de rol van de overheid aan de orde. Zowel het milieu als regionale en sociale gevolgen van de economische ontwikkelingen worden besproken, zodat zicht ontstaat op de welvaart in brede zin. In de diverse hoofdstukken wordt Nederland vergeleken met andere landen. Analyses en tijdreeksen maken trends en structuurverschuivingen zichtbaar en geven de opvallendste ontwikkelingen aan.

Jaarlijks, 236 blz., € 14,25.

ISSN 1386-1042. Kengetal P-19.

Jeugd 2003, cijfers en feiten

De publicatie *Jeugd 2003, cijfers en feiten* biedt een breed overzicht van de leefsituatie van de jongeren tot 25 jaar in Nederland. De samenstelling van de jongere bevolking en de gezinssituatie waarin de jeugd opgroeit, komen eerst aan bod. Vervolgens worden verschillende aspecten uiteengezet, zoals de gezondheid van jongeren en hun specifieke aandoeningen, onderwijs, *arbeid en inkomen*, vrije tijdsbesteding en slachtoffer- en ouderschap.

Jaarlijks, 210 blz., € 18,50.

ISBN 9035726081. Kengetal G-87.

Bevolkingstrends: Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland

Bevolkingstrends houdt u op de hoogte van recente ontwikkelingen in de Nederlandse bevolking, zoals de ontwikkelingen rond relaties, het krijgen van kinderen, de huis-

houdenssamenstelling, immigratie en emigratie, allochtonen en autochtonen, en sterfte en doodsoorzaken.

In de eerste aflevering (2004-I) van *Bevolkingstrends* wordt onder meer aandacht geschonken aan:

Bevolkingsprognose 2003–2009: tragere bevolkingsgroei.

Kwartaal, € 46,50 per jaar.

ISSN 1571-0998. Kengetal B-15.

De Nederlandse Conjunctuur

De Nederlandse conjunctuur is een kwartaalpublicatie van het CBS met een beschrijving van de nieuwste macro-economische ontwikkelingen in onderlinge samenhang. Daarnaast wordt via achtergrondartikelen ingegaan op specifieke economische thema's.

In de eerste aflevering (2004-I) van *De Nederlandse Conjunctuur* wordt onder meer aandacht geschonken aan:

Lagere cao-loonstijging

Inkomen en Arbeid

Kwartaal, € 46,50 per jaar.

ISSN 1566-3191. Kengetal P-104.

2. Andere CBS-publicaties

Statistisch Jaarboek

Dit boek bevat cijfers over alle aspecten van de Nederlandse samenleving: bevolking, inkomen, economie, prijzen, financiële markten, milieu en vele andere onderwerpen. Het verschijnt jaarlijks in januari.

Jaarlijks, 569 blz., € 25,75, incl. StatLine cd-rom.

ISSN 0924-2686. Kengetal A-26.

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS. www.cbs.nl

ISSN 0166-9680.

Kennis en economie 2003

Kennis wordt tegenwoordig als de vierde productiefactor gezien naast de traditionele factoren: land, arbeid en kapitaal. In de publicatie *Kennis en economie 2001* staan de uitkomsten van de R&D-enquête over 1999 centraal. Naast de vergelijking met Nederlandse gegevens van voorgaande jaren, worden de uitkomsten ook in een internationaal perspectief geplaatst: de cijfers van andere landen binnen de EU en de OESO worden hier ook gepresenteerd.

Jaarlijks, 240 blz., € 30,00.

ISSN 90357297584. Kengetal K-300.

Nationale Rekeningen

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en de overheid.

Jaarlijks ca. 300 blz., € 42,55.

ISSN 0168-3489. Kengetal P-2.

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken.

Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl> of direct via: <http://statline.cbs.nl>